

Roi Partanen

**TULEVA VÄKI
ASIAANTUNTIJUUDEN
KRIISISSÄ -
GILLES DELEUZEN
REPRESENTAATIOKRITIIKKI**

VASEMMISTOFOORUMI RY - RAPORTTEJA 4/2025

Roi Partanen

**TULEVA VÄKI
ASIAANTUNTIJUUDEN
KRIISISSÄ -
GILLES DELEUZEN
REPRESENTAATIO-
KRITIIKKI**

Ajatuspaja Vasemmistofoorumin Raportteja-sarjassa julkaistaan selvityksiä ja tutkimuksia yhteiskunnallisista aiheista. Sarjan tarkoituksena on tuottaa tietoa päätöksenteon pohjaksi, nostaa tärkeitä ilmiöitä julkiseen keskusteluun sekä esittää toimenpiteitä havaittujen ongelmien ratkaisemiseksi.

Roi Partanen: Tuleva väki asiantuntijuuden kriisissä – Gilles Deleuzen representaatiokritiikki

Vasemmistofoorumi ry – Raportteja 4/2025

© Roi Partanen / Vasemmistofoorumi

Kannen kuva: Julie Pimentel / CC BY-NC 2.0

Taitto: Asmo Koste

978-952-7206-48-5 (nid.)

978-952-7206-49-2 (pdf)

ISSN 2670-188X (painettu)

ISSN 2670-1898 (verkkojulkaisu)

Paino: Lähettämö Oy

Julkaisija: Vasemmistofoorumi ry | Helsinki | www.vasemmistofoorumi.fi

Vasemmistofoorumi on saanut rahoitusta Palkansaajasäätiöltä ja Kuluttajaosuustoiminnan säätiöltä.

Sisältö

Tiivistelmä	5
Johdanto.....	6
1 Asiantuntijuuden kriisi	9
Asiantuntijuus ja merkkijärjestelmä	11
Hurskaus ja nöyryys	14
2 Simulakrumien teatteri	16
Intensiteetti ja käsite	19
Laadullisen ja määrällisen välillä.....	21
Asiantuntijuus todellisuuden augmentaationa	25
Ikuinen paluu	28
3 Ajattelu moneutena ja erottautumisena	31
Ajatuskuva.....	34
Luonne-ero	38
Representaation tuolla puolen	39
4 Representaation rajat	42
Representaatio ja ero.....	43
Representaatio ja toisto	45
Yhteensopivuuden ongelmat	46
5 Tuleva väki ja luova ajattelu	49
Käsite ja immanenssi	50
Tuleva väki.....	52
Päätös	54
Lähteet.....	57

LYHENTEET:

DR – Difference and Repetition

TLS – The Logic of Sense

NF – Nietzsche and Philosophy

B – Bergsonism

DI – Desert Islands

WIP – What is Philosophy?

A-O – Anti-Oedipus

ATP – A Thousand Plateaus

H – Haastatteluja

I – Immanence: a life (Teoksessa Pure Immanence)

Tiivistelmä

Tämä on tutkielma asiantuntijuuden kriisistä. Tutkielman argumentaatiota ohjaa jälkistrukturalistisen filosofin Gilles Deleuzen väitöskirja *Difference and Repetition*. Lähtökohtana on, että asiantuntijuus ohjaa kapitalistisessa yhteiskunnassa ajattelua kohti sellaisia ongelmia, jotka kapitalistisesti hierarkisoitunut yhteisö on ennalta määrittänyt. Täten asiantuntijuus perustuu toistettuihin puhetapoihin, jotka muodostavat kollektiivisia luulotiedon rakenteita. Luulotieto on asiantuntijapuheen toiston tuottama pintapuolinen käsitys, joka ei pohjaudu syvälliseen ymmärrykseen vaan auktoriteetteihin nojaamiseen. Näin asiantuntijuus eroaa niin tieteestä, joka muodostaa omat kysymyksensä, kuin filosofiasta, joka perustuu bergsonilaisesta näkökulmasta intuition ja välittömän ymmärryksen kehittämiseen. Tutkielma hahmottaa nöyryyden luulotiedon oletusten kyseenalaistajana ja kriittisen ajattelun sekä etiikan periaatteena. Tämä nöyryys toimii sokraattisen menetelmän tavoin pakottaen tarkastelemaan tiedon rajoja ja avaamaan mahdollisuuksia syvempään ymmärrykseen. Asiantuntijuuden rajallisuutta lähestytään Deleuzen simulakrumien käsitteellä: simulakrumin tapaan asiantuntijuus hahmotetaan identiteettinä ilman alkuperää. Tässä

valossa asiantuntijuus on keino tehdä asioita käsitettäväksi, mutta se jää helposti kaavaksi, joka ei vastaa todellisuuden moninaisuutta.

Asiantuntijuuden kriisi konkretisoituu erityisesti tilanteissa, joissa yhteiskunnan luottamus asiantuntijatietoon horjuu. Koronapandemian aikana esiin nousut epäluottamus asiantuntijoita kohtaan sekä populaarit vastayhteisöt, kuten rokotevastaisuus, ovat esimerkkejä siitä, kuinka perinteiset tiedon hierarkiat eivät enää vastaa kaikkien näkemyksiä.

Tutkielma esittää, että kyseenalaistamalla asiantuntijuus voi myös syntyä uudenlaista yhteisöllisyyttä, jossa oppiminen ja tietoon suhtautuminen perustuvat osallistavaan ja kriittiseen tarkasteluun. Deleuzen filosofiasta kumpuava representaatiokritiikki tarjoaa mahdollisuuden nähdä asiantuntijuuden kriisi uusien tietämisen ja yhteisöllisyyden muotojen kehittämisen paikkana.

Tällainen kriisi kutsuu esiin uudenlaista luovaa ajattelua ja pohdintaa yhteiskunnallisten instituutioiden roolista ja asiantuntijuuden merkityksestä. Vasemmiston tehtävä on tällöin luoda uudenlaisia kysymyksenasetteluja uusien yhteisöjen muodostamiseksi.

Johdanto

Kysymyksillä on merkittävä voima. Kysymykset asettavat keskustelun puitteet ja tarjoavat mahdollisuuden yksilölle erottautua, esiintyä *asiantuntijana*. Meillä ei olisi varsinaisesti syytä kuunnella *asiantuntijoita*, ellemmme olisi nostaneet esiin *asiaa*. Kysymykset eivät synny tyhjästä, vaan ne nousevat esiin erilaisista problematiikoista, ongelmakentistä. Esimerkiksi valtion rahoituksen problematiikka saa meidät kysymään, mistä valtio saa rahoituksensa ja mikä on valtionvelan ja bruttokansantuotteen suhde. Olemme viime vuosina kohdanneet merkittäviä haasteita niin taloudessa kuin turvallisuudessa, ja nämä ovat nostaneet mediaan kyseisten alojen *asiantuntijoita*. Talous ja turvallisuus kuitenkin edellyttävät väistämättä yhteisön olemassaolon, sillä ne eivät ole oikeastaan mitään muuta kuin tietyn yhteisön toimintatapoja. Tämän vuoksi taloutta ja turvallisuutta koskevassa kysymyksenasettelussa on lopulta kysymys vallasta. Kenellä on lupa ja mandaatti esittäytyä *asiantuntijana*? Entä onko *asiantuntijalla* merkittävästä asemastaan huolimatta valtaa? Yksi asia lienee selvä; *asiantuntijat* representoivat eli edustavat oppineisuutta ja tietoa sekä välittävät valmiiksi pureskeltua ymmärrystä laajalle yleisölle.

Gilles Deleuzen (1968) väitöskirjan *Difference and Repetitionin* esiin nostamat filosofiset ongelmat limittyvät *asiantuntijuuden* problematiikan kanssa. *Difference and Repetition* on haastava teos, jonka ydinargumentista ei ole akateemista yksimielisyyttä. Luultavasti kuitenkin sen olennaisin, koko kirjan läpäisevä perusajatus on representaation kritiikissä. Representaatio tarkoittaa edustamista. Esimerkiksi joku ihminen voi edustaa yhteiskunnallista ryhmää, tai sana tai käsite voi edustaa asiaa. Representaatio asetetaan Deleuzen ajattelussa usein presentaation eli välittömän esittämisen kanssa vastakkain. Representaation rajallisuus paljastuu Deleuzen mukaan siinä, ettei se kykene käsittämään eroa tai toistoa itsessään; ne voi Deleuzen mukaan ainoastaan presentoida eli esittää. Mutta kuten representaation kritiikille on sopivaa, *Difference and Repetition* ei anna selkeitä, representatiivisia määritelmiä erolle eikä toistolle. Sen sijaan Deleuze pyrkii tuottamaan välittömän presentaation teatterin, mobilisoimaan ja laittamaan liikkeelle uutta ajattelua, laittamaan metafysiikan ”toimimaan”. Deleuze asettaa kirjan tunnetussa kolmannessa luvussa *The Image of Thought* faktatiedon vastakkain oppimisen kanssa. Hän näkee faktatiedon perustuvan väitelauseisiin ja representaatioon

siinä, missä oppiminen perustuu ajattelun jatkuvalla uudistumiselle ja uuden luomiselle. Deleuze viittaa, etteivät parhaimmat opettajat kouluta sanomalla ”tee niin kuin minä teen”, vaan ”tee minun kanssani”. Opettajasta tulee samassa oppilas.

Oppiminen nivoutuu identiteettiin. Kun opimme soittamaan jotain instrumenttia, voimme identifioitua muusikoiksi; mikäli opimme jotain viineistä, voimme kutsua itseämme niiden asiantuntijoiksi. Myös arkipäiväiset kokemukset voivat järjestyttää identiteettiämme: uuden ihmisen tapaaminen voi – lievästi romantisoiden – järjestyttää kokemustamme siitä, mitä olemme. Kaikessa tässä on kysymys uutuudesta ajattelussa – oppimisesta.

Identiteettejä muodostuu kaikkialla. Yksi esimerkki identiteettien rakentumisen moniulotteisuudesta ovat kuvitellut yhteisöt (ks. Andersen 2015). Ne ovat joukkoja, joiden jäsenten ei tarvitse kaikkien tuntea toisiaan, vaan ne voivat järjestäytyä jonkin yhteisen merkitysjän, kuten lipun tai kulutustuotteen ympärille. Kuvitellut yhteisöt tuottavat uusia tapoja identifioitua. On vaikea kiistää, etteivätkö myös diskurssit, eli puhumisen tai käsittämisen tavat, tuottaisi uusia kuviteltuja yhteisöjä. Tällaiset diskurssiiviset yhteisöt muodostuivat merkityksellisiksi koronaviruspandemian aikana. Suhtautuminen asiantuntijatiетoon jakoi väen pirstaleisiin diskursseihin, joissa rokotteisiin ja muihin toimiin suhtauduttiin lukuisista erilaisista tulokulmista. Rokotteiden merkitystä korostettiin, vähäteltiin ja kiistettiin. Koronavirukseen suhtautumisesta tuli identiteettikysymys, joka näkyi esimerkiksi antivax-liikkeessä.

Myös asiantuntijuuteen ja siihen suhtautumiseen liittyy identiteettikysymyksiä. Asiantuntijuuden arvostus yhteiskunnassa vaatii tuekseen eräänlaista ihannekansalaisten

yhteisöä, joka tunnustaa asiantuntijuuden ja muodostaa asiantuntijatiedon pohjalta omat mielipiteensä. Asiantuntijuus rakentuu kielessä, eikä kieli ole mahdollinen ilman yhteisöä. Lisäksi tarvitsemme asiantuntijoita, koska meillä itsellämme ei voi olla aikaa perehtyä kaikkiin niihin asioihin, joista meillä oletetaan olevan mielipide. Asiantuntija-valtaa kuitenkin myös kyseenalaistetaan, ja mielipiteitä muodostetaan asiantuntijatiетoa vastaan. Tässä valossa esimerkiksi antivax eli rokotevastaisuus tulee yhteiskunnalliseksi ongelmaksi – diskurssiivisia vastayhteisöjä yhdistävät ”vaihtoehtoiset faktat”, joiden lukuisuus pirstoo moraalisen ihanneyhteisön.

Niin ihanneyhteisö kuin vastayhteisö edellyttävät tietotyötä – ilman tietoa, tai tietämisen ja mielipiteen muodostamisen tapaa, ei olisi myöskään yhteisöä. Niin vastayhteisöt kuin myös ihanneyhteisöt ovat tästä riippuvaisia. Olennaista tämän tutkielman suhteen on kuitenkin se, missä olosuhteissa näissä erilaisissa yhteisöissä tietoa tuotetaan ja kuka sitä tuottaa. Asiantuntijuus representoi tietoa valtaileisölle, kertoo ”tee niin kuin minä sanon”. Moderni yhteiskunta edellyttää toimiakseen tietotyötä, jonka muodot ovat pirstaloituneet; tämä johtaa myös asiantuntijuuksien moninaistumiseen. Tämän vuoksi asiantuntijuuden kriisin sijaan voimme puhua syvemmästä representaation kriisistä, joka kumpuaa korkean työnjaon ja hierarkkisen, kapitalistisesti organisoituneen valtion rakenteista.

Vastayhteisöillä ei puolestaan ole institutionaalista taustaa. Ne perustuvat tulkintani mukaan ajatukselle yhdessä oppimisesta. Esimerkiksi Flat Earth -todistelujen maailma on mittava ja värikäs, ja se nojautuu arkiseen kokemukseen esimerkiksi valokuvista ja ruohonjuuritasolla leviävistä salaliittoteorioista. Yhdessä oppiminen on ainoa vaihtoehto, kun institutionaalinen tuki on olematonta ja

tieteenkaltainen tuki vähäistä, mutta se voi tuottaa myös kokemuksen yhteiset päämäärät jakavasta yhteisöstä. Vastayhteisöt voivat olla näin ollen valtayhteisöä huomattavasti intiimimpiä.

Tutkimuskysymykseni on, *voiko vasemmisto hyötyä oppimisen ja tiedontuotannon voimasta tuottaa yhteisöjä mutta samalla murtaa identiteettiarisen loukun?* Entä miltä asiantuntijuuden kriisi näyttää Deleuzen representaatiokritiikin valossa? Tämä tutkielma on koe, jossa yritän mobilisoida Deleuzen väitöskirjaa poliittisesti keskeisten ongelma-alueiden selventämiseksi. Näitä ongelma-alueita ovat representaation keskeisyys politiikassa, mahdollisuushorisontin tyypistyminen sekä vasemmistolaisen ajattelun talouskeskeisyys. Nämä aihealueet nivoutuvat moniin Difference and Repetitionin teemoihin, kuten representaatioon, ideoiden ja ongelmien suhteeseen ja kutkuttavaan simulakrumin käsitteeseen. Tämän tutkimuksen on määrä toimia asiantuntijuuden kritiikkinä Deleuzen representaatiokritiikin uudelleenluentana: se on siis temaattinen katsaus Deleuzen representaatiokritiikkiin.

Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on purettava sekä asiantuntijuuteen että tietoon ja oppimiseen. Tulemme näkemään asiantuntijuuden haltuun otettuna tietotyönä, joka vastaa ennalta asetettuihin kysymyksiin. Tu-

lemme myös käsittelemään vasemmistoa, joka nojautuu asiantuntijuuteen asemoitumalla itse asiantuntijaksi. Tutkielman ensimmäisessä luvussa käsittelem asiantuntijuuden kriisiä. Asiantuntijuuden kriisi on Gil Eyalin (2019) mukaan tilanne, jossa yhteiskunta on rakenteellisesti riippuvainen asiantuntijuudesta, mutta samalla suhtautuu siihen epäluuloisesti. Koronaviruspandemian aikaista antivax-liikettä voi pitää esimerkkinä tällaisesta epäluottamuksesta. Toisessa luvussa paneudun Deleuzen ontologiaan ja simulakrumin käsitteeseen. Simulakrumi on asia, joka mallintaa tai kopioi toista asiaa olematta kuitenkaan itse kyseinen asia. Deleuzen radikaali väite on, että kaikki identiteetit ovat simulakrumia – tällöin voimme tulkita myös asiantuntijuutta simulakrumien näkökulmasta. Esitänkin asiantuntijuuden olevan simulakruminen identiteetti. Kolmannessa luvussa käytän toista lukua pohjana hahmottaakseni Deleuzen teoriaa ideoista arkijärjen ja luulutiedon kritiikkinä. Teesinäni on, että asiantuntijuus tuottaa luulutietoa. Neljännessä luvussa käsittelem Deleuzen representaatiokritiikkiä sekä teoriaa tiedosta. Viimeisessä luvussa käsittelem luovaa ajattelua yhteisöä muovaavana voimana. Poliittisen toimijuuden uusia ja tulevia muotoja on mahdoton representoida. Ne ovat vain *presentoitavissa*.

1

Asiantuntijuuden kriisi

Asiantuntijuuden kriisiä tutkiessa on mahdollonta välttää Gil Eyalin merkittävää teosta *The Crisis of Expertise*. Eyal näkee asiantuntijuuden kriisin historiallisena tilanteena, jossa yhteiskunta on entistä enemmän riippuvainen tieteestä ja asiantuntijuudesta samalla kun skeptisyys näitä kohtaan kasvaa (Eyal 2019: 4). Eyal ei ole ensimmäinen, joka on kommentoinut asiantuntijuuden kriisiä. Kriisin on nähty juontuvan esimerkiksi uusista teknologioista, koulutuksen kaupallistumisesta, kasvavasta eriarvoistumisesta seuraavasta yhteiskunnallisesta luottokadosta, postmodernismista ja taikauskosta (Brandmayr 2021). Eyalin mukaan asiantuntijuudella on monia erilaisia muotoja, joita voi tarkastella erilaisista näkökulmista. Asiantuntijuus voi olla niin hiljaista kuin ääneen lausuttua: hiljainen asiantuntijuus on kuin putkimiehen tietotaitoa, ruumiillistunutta ymmärrystä tarvittavista toimenpiteistä. Tällainen asiantuntijuus voi perustua vain kokemukseen. Realistisen näkökulman mukaan asiantuntijuuden ei tarvitse olla erikoistunutta tietoa, sillä jopa kielitaito ja muut arkipäiväiset askareet vaativat usein merkittävää määrää ruumiillistunutta tietotaitoa. (Eyal 2019: 22–23.) Toisaalta asiantuntijoilta odotetaan usein hiljaisen tiedon aukiselittämistä. Joudumme usein

myös valitsemaan erilaisten asiantuntijuuksien ja asiantuntijoiden välillä. Tässä mielessä asiantuntijuus on luottamuksellista, ja se attribuoidaan sopiville henkilöille.

Kun kutsumme putkimiehen, uskomme hänelle vastuun omista putkistamme. Työskennessään hän ruumiillistaa sellaista tietotaitoa, jota meillä ei ole, ja jota hän varmasti tarvittaessa voi myös sanallistaa. Kuitenkin eräässä mielessä nojautuessamme asiantuntijatiетoon tulemme passiivisiksi: luovutamme tehtävän muualle. Tämä on aivan normaalia erikoistumiselle perustuvassa yhteiskunnassamme. Asiantuntijuudesta riippuvainen yhteiskunta rakentuu asiantuntijoiden keskinäiselle luottamukselle.

Vaikka me eräässä mielessä passivoimme itseämme nojautuessamme asiantuntijatiетoon, olemme toisessa mielessä aktiivisia. Me kutsumme itse putkimiehen havaittuamme ongelman, jonka esitimme sittemmin asiantuntijalle. Tällöin roolit ovat kääntyneet, ja ongelma-alueen asettamisen näkökulmasta putkimies asiantuntijana itse on passiivinen.

Korkeakoulujen työelämäohjauksessa painotetaan asiantuntijuuden tärkeyttä; opiskelijo-

den on pohdittava työelämän näkökulmasta, mihin kysymyksiin tai problematiikkoihin he ovat tulevaisuudessa valmiita vastaamaan. Valmistumme yhä epävarmempaan maailmaan, jossa työelämä ja teknologia ovat jatkuvassa muutoksessa. Työelämän näkökulmasta meidän on oltava hyödyllisiä ja vastattava muiden asettamiin ongelmiin, mutta tarvittavien tietotaitojen hankkiminen vaatii enemmän ja enemmän energiaa. Olemme kaikki työmarkkinoilla haavoittuvaisia. Joudumme ajattelemaan itseämme taloudellisesti ja kantamaan vastuun omasta pärjäämisestämme. Työelämäohjauksen asiantuntijuuspainotus on ymmärrettävä tässä kontekstissa. Asiantuntijuus on kollektiivisesti *haltuunotettua tietotyötä*; meidän on oltava vastuullisia ohjaamalla itseämme sellaisiin suuntiin, joista on hyötyä muille.

Talouden asiantuntijat puhuvat julkisuudessa pitkälti talouskasvun ehdoilla. Talouskasvun merkitystä painotetaan työpaikkojen ja hyvinvoinnin luojana. Oikeasti talouden todellisuus on paljon monimutkaisempi, ja talouskasvun keskeisyyttä on haastettu monista erilaisista tulokulmista. Kaikesta huolimatta talouspuheessa talouskasvu on hegemonisessa asemassa. Deleuzelaisittain (ks. A-O: 255–274) tämän voi ymmärtää johtuvan siitä, että kapitalistisella taloudella on oma toimintalogiikkansa: se tähtää pääoman rajattomaan arvonlisäykseen. Kapitalismi lävistää kaikki yhteiskuntarakenteemme. Myös julkista sektoria hyödynnetään pääoman arvonlisäykselle suotuisan ympäristön rakentamiseen. Kapitalismista on tullut Difference and Repetitionin näkökulmasta, oman toimintalogiikkansa hallitsevuuden vuoksi, *hallitseva kysymyksenasettaja*.

Televisoiduissa eduskuntavaalitenteissä vuonna 2023 vasemmistoliiton Li Andersson asemoitui talouden asiantuntijaksi. Hänen puheenvuoroissaan toistui painotus taloudesta eräänlaisena ehdonasettajana; panostamme

koulutukseen ja tasa-arvopolitiikkaan, koska se on taloudelle hyväksi.¹ Muiden puolueiden edustajien talouspuhe oli tunnepitoisempaa: talous näyttäytyi heille keinona muiden päämäärien saavuttamiseksi. Muun muassa vaalit voittanut oikeistopuolue kokoomus korosti talouden merkitystä hyvinvoinnin ylläpidossa. Mistä tämä käänne johtui? Vasemmisto puhui talouden ehdoilla siinä, missä oikeisto puheessansa ehdollisti taloutta. Tämä johtui luultavasti silloisesta poliittisesta toimintaympäristöstä, jota väritti taloudellinen hätä. Valtion velkaantuminen oli vaalien keskeisin puheenaihe, ja muodosti vallitsevan *luulotiedon*. Kun asiantuntijat tiedon representaattoreina toistivat puhetta talouskasvusta ja osoittaen ”Kreikan tien” suuntaan, syntyi erinomainen tilanne luulotiedon kukoistamiselle.

Mikä on tie eteenpäin? Kenties asiantuntijuuden kriisi tarjoaa vasemmistolle mahdollisuuden. Gil Eyal toteaa, että asiantuntijuiden kriisiä vastaan on turha taistella. Se on kuin vesipyörre, joka imaisee uimarinsa sitä tehokkaammin, mitä vahvemmin hän kampailee vastaan. Oikea tapa reagoida vesipyörteeseen on Eyalin mukaan uida sen mukana, koska tällöin pyörre voi sylkeä uimarin ulos.

Esitelkäämme kaksi konseptuaalista hahmoa, ihannekansalainen ja skeptikko. Johdannossa sivusimme käsitystä platonilaisesta ihannekansalaisten yhteisöstä, joka pirstoutuu vas-

---

1 Tulen käsittelemään tätä teemaa gradussani Hauntologinen subjekti: Talouden uskottavuus vuoden 2023 eduskuntavaaleissa. Ylen televisioimissa eduskuntavaalikeskusteluissa vasemmistoon kallellaan olleet puolueet perustelivat ajamiaan asioita, kuten tasa-arvoa ja koulutusta, osittain sillä, että ne mahdollistavat talouskasvua. Näin heräsi myös kysymyksiä: entä jos kapitalistiset voitot eivät välittäisikään tasa-arvosta ja koulutuksesta? Entä jos ilmastokatastrofi tarjoaakin uudenlaisia liiketoiminnan mahdollisuuksia? Eikö tasa-arvolla ja koulutuksella ole taloudesta riippumaton itseisarvo? Jos on, niin miksi vasemmisto hyväksyy näiden asioiden kehittämisen taloudellisen tulkinnan lävitse?

tayhteisöjen syntymisen myötä. Skeptikko on eräänlainen ihannekansalaisen simulakrumi, sillä hän ruumiillistaa monia kommunikaatioyhteiskunnan kansalaisen piirteitä, kuten keskusteluvalmiuden, mutta samalla kieltää mallin kyseenalaistamalla tiedon, joka hänen pitäisi moraalisisista syistä hyväksyä. Kun skeptikko kieltäytyy rokotteen ottamisesta, mitä ihannekansalainen voi tehdä? Hän voi tulla itse asiantuntijaksi, paneutua tieteeseen rokotteen taustalla ja näin omaksua tarvittavat tietotaidot mielipiteensä argumentoimiselle. Tämä tie on kieltämättä ihailtava, mutta kuinka realistinen se todellisuudessa on? Kuinka voimme odottaa ihannekansalaiselta valtavaa panostusta kokonaisen tieteellisen diskurssin omaksumiseen, kun tavanomaisesti odotamme häneltä ainoastaan asiantuntijatietoon perustuvan mielipiteen muodostamista. Mikäli ihannekansalaisen ymmärrys jää luulotiedon tasolle, ei hänelle jää muuta vaihtoehtoa kuin kääntää selkensä tai vedota välittömästi asiantuntijatietoon. Hänen ainoa tiensä eteenpäin on moraalisiin vetoaminen. Asiantuntijoiden enemmistö kehottaa ottamaan rokotteen, joten skeptikon on syytä kuunnella. Ihannekansalaisella itsellensä ei ole muuta kuin luulotietoa.

Kommunikaatioyhteiskunnalle on Deleuzen (Ks. H: 118–125) mukaan ominaista kehottaa jäseniään käyttämään ääntään: mielipide on halpaa valuuttaa, jokaisella odotetaan olevan sellainen! Kommunikaatioyhteiskunta tarjoaa erinomaisen ympäristön hurskastelulle. Myös skeptikko, joka urheasti väittää koronaviruksen karanteenin laboratorion, perustaa oman mielipiteensä luulotiedolle. Jokaisella on mielipide, jokainen on hurskas. Useimmat meistä perustavat myös taloususkonsa pelkälle luulotiedolle. Teemme aivan liikaa oletuksia. Mutta tässä on Difference and Repetitionin briljanssi: tarvitsemme ihmisiä, jotka ovat tarpeeksi nöyriä tunnustaakseen, etteivät voi olla varmoja. Tämä on helpompaa, kun

ymmärrämme, ettei oppiminen ole propositioiden pänttäämistä. Oppineisuus ei perustu asiantuntijatiedon toistamiselle vaan ideoilla leikittelemiselle.

Kysymys vasemmistolle on se, riittääkö sen rohkeus antautua pyörteelle. Uskaltaisiko vasemmisto sanoa: ”en ole aivan varma, ei kuulosta vakuuttavalta”. Uskaltaako vasemmisto antaa äänen epävarmuudelle, joka on perusta asiantuntijuuden kriisille?

ASiantuntijuus ja Merkkijärjestelmä

Voimme kutsua merkkijärjestelmiksi sellaisia diskursiivisia ja ideologisia muodostelmia, joiden varassa tuotamme jäsentyneitä tulintoja maailmasta ja asiantiloista. Tällaisia merkkijärjestelmiä voivat olla esimerkiksi instituutioiden semiotiikat, eli niille ominaiset tavat puhua, viestiä ja kommunikoida. Deleuzen ja Guattarin mukaan merkkijärjestelmät voivat olla myös esidiskursiivisia. Esimerkiksi pankkijärjestelmän toiminta on esimerkityksellistä, vaikka sen toimintaa voikin tulkita. Merkitsevät merkkijärjestelmät puolestaan muodostuvat sellaisista käsitteistä, jotka viittaavat toisiinsa. Talouskasvua pidetään välttämättömänä hyvinvointivaltion ylläpitämiseksi ja työpaikkojen säilymiseksi. Työpaikkoja tarvitaan talouskasvun luomiseksi. Tämä tietenkin riippuu siitä, että pääoma on siirretty yksityisille toimijoille rahan muodossa, ja että rahalle on tuotettu arvo tekemällä prekariaatti siitä riippuvaiseksi.

Jokainen merkkijärjestelmä hyötyy syntipukin olemassaolosta. Turvallistava diskurssi Suomessa viittaa taukoamatta Ruotsiin, talousdiskurssi Kreikkaan; kummallakin maalla on ”oma tie” jota ne näennäisesti kulkevat. Teihin on kuitenkin helppo uskoa luulotiedon

pohjalta empiirisestä todistusaineistosta huolimatta, koska asiantuntijan asemasta niistä puhutaan jatkuvasti. Syntipukin olemassaolo tuottaa painoarvoa asiantuntijapuheelle, joka selittää, miten yhteiskunnan tulisi toimia.

Merkkijärjestelmissä on siis kolme keskeistä osaa tai palasta. Ensinnäkin merkitsijät, järjestelmän käsitteet, toiseksi asiantuntijat, jotka tuottavat merkitsijöiden pohjalta jatkuvaa tulkintaa ja kolmanneksi syntipukki.² Olemme itse asiantuntijoiden keskellä, jolloin meidän on helppo omaksua dogmaattisesti luulutietoa asiantuntijapuheen pohjalta. Tulemme itse luulutiedon vallassa asemoituneeksi asiantuntijoiksi ja osoittaneeksi syntipukkeja. Mutta milloin voimme todella todeta olevamme asiantuntijoita?

Gil Eyalin mukaan keskustelu asiantuntijuudesta lähti liikkeelle varhaisesta tekoälytutkimuksesta ponnistaneesta expert system research (ESR) -tutkimuksesta, joka esitti ”normatiivisen, poliittisen vision asiantuntijuuden roolista yhteiskunnassa, ja reseptin toimille, joilla tuottaa luottamusta asiantuntijuuteen” (Eyal 2019: 27). Tutkijat tiesivät asiantuntijatiedon olevan usein hiljaista. Esimerkiksi putkimiehen voi olla vaikea selittää ruumiillistunutta tietotaitoaan amatööreille, sillä ongelman ratkaisu voi perustua myös aistihavaintoon, esimerkiksi putken pitämisen kuuntelemiseen. ESR-tutkijat ymmärsivät siis, ettei asiantuntijuuden ilmaisu ole aina helppoa. He uskoivat optimistisesti, että asiantuntijatiedosta tulisi parempaa, jos siitä tehtäisiin julkista ja täsmällisempää tekoälyyn perustuvan tietokoneohjelman avulla. Fenomenologit vastasivat ESR-tutkimukseen painottaen asiantuntijuuden paikantuneisuutta käytänteisiin: esimerkiksi putkimies joutuu työssään tekemään lukuisia pieniä valintoja. Fenomenologisesta näkökulmasta

asiantuntijuus vaatii erityistä huomiota yksityiskohtiin. Kysymys on abstraktien sääntöjen soveltamisesta, ja oppiminen tapahtuu tapauskohtaisen käytännön kautta. ESR ja fenomenologia esittivät siis vastakohtaiset näkemykset oppimisesta ja asiantuntijuuden hankkimisesta. Siinä, missä ESR piti asiantuntijuutta abstrahoituneena teoriana, seurauksena käytännön tekemisestä seuraavasta abstraktiosta, fenomenologit pitivät asiantuntijuuden lähtökohtana kykyä soveltaa abstraktiota. (Eyal 2019: 27–28.)

Vaikka ESR-tutkimus piti asiantuntijuutta abstraktina tietoteoriana ja fenomenologit praktisena tietotaitona, ne olivat samaa mieltä siitä, että asiantuntijuus kuuluu yksilöille. Ammattien sosiologia ja toimijaverkostoteoria toivat toisenlaisen tulokulman. Asiantuntijuus on ammattisosiologian näkökulmasta ”ominaisuus, jonka muut asemoivat heihin (asiantuntijoihin) ja joka paikantuu tieteenalakohtaiseen ’tietosysteemiin’”. Ammattisosiologien näkökulmasta asiantuntijuus on toisin sanoen diskursiivista. Asiantuntija itse ei määritä asiantuntijuuden sääntöjä ja ehtoja, vaan ne rakentuvat diskursiivisesti. Ammattisosiologit olivat samaa mieltä ESR-tutkijoiden kanssa siitä, että asiantuntijuus on abstraktia. Vain abstrakti tieto ”pystyy uudelleenmäärittämään ongelmansa ja tehtävänsä, puolustaa niitä tunkeilijoilta ja tarttua uusiin ongelmiin”. Eyal summaa, että asiantuntijuus on näin ollen ”kaksinkertaisesti ulkoista” asiantuntijasta. Se on piirre, jonka muut attribuivat yksilöön, ja se sijaitsee abstraktioissa ja yleisissä säännöissä, jotka ovat ominaisia ammattikunnalle tai tieteenalalle. (Eyal 2019: 28–31.)

Siinä, missä ammattien sosiologialle asiantuntijuus paikantui yksilöiden välille, toimijaverkostoteoria painottaa objektien merkitystä osana ruumiillista osaamista. Esimerkiksi pilotti joutuu vastaamaan lentämisen ongel-

---

² Deleuze Felix Guattarin kanssa yhteistyössä nimesivät näitä 8. (ks. ATP: 117.)

maan teknologisiin välinein. Lentokone tarjoaa ratkaisun lentämisen ongelmaan, mutta tuottaa oman instrumentaalisen problematiikkansa, jota pilotti joutuu navigoimaan. Hänen ymmärryksensä siitä, miten lennetään, on teknologian välittämää.

Kaikilla edellä mainituilla näkökulmilla on omat ansionsa, ja tämän vuoksi Eyalin mukaan ne ovatkin keskustelun edetessä lähentyneet toisiaan. Mikäli asiantuntijuus nähdään kykynä hallita problematiikkoja, erilaiset näkökulmat valottavat kukin sen erilaisia aspekteja. Fenomenologeille ja ESR-tutkijoille oli yhteistä abstraktin ja konkreettisen suhteen analyysi, sosiologialle ja tietoverkkoteorialle tiedon paikantuneisuus. Kaikki näkökulmat näyttävät kuitenkin unohtavan kapitalistisen työn kontekstin, jossa asiantuntijuus, toisin kuin ammattien sosiologia esittää, ei määritä itse ongelmiaan.

Voimme kutsua itseämme asiantuntijoiksi silloin, kun olemme sisäistäneet jonkin problematiikan, ikään kuin ottaneet sen osaksi itseämme. Asiantuntijuutta voi pitää tieteenkaltaisena siksi, että molemmat rakentuvat diskursiivisuudelle. Tieteen erottaa asiantuntijatiedosta kuitenkin tieteellisen näkökulman objektiivisuus. Tieteellisessä työssä näkökulma, jolla tieto on tuotettu (eli metodologia) kerrotaan selkeästi siinä, missä asiantuntijuudelle on ominaista tiedon hiljaisuus ja ääneen lausumattomuus. Voimme todeta asiantuntijuuden olevan muodoltaan *koulu-tettu mielipide*: asiantuntijat lausuvat koulu-tettuja mielipiteitä.

Näkökulmani mukaan asiantuntijuus on asema, joka on suhteellinen eikä absoluuttinen. Se on asemointikysymys, kuten ammattilaisuuden sosiologia ja toimijaverkkoteoria esittävät. Tieteen ja asiantuntijuuden erottaa niiden suhde problematiikkaan tai kysymykseen. Tiede laatii itse omat ongelmansa siinä, missä

asiantuntijuus vastaa ongelmaan. Asiantuntijuus on näin jotain, mikä ilmenee vastauksissa johonkin esiinnousevaan ongelmaan. Taloudellinen merkkijärjestelmämme saa pontevuutensa sen kovasta ytimestä. Talous on keskeinen osa meidän kaikkien elämää, ja joissain tapauksissa talouskasvu todella on tarpeellista. Se on kuitenkin tarpeen vain hyvin rajatussa mielessä, eikä se saisi sulkea pois mahdollisuuksia muunlaisilta talouden organisoimisen tavoilta. Toisaalta vasemmisto voi kokeilla myös nöyryyttä talouden suhteen ylipäätään, ja yrittää pidättäytyä viittaamasta talouteen. On syytä pitää mielessä, että se mitä talous analysoi, on ihmisten käyttäytyminen ja se, miten ihmiset jakavat taloudelliset resurssit. Talous ei ole ainoa tieteenala, joka tutkii näitä ilmiöitä. Voimme hyödyntää ekologiaa välineitä puhuaksemme resurssivirroista, ja voimme hyödyntää sosiologiaa ja sen sisaraloja ymmärtääksemme hallintaa ja käyttäytymistä. Ollakseen luotettava tiede myös taloustiede tarvitsee nöyryyttä. Sen on ymmärrettävä rajansa ja tunnistettava sokeat pisteensä, sekä reflektoitava omia dogmiansa. Talouskasvun ohessa toinen keskeinen dogma, joka vasemmiston on syytä tunnistaa, on sen ihmiskeskeisyys. Taloustiede tutkii resurssi-allokaatiota ihmisten välityksellä. Sen ainoat rajapinnat todellisuuteen ovat raha ja sen liike toimijoiden välillä. Näin ollen se estää meitä ajattelemasta ihmisen roolia osana ekologiaa systeemejä. Talous asettaa eläimille ja muunlajisille eliöille arvot, hinnat, joita se ihmisarvon nojalla karttaa asettamasta ihmiselle.

Vasemmisto tarvitsee ääniä, jotka uskaltavat olla epävarmoja talouden suhteen. Jos merkkijärjestelmän osallisten usko talouskasvuun perustuu vain sille, että asiantuntijat viittaavat siihen, ilman konkreettista, ei-talouteen itseensä viittaavaa pohjaa, taloudellisen asiantuntijapuheen voi kyseenalaistaa todellisuudesta irtautuneena. Degrowth- ja kestävyystutkimus on osoittanut, etteivät

valtavirtataloustieteelliset näkökannat ympäristökatastrofimme ratkaisuun ole riittäviä. Talouskasvun ja ekotuhojen välistä täydellistä irtikytkentää ei voi toteuttaa pienin askelin. Tarvitsemme täyden muutoksen talouden organisointiin, *jos se on alkujaankaan organisoitu taloutena.*

Gil Eyal kirjoitti kirjansa asiantuntijuuden kriisistä ennen koronaviruspandemiaa, joka teki siitä laajalle levinneen puheenaiheen. Nyt keskustelu asiantuntijuuden kriisistä on jo enimmäkseen laantunut. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö oikeistohegemoninen talousajattelu tulisi kiistää tässä ja nyt, mutta kenties tulemme tarvitsemaan uuden käsiin leviävän kriisitilanteen, joka kiihdyttäisi tilannetta. Nöyryys voi kaikesta huolimatta toimia pätävänä käytänteenä. Se voi olla taktista, mutta sen on perustuttava rehelliseen epistemologiseen pohjaan, joka selkeytyy Deleuzen työssä problematiikkojen parissa.

HURSKAUS JA NÖYRYYS

Hurskaus saa meidät asemoitumaan asiantuntijoina; esittämään, että tietäisimme jostain jotakin. Hurskaus on valloillaan keskustelukulttuurissamme, etenkin poliittisessa. Tämä näkyy siinä, miten yleistä on esittää voimakkaita mielipiteitä hyvin monisyisistä asioista. Esimerkiksi vuoden 2024 tilanne itärajalta teki kaikista turvallisuuden asiantuntijoita. Jokaisella oli mielipide tilanteen vaarallisuudesta tai vaarattomuudesta. Tilanne nähtiin vain harvoin humanitaarisena problematiikkana; yleisimmin se nähtiin laskelmoitavissa olevana turvallisuuden problematiikkana. Asiantuntijuuden merkkijärjestelmät näin muovaavat sitä, miten yhteisö suhteutuu kohtaamiinsa problematiikkoihin. Asiantuntijuus tarjoaa välineitä, joiden varassa avoimen yhteiskunnan jäsenet saattavat

muodostaa omaa luulotietoansa.

Asiantuntijuuden muodot ovat lukuisia. Mutta asiantuntijuuden tilkkutäkissä on yksi merkittävä, ja meidän kannaltamme positiivinen aukko: meillä ei voi olla olemassa hyvän elämän asiantuntijuutta. Jos joku sanoo olevansa sellainen, kannattaa juosta pakoon: kysymys hyvästä elämästä on kaiken etiikan alku, ja vastuu sen problematisoinnista lankeaa jokaiselle yksilölle ja yhteisölle sellaisenaan. Jokainen asiantuntijuuden muoto tosin tekee väistämättä oletuksia siitä, mitä hyvä elämä tarkoittaa. Talouden ja turvallisuuden asiantuntijuus olettavat kokonaiset kollektiiviset sommitelmat, joissa elämme taloudellisesti ja kansana, jonka turvallisuutta vaalia. Asiantuntijuus on luonteeltaan konservatiivista, koska se vastaa problematiikkaan, ei luo sitä. Tämä näkyy keskeisesti siinä, että se tekee sellaisista luovista elämän ongelmista, joihin ei ole ennalta soveltuva asiantuntijuutta, teknisiä ongelmia.

Asiantuntijuus on problematiikkojen representaatiota. Asiantuntijuus lausuu koulutettuja mielipiteitä tuottamatta dialogia muiden kuin asiantuntijoiden välillä. Näin kehnolle keskustelukumppanille tulee mahdollisuus vetäytyä argumentista, ja todeta, että ”meitä viisaammat ovat käsitelleet nämä asiat”. Tämä on nöyryyden muoto, mutta ikuisen paluun näkökulmasta alhainen ja keho. Tulemme käsittelemään ikuista paluuta myöhemmin, mutta voimme tiivistää sen ajatuskokeena, jonka mukaan kunkin teon tai toimen kohdalla on pohdittava, mitä tapahtuisi, jos teko tai toimi toistuisivat ikuisesti. Näin teko saa vahvan eettisen perustan. Ikuisen paluun näkökulmasta tahdottu nöyryys on sokraattista, ja se kehottaa selittämään. Se kehottaa ”tekemään eron” ja ajattelemaan. Alhainen nöyryyden muoto pyrkii vetämään keskustelukumppanin yhteiseen, häpeälliseen luovuttaneisuuden tilaan siinä, missä ylhäinen

nöyryys kutsuu ajattelemaan yhdessä, jatkamaan ajatusta sen keskeyttämisen sijaan. (Alhaisesta ja ylhäisestä ks. NF: 1–3; 54–55.)

Asiantuntijuus on kommunikaatioyhteiskunnalle tyypillinen paradigmaattinen hierarkia. Kommunikaatioyhteiskunta rakentuu mielipiteille, joista asiantuntijamielipide on koulutetuin. Deleuze käsittelee kuuluisassa esseessään hallintayhteiskunnista toimintaympäristöjä, jotka perustuvat avoimuudelle

ja kommunikaation jatkuvuudelle. Deleuze esittää näiden ympäristöjen tuottavan aikanaan uudenlaisia, mutta nykyään tuttuja algoritmisoituja hallinnan muotoja. Algoritmit toimivat tehokkaammin, mitä enemmän materiaalia niille syöttää, ja mielipide toimii sosiaalisessa mediassa niiden keskeisenä valuuttana. Nöyryys on mielipiteen pidättämistä, ja näin ollen hallinnan yhteiskunnalle käypä vastarinnan muoto.

2

Simulakrumien teatteri

Asiantuntijuudelle lankeaa yhteiskunnallinen rooli kanavoida tietoa ja levittää ymmärrystä asioista. Makroskooppisen asiantuntijuuden auktoriteetti ohjaa sitä, miten havainnoimme maailmaa. Osaamme syyttää inflaatiota hintojen noususta, koska asiantuntija kertoo meille inflaation tarkoittavan rahan arvon heikkenemistä. Oma mikroskooppinen kokemusasiantuntijuutemme puolestaan sääntelee sitä, miten suoritamme käsillämme olevia tehtäviä. Ymmärrämme välittömästi, jos meillä ei ole rahaa maksaa kaupan hyllyltä löytyvää tuotetta. Mikrotason ja makrotason asiantuntijuudet poikkeavat toisistaan siinä, että ensimmäinen on välittömästi elettyä, toinen diskursiivisuudessaan tieteenkaltaista, olematta kuitenkaan tiedettä.

Makrotasoinen asiantuntijuus tuottaa representaatioita asiointiloista. Se aktualisoi arkisia todellisuuksia. Esimerkiksi kysymys resurssivirroista muuttuu talousasiaksi ja kysymys ihmisvirroista turvallisuusasiaksi. Asiantuntijuuden muodot tekevät virtuaalisista ongelmista aktuaalisia, tekevät siitä, mikä olisi muuten epämääräistä, käsinkoskeltavaa ja määräistä. Osaamme puhua turvallisuudesta, koska asiantuntijat toistavat turvallisuuspuhetta. He tuottavat represen-

taatioita asiantiloista turvallisuustilanteina. Onneksemme asiantuntijuuden muodot voi aina kyseenalaistaa ottamalla askelen taaksepäin. Meillä ei ole mitään syytä olettaa, että maailma muistuttaa representaatiotamme. Esimerkiksi lämpötila tuottaa efektin, saa termostaatin liikkumaan ja meidät tuntemaan lämpöä. Mutta mitä lämpötila itse on? Pelkkää intensiteettiä, tai fysikaalista liikettä, joka tuottaa efektin, jonka usein sekoitamme itse lämpötilaan. Nämä efektit muodostuvat intensiivisen määrään ja instrumentin, kuten termostaatin, ja ruumiin vuorovaikutuksesta. Asiantuntijuus on ajattelulle sama asia kuin termostaatti lämmölle. Se pyrkii identifioimaan mistä ongelmassa on kysymys, tehden ne näkyviksi, mutta sekoittuen samalla ongelmiin.

Toisin sanoen puhuessamme asiantuntijakieltä, olemme ottaneet ongelmakenttään juuri tietyn näkökulman ja hyväksyneet tietyn ongelmanasettelun. Talousasioissa ei ole oikeasti kysymys sen enempää taloudesta kuin ekologiasta, ihmisestä tai mistä tahansa mieleen tulevasta muusta täysin keinotekoisesta viitekehystä. Yhtä lailla lämpötilassa ei ole kysymys ainoastaan kuumuudesta, jonka tunnemme, vaan kineettisestä energiasta,

jonka voi tehdä näkyväksi monin erilaisin tavoin, joista tuntemamme lämpö on vain yksi. Esitän, että juuri tästä on kysymys Deleuzen teoriassa intensiteetistä, joka tulee näkyväksi vain eksplikoituessaan. Toisin sanoen, eksplikaatio, näkyväksi tekeminen, ei muistuta sitä, mitä tehdään näkyväksi. Se mikä tulee näkyväksi, on pelkkä simulakrumi.

Deleuze luonnosteli tätä representaation ongelmaa esittämällä filosofisen projektin sa keskivaiheen³ ”pinta-syvyys”-opposition tutkimisena (DI: 261). Tulkintani mukaan Difference and Repetitionissa pinta viittaa representaatioiden maailmaan, objektien muodostamaan aktuaaliseen ulottuvuuteen siinä, missä syvyys viittaa edellä kuvailtuun ei-aktuaaliseen puoleen. Pinta on välitettyä siinä, missä syvyys on välittämätöntä. Asiantuntijuus operoi antaen ajattelun kohtaamille ongelmille järkeviä representatiivisia muotoja. Asiantuntijuuden voi mieltää nostavan asioita esille pintaan, tarjoten representaatioita asiantilasta. Kuten aikaisemmassa luvussa ilmeni, asiantuntijuudella voi kuitenkin olla myös aktiivinen rooli kuvailemiensa asioiden tuottamisessa, sillä esimerkiksi taloutta ei voisi olla olemassa ilman ihmisten ruumiillistunutta taloudellista tietotaitoa.

Vaikka asiantuntijuus on moderni ilmiö, se on eräänlaisessa jännitteessä oman aikakautensa kanssa. Deleuzen mukaan ”moderni ajattelu alkaa representaation epäonnistumisesta” (DR. xix). Sen sijaan, että modernin maailman voisi jakaa vakaisiin kategorioihin jonkin lain tai säännön pohjalta, muodostuvat identiteetit suhteellisesti. Modernissa ajattelussa asiat voidaankin nähdä ”kuvina ilman alkuperää”, simulakrumina. Simulakrumi tarkoittaa objektia, joka vaikuttaa olevan jonkin idean kaltainen, mutta on tuotettu aivan toisella tavalla kuin oikeat kopiot ja niiden synnyt-

tämät vaikutelmat. (TLS: 257–258.) Voimme ajatella muovioinaa simulakrumina näköaistin näkökulmasta. Voimme ajatella pelejä simulakrumina sensorisen motoriikan näkökulmasta. Deleuzen tärkein esimerkki on kuitenkin ihminen, joka tehtyään syntiä menetti jumalan kaltaisuuden, mutta pysyi jumalan kuvana. Simulakrumi on näin ollen myös kuva uudesta ihmisestä, joka on tehnyt eron jumalasta. Simulakrumit voivat olla myös hengellisiä: seurakunta saattaa tuottaa jumalan kuvan käyttämällä ihmistä mallina. Tällöin on mahdoton sanoa, kumpi on malli ja kumpi on kopio. Kutsun simulakrumia uutuuden tilaksi, koska se kyseenalaistaa erottelun mallin ja kopion välillä. Simulakrumit merkitsevät uutuutta, koska kiistäessään alkuperäisyyden ja autenttisuuden ne tekevät mahdolliseksi muutoksen identiteetissä. Simulakrumin ajattelu on kunkin asian tämyyden myöntämistä: kaikki asiat eroavat toisistaan, ja erovat ajan kanssa itsestään, jolloin kaikki ne ansaitsevat oman ja ainutkertaisen käsitteensä. Kaikki asiat tulee siis pyrkiä käsittämään sellaisinaan, alhaalta ylöspäin. Tämä on haaste asiantuntijuudelle sellaisena kuin fenomenologit sen hahmottivat. Asiantuntijuus on aina vaarassa soveltaa vanhaa abstraktiota siellä, missä tarvitsisimme uudenlaista käsitystä.

Simulakrumit osoittavat identiteettien olevan pintailmiöitä. Kutsumme muovioinaa omenaksi, ja ihmistä jumalan kuvaksi, mutta kun vaihdamme tarkastelukulmaa esimerkiksi maistamalla muovioinaa, havaitsemme, ettei se ole omena lainkaan. Vai mikä tekeekään omenasta omenan? Onko se omenan syötävyyttä? Modernista, simulakrumien, ja käytännöllisestä näkökulmasta asia on omena, kun se toimii omenana. Simulakrumin käsitteen tehtävä on siis paikantaa identiteettejä kuvina, jotka syntyvät tarkastellessa syvyyttä tietystä tulokulmasta.

---

3 Aika filosofianhistoriallisten teoksien ja Felix Guattari -yhteistyön välissä.

Mikäli ymmärrämme identiteetit simulakrumina, on selvää, että asiantuntijuudella, joka perustuu ongelmien identifioimiselle, onkin konstruktivistinen rooli todellisuuden jäsentäjänä. Asiantuntijuus tuottaa tarttumapisteet ja diskurssit, joiden varassa suhteudumme ongelmiin juuri tietystä tulokulmasta. Tällöin voimme tietystä näkökulmasta pitää asiantuntijuuden kriisiä mahdollisuutena luovalle ajattelulle.

Voimme mieltää myös asiantuntijuuden simulakrumisena identiteettinä. Kuten muoviomenan luonne paljastuu sitä maistaessa, voi kysyessä talousasiantuntijalta esimerkiksi miten rahaa synnytetään, saada huvittavia vastauksia (Iivarinen 2011: 45–65), jotka paljastavat asiantuntijaidentiteettien muodostuvan ainoastaan tietystä säännelystä ja ulkoisesta näkökulmasta. Kysymykset, kuin myös muoviomenan maistaminen, toimivat keinona siirtää perspektiiviä. Asiantuntijuuden perustuessa jonkin tietyn kysymysalueen hallinnalle on jokainen asiantuntijuus välttämättä rajallinen. Vaikutelma asiantuntijuudesta syntyy asiantuntijuuden performatiivisuudesta, jota esimerkiksi putkimies tuottaa huoltaessaan putkia ja jota turvallistamisen asiantuntija tuottaa vastatessaan vaikka uutistoimituksen asettamiin kysymyksiin.

Voimme myös ymmärtää, että asiantuntijuuden kriisi seuraa eräänlaisten simulakrumien esiinnoususta; oppimiseen perustuva ihannekansalaisuuden malli kyseenalaistuu välittömästi, kun väestö oppiikin tuhoisalla tavalla, esimerkiksi kiihtyneessä ja kuplautuneessa sosiaalisessa mediassa syntyvän skeptismin myötä. Samalla tarvitsemme kuitenkin asiantuntijoita enemmän kuin koskaan, sillä yhteiskunnan ja tieteiden työnjako on pirstaleinen. Tarvitsemme uudenlaisen käsityksen, uudenlaisen käsitteen asiantuntijuuden kriisille näin ollen myös siltä varalta, ettemme halua implisiittisesti hyväksyä niitä moder-

nin yhteiskunnan rakenteita, jotka tekevät asiantuntijuudesta tarpeellista.

Deleuze kuvaa identiteettejä maskeina, naamioina, jotka syntyvät, kun ne puetaan ylle (DR: 17). Tulkintani mukaan tämä tarkoittaa, että omaksumme identiteettejä ympäristösämme vallitsevien voimien ohjaamina, mutta omaksuessamme niitä, tulemme lisänneeksi niihin jotain uutta, jotain itseämme, jolloin tulemme myös työstäneeksi niitä. Se, että maski syntyy sen pukiessa, kertoo meille, ettei identiteettiä ole olemassa ennen sen täyttöä. Tätä Deleuze kutsuu dramatisaatioksi. Dramatisaation myötä uutuutta voi syntyä vanhasta. Dramatisaatio on teatterinomaisen maskien aktualisoitumisen prosessi. Maskit ovat eräässä mielessä simulakrumia, sillä meidän on vaikea sanoa, missä mielessä identiteetti on olemassa ennen kuin se ruumiillistuu jossain asiassa. Esimerkiksi kukin jonkin sukupuolen edustaja tuottaa sukupuolisuuttaan omalla tavallaan. Samalla olisi absurdia sanoa, että sukupuoli on olemassa ennen kuin joku performoi tai ruumiillistaa sitä. Tällöin koko sukupuolen järjestelmä jännittyy jo syntyessään. Simulakrumien kyllästävässä maailmassa vakaisiin olemuksiin viittaaminen ei siis ole mielekäästä, koska asiat ilmenevät, näyttävät ja erottautuvat tämyytensä, tai Deleuzen sanoin, sisäisen eronsa takia.

Deleuze esittää, etteivät simulakrumit perustu kaltaisuudelle minkään aikaisemman kanssa, vaan muodostuvat dynaamisissa prosesseissa, joiden perustana on ero itsessään. Sisäinen ero, ja ero itsessään näyttävät samalla asioiden kykyä erottautua kaikesta muusta (DI: 32) ja kykyä muuttua, erota itsestään (DI: 37). Seuraavaksi tarkastelemme monimutkaista ja haastavaa intensiteetin käsitettä, jonka Deleuze käsittää erottautumisen ja muutoksen synnyksi. Asioiden tämyys ei perustu niiden säilyvyydelle tai pysyvyydelle, vaan ainutlaatuiselle kyvylle muuttua. Asiantun-

tijuuden haasteena on tällöin ennakoida ja sopeutua, mutta onko sen suhde representatioon liian suuri taakka? Kykeneekö asiantuntijuus eriytymään representaatiosta?

INTENSITEETTI JA KÄSITE

Voimme ymmärtää, että yhteiskunta rakentuu simulakrumeille. Muun muassa kapitalismi ja sukupuoli ovat simulakrumien järjestelmiä. Ne ovat itsenäistä ja lisättyä, augmentoitunutta todellisuutta, jolla ei ole selkeärajais- ta alkuperää. Nämä järjestelmät uusiutuvat asiantuntijuuden kautta, vaikka asiantuntijuus haluaisikin nähdä itsensä neutraalina kuvailijana.

Deleuzen ontologia on pelkän positiivisuuden ontologiaa. Siinä, missä Hegelin kaltaiselle filosofille muutos saattoi olla identiteetin kumoamista tai negaatiota, Deleuzen ontologiassa ei ole olemassa kumottavaa identiteettiä muuten kuin augmentaationa, lisättyinä todellisuutena. Identiteettien ensisijaisuuden sijaan maailma koostuu virtuaalisista ongelmista sekä aktuaalisista ratkaisuksista. Aktuaaliset ratkaisut asettavat aina uusia ongelmia. Esimerkiksi silmän muotoutumista tai muita evolutiivisia prosesseja voi ajatella ongelmien ja ratkaisujen sarjana. Näin ollen kaikki asiat ovat ainaisessa muutoksessa, eivätkä ole pelkistettävissä identiteettiin, joka on ainoastaan väliaikainen leikkaus tai vaihe. Voimme ajatella virtuaalista ja aktuaalista veden esimerkin avulla. Vesi on virtuaalisessa tilassa, kun se ei ”tiedä” ollako nesteen, höyryn tai kiinteässä muodossa, ja se kaipaa intensiteettiä ”vihjeenä” joka aktualisoi sen olomuodon. Deleuze käsittelee intensiteettiä ja aktualisaatiota biologisin ja matemaattisin esimerkein, mutta esittäen nämä pelkkinä teknisinä malleina yleispätevämmälle me-

tafysiikalle. Minun tarkoitukseni on pyrkiä ymmärtämään sitä, miten kollektiiviset käsitteämisen muodot tuottavat yhteiskuntarakenteiksi kutsumiamme virtuaalisia olosuhteita, ja sitä, miten käsittäminen itse juontaa toimijuuteen näiden virtuaalisten olosuhteiden aktuaalisena ulottuvuutena. Talous on virtuaalista, se on tapa asettaa ongelma. Taloudellinen toimijuus on aktuaalista, tapa vastata ongelmaan. Kapitalistinen elämä ei ole virtuaalista. Se on aktuaalista. Me todella maksamme laskuja, ostimme tavaraa, myymme omaa työvoimaamme, mutta näissä toimenpiteissä ei sinänsä ole mitään järkeä taloudellisten olosuhteiden, virtuaalisuuden ulkopuolella. Kysymys siitä, miten pääsemme virtuaalisesta aktuaaliseen, jää vastaamatta.

Tämä saattaa kuulostaa vaikealta, mutta sen voi käsitellä ymmärtämällä asiantuntijuuden olevan nimenomaan sellainen asia, joka aktualisoi virtuaalisuutta. Asiantuntijapuheen toisto tarjoaa kiinnepisteitä todellisuuteen. Esimerkiksi talouskasvun käsite on yksi tällainen kiinnepiste. Talouskasvulla selitetään monia asioita, esimerkiksi hintatasoa, työllisyystilannetta ja hyvinvointia. Talouskasvua ei kuitenkaan sinänsä ole objektiivisesti olemassa ilman muita, mikroskooppisia kiinnepisteitä, jotka tuottavat taloudellista performatiivisuutta. Talous on näin pelkkää virtuaalisuutta, joka aktualisoituu eräänlaisena draamana, joka pukee meille luokkia, ammattikuntia ja muita identiteettejä. Taloudellinen ajattelu siis aktiivisesti muovaa todellisuuttamme hyperstitiona, eli uskona, joka tulee todeksi kollektiivisessä toimijudessa eikä olisi olemassa ilman sitä. Tämä ei toimisi ilman asiantuntijuutta. Asiantuntijuus orientoi meitä, auttaa meitä löytämään oikeanlaisia tapoja suhteutua kohtaamiimme problematiikkoihin. Taloudesta tulee totta, elettyä, aktuaalista, koska kaikki muut käsitteävät sen samalla tavalla toimien näin taloudellisesti. Mikäli intensiteetillä on yksinoin-

keus aktualisoivana voimana, deleuzelaiseen viitekehyykseen on sovitettava intensiivisen ajattelun käsite. Deleuze itse viittaa tähän suuntaan esittäessään käsitteiden olevan filosofisten järjestelmien intensiteettejä (DR: 118). Ne eivät representoi, vaan ovat aktiivisia voimia, joiden tuottavuus perustuu niiden kyvyille aktualisoida se, mikä on olemassa virtuaalisesti. Virtuaaliseen kaaokseen syntyy säännönmukaisuutta käsitteiden avulla: ne tarjoavat viitepisteitä, jotka myös suhteutuvat toisiin viitepisteisiin.

Mitä olisi intensiivinen ajattelu? Ajattelun on helppo mieltää olevan jotain aktuaalista. Se on jotain mitä me teemme, jotain mitä me käsittelemme kuin maasta poimimiamme kiviä. Mutta samalla ajattelu tapahtuu aina yhteisössä, jonka sen jakamat käsitteet määrittävät. Pohdiskeleva ajattelu on näiden käsitteiden käyttöä, niiden uusintamista ja kyseenalaisittamista. Ajatuksessa tapahtuu siis jatkuvaa liikettä, joka nähdäkseen ottaa intensiivisen muodon. Intensiteettejä on mahdotonta kuvata sellaisenaan: voimme ainoastaan havaita niiden vaikutuksen. Termostaattikin tekee lämpötilan vain näkyväksi, se niin sanotusti eksplikoi sen. Intensiteetti on kuin energieettinen perusta tai pohja, mutta jopa energia on Deleuzelle vain eksplikoitua intensiteettiä (DR: 223). Intensiteetille on ominaista se, että se jakautuessaan muuttaa muotoaan, toisin kuin eksplikoitunut ekstensio (DR: 237). Esimerkiksi kiehuvan veden lämpö on sinänsä ekstensiivinen, eli ositettava asia, sillä kun veden jakaa, sen huokuma lämpö puolittuu samassa. Veden lämpötilaa itsessään ei kuitenkaan voi muuttaa muuttamatta veden olo-tilaa. Sama on sovitettavissa ajatteluun: se muuttuu, kun sen jakaa osiin. Toisin sanoen, ajattellessamme ajatteluamme samalla muutamme sitä. Representoimalla sitä esimerkiksi sisäisessä dialogissa tuotamme efektin, jonka myötä sekoitamme representoidun ajattelun ajatteluun itseensä. Tämän vuoksi ajattelu

voi tuntua aktuaaliselta. Intensiivinen ajattelu merkitsee jatkuvaa uutuutta ajattelussa, oppimista. Tässä mielessä voisimme sanoa, että kun nojaamme representaatioon, lakkaamme ajattelemasta, ja että ajattelemme vain silloin, kun tuotamme uutta käsitystä. Ajatus edellyttää vanhan käsityksen purkautumista ja uuden muotoutumista. Tämä viittaa siihen, että intuitio kehittyy intensiivisessä ajattelussa. Käsitteet ovatkin Deleuzelle kuin karttoja. Ne eivät representoi, vaan tuottavat viitepisteitä ja koordinaatteja (WIP). Intensiivinen ajattelu suhteuttaa kokemusta käsitteisiin ja muovaa käsitteitä käsittääkseen, mitä tapahtuu.

Olemme kuitenkin eräänlaisessa umpikujassa. Talous muodostaa kulttuurissamme niin hallitsevan diskurssin, ettemme osaa haastaa sitä, ajatella uusilla tavoilla. Talous on merkkijärjestelmä, joka jäsentää virtuaalisen juuri asiantuntijuuden apparaatin avulla. Talous ohjaa politiikkaa eikä toisin päin, ja juuri tässä absurdissa tilanteessa olemme riippuvaisia mahdottomuudesta – ikuisesta talouskasvusta. Tästä voi syyttää monia asioita. Osasyyllinen on ainakin kulttuurissamme vallitseva utilitarismi, joka ohjaa meitä ajattelemaan kaikkea laskelmoinnin kannalta: mistä on eniten hyötyä. Toinen syyllinen on vasemmisto, sillä oikeistolta emme oikeastaan voi odottaa parempaa, mutta tulemme palaamaan tähän myöhemmin. Ensisijainen syy on se, miten hallitsevassa asemassa asiantuntijuus yhteiskunnassamme on. Se on korvannut filosofian (Ks. Michel De Certeau 2013: 39–43), intensiivisen ajattelun tyyssijan, mahdollisuuden intensiiviselle, intuitiota kehittäväle ajattelulle. Tarvitsemme uutta intuitiota, mutta mistä sitä löytää? Miten tuottaa intensiteettiä, liikettä ajatteluun?

LAADULLISEN JA MÄÄRÄLLISEN VÄLILLÄ

Intensiivisen ajattelun tuottamisen ongelmaa voi lähestyä kysymällä, mikä sitä estää. Ehkä meidän pitää ottaa askel taaksepäin. Törmäsimme aikaisemmin ongelmaan, jossa ”luovat elämän ongelmat” muuntuvat laskelmoitaviksi. Luova ongelma voi olla mikä vain ongelma, johon ei ole yhtä ainoaa oikeaa vastausta. Esimerkiksi ruuanlaiton ongelma on tällainen lukuisten mahdollisuuksien problematiikka. Laskelmoitava ongelma on puolestaan määrällinen, ja mahdollisuudet vastata siihen on rajattu ennalta. Meillä on tapana ajatella resurssivirtoja taloutena sen sijaan, että tarkastelisimme niitä luovina ongelmina. Minkä vain talouskysymyksen voi on skaalata taaksepäin, tarkastella sitä ekologisena ongelmana, ja näin esittää lukuisten erilaisten mahdollisuuksien kenttänä. Talouspuhe kuitenkin ikään kuin olettaa, että oikea menetelmä ja viitekehys on jo löydetty, jolloin jäljelle jäävät ainoastaan laskutoimitukset. Ongelma on laadullisen ja määrällisen tiedon välinen, sillä määrällinen kuvaus näyttäisi kulttuurissamme sivuuttavan laadullisen kysymyksen siitä, että miten meidän alkujankaan tulisi elää elämäämme.

Tämän alaluvun tarkoitus on pyrkiä hahmottamaan, mistä tämä asetelma syntyy. Aikaisempi luku osoitti jo ratkaisun suuntaan: asiantuntijuus on konstruktivistinen prosessi, joka kaleidoskoopin lailla tuottaa vaikutelmia moniulotteisista ongelma-alueista. Näin ollen soveltamalla toisenlaista asiantuntijuutta voimme myös tarkastella ongelmia uudenaikaisilla tavoilla. Asiantuntijuudelle on kuitenkin ominaista asemoitua tutulle ja turvalliselle intellektuaaliselle alueelle ja pyrkiä kuvaamaan mahdollisimman useaa asiaa omasta viitekehystänsä. Kaikki tämä johtuu työelämästä, jossa joudumme tunkemaan nokkamme samanaikaisesti

kaikkialle; joudumme ”maxxaamaan” omasta pääomastamme kaiken, venyttämään itseämme äärimmilleen. Jopa hallitusohjelmamme pitää työmarkkina-aseman parantamista velvollisuutena (Valtioneuvosto 2023: 68)! Asiantuntijuuden kaleidoskooppia on täten vaivalloista pyörittää, sillä tämä liike vaatii jatkuvaa uusien ongelma-alueiden omaksumista. Kaikki asiat alkavat näyttää nauloilta, kun kontekstimme on työelämä, jossa meidän on jatkuvasti perusteltava oman asiantuntijuutemme, eli vasaramme legitimitettä. Mutta miksi asiantuntijuus orientoi itsensä kohti määrällistä ja laskelmoitavissa olevaa laadullisen sijaan? Voidaanko tämä orientaatio purkaa?

Meidän tulee kysyä, tuleeko ensin utilitarismi vai representaatio? Onko representaatiolla voima ohjata huomiomme pois laadullisesta ja avoimesta kohti suljettua ja ennalta määriteltä? Deleuze näyttää syyllistävän representaatiota siitä, että se ohjaa huomiomme jo valmiiksi aktualisoituneisiin asioihin, sivuuttaen sen mikä asioissa on kehkeytymisen alaista, sekä sen, miten asia on alkujaan muotoutunut (DI: 94-6).

Deleuze käsittelee representaation alla kuhisevaa maailmaa jakamalla sen kahteen linjaan: aikaan ja tilaan, joissa ilmenevät asiat ilmenevät representaatiossa substansseina ja predikaatteina. Substanssit vastaavat tilan linjaa siinä, missä predikaatit vastaavat ajan linjaa. Linjat yhdistämällä saamme spatiotemporaalisen dynamismin, eli prosessin, jonka alaisena aktuaalisesti olemassa olevat asiat raukeavat dynaamisesti intensiivisten määreiden vuorovaikutuksesta. Esimerkiksi veden sekoittuminen lämpötilaerojen vuoksi tai trombin muodostuminen ovat esimerkkejä tällaisesta dynaamisesta prosessista. Keskeistä on se, että juuri ero intensiteetissä, ei laadussa, saa liikettä aikaan. Laatu, kuten koettu tuuli tai virta, on vain intensiteetin

ulkokuori, jonka syntyminen neutraloi intensiteetin. Deleuze summaa: ekstensioiden, eli ositettavien asioiden ja näiden asioiden omaksumien laatujen, alla on intensiivisiä spatiotemporaalisia dynamismeja (intensiivistien erojen aiheuttamaa liikettä) (Ks. DR: 216–7). Spatiotemporaalisten dynamismien muodostamat asiat ovat lähtökohta kaikelle asiantuntijuudelle, sillä ne ovat syy ulottuvalle maailmalle (DR: 245–6; 251), ja perustavat laadut ja ekstensiot, jotka ovat perusta asioiden representaatiolle yleensä (DI: 96).

Esimerkki tällaisesta spatiotemporaalisesta dynamismista ja prosessista voisi olla kukan kehittyminen siemenestä täysikasvuiseksi organismiksi. Tämä kehityskulku ei ole vain biologisen substanssin laajentumista; se on monimutkainen, ajassa tapahtuva prosessi, jossa lukuisat intensiteetit, kuten valo, lämpötila, kosteus ja maaperän ravinteet, vuorovaikuttavat ja tuottavat kukan laadullisia ominaisuuksia – kuten sen muodon, värin ja koon. Kun asiantuntija analysoi kukan kasvua, hänen on tunnistettava, että se, miltä kasvi ulkoisesti näyttää, ei ole vain passiivinen substanssi, jolle voidaan lisätä ominaisuuksia, kuten keltainen. Sen sijaan kukan kasvu on prosessi, jossa erilaiset ympäristölliset ja geneettiset tekijät vaikuttavat ja muokkaavat sen olemusta ajan kuluessa. Tämä prosessi antaa kukalle sen ulottuvuuden (ekstensio) ja laadun (kuten väri, rakenne ja elinvoima), jotka näkyvät meille havaittavina piirteinä. Representaatiossa kiinnitämme huomion vain tulokseen, kuten täysikasvuiseen kukkaan, emmekä sen kehityksen taustalla vaikuttaviin prosesseihin. Tapaamme siis nähdä asiat representaatiossa substansseina (ekstensio) ja ominaisuuksina (laatu), joita representoimme subjektien ja predikaatein (Somers-Hall 2013: 14).

Laatu on siis osa representaatiota. Laatu vastaa tapaamme olla maailmassa ajallisesti sii-

nä, missä substanssi vastaa tapaamme olla tilallisesti. Voimmeko silti sanoa, että representaatio painottaa tilaan ja substansseihin, näiden määrällisiin ulottuvuuksiin, ylitse ajan ja laatujen?

Bergsonismissa Deleuze esittää, että hahmottaaksemme asioiden laadullisia luonne-eroja, asioita on syytä ajatella ajan, ei tilan näkökulmasta, koska tilassa vallitsee ainoastaan aste-eroja. Tämä seuraa siitä, että ekstensio on homogeenista ja määrällistä siinä, missä laadulliset erot voi hahmottaa ainoastaan ajallisesti. (B: 31–35.) Deleuzen esimerkkinä sokerin luonnosta eli luonne-erosta kertoo se aika, jossa se sulaa kahviin. Avainongelmiimme on siinä, että sokerin predikaatit muuttuvat. Sokeri sulaa kiteisestä muodosta ja sekoittuu nesteeseen ajan linjassa. Samalla sokeri ottaa tietyn tilan, jolloin siitä tulee määrällisesti kvantifioitavaa.

Tässä mielessä on järkevää sanoa, että ajatellaksemme intensiivisesti, meidän tulisi ajatella asioita ajallisesti, ei tilallisesti. Voimme havainnollistaa tätä musiikkiesityksen esimerkillä, joka myös selittää meille, miten tila dominoi representaatiota. Musiikki koostuu rytmien ja melodioiden intensiteeteistä, jotka voi representoida nuotteina ja muina merkintöinä nuottipaperille. Melodia ja rytmi voivat kuitenkin tulla eletyksi vain ajassa, jota voimme representoida tempon ja tahtilajin muodossa. Ajallinen ulottuvuus elettyinä, koettuna ja intensiivisenä katoaa. Voimme representoida suosikkikappaleitamme ja ihastella niitä paperilla, mutta kokeaksemme musiikin meidän on jälleen eletävä se ajallisesti. Toisin sanoen, meidän on toistettava se hyräillen, soittaen tai tallenteelta. Kukka muuttuu ajassa samoin kuin nuotit vaihtuvat. Tilassa nuotit ilmenevät samanaikaisina, ajassa jännitteisinä, toisistaan eroavina ja intensiivisinä. Elävä presentaatio, kuten musiikkiesitys tai kukan muuttuminen, val-

taa tietyn tilan, mutta näiden presentaatioiden piirteet muuttuvat vain ajassa. Tämän vuoksi aikaa voidaan pitää keskeisenä eron filosofialle. Intensiteetti raukeaa laaduksi aina ajassa. Tämän vuoksi intensiivisen tuottamiseksi politiikkaan meidän on ajateltava ajallisesti. Tulemme käsittelemään tätä myöhemmin luvussa 3.

Kukin predikaatti on näin vain hetki dynaamisessa muutoksessa. Vaikka ajan ja tilan linjat ovat molemmat läsnä representaatioissa, tämä ei siis tarkoita niiden olevan tasarvoisessa asemassa. Spatiotemporaalisten dynamismien ajallinen ulottuvuus dominoi siinä, mitä Henri Bergson kutsui intuitioksi, kun taas tilallinen ulottuvuus dominoi representaatioissa.

Olemme nyt hahmotelleet representaation suhdetta laatuun. Laadullinen puoli, eli ominaisuudet, kuten kukan muoto, väri ja kyky surkastua tai elää, vastaavat asioiden ajallista olemista. Ne merkitään predikaatein. Määrällinen puoli, eli substanssien taso, vastaa tilallista olemista. Olemme nähneet, miten makrotasoisien asiantuntijuuden on tapana sivuuttaa se, mikä ilmiöissä on laadullista ja jakamatonta. Muun muassa taloudellisen ja turvallistamisen asiantuntijuudella on tapana pyrkiä kvantifioimaan ilmiöt, ja sivuuttaa laadullinen ja kokemuksellinen. Esimerkiksi rajan toisella puolella olevien ihmisten inhimillisyyden on tapana kadota turvallistamispuheessa. Tämä voidaan nähdä seurauksena utilitaristisesta kulttuurista. Mutta toisaalta, tämä utilitaristinen kulttuuri voi juontua juuri siitä, että representaatiot lävistävät länsimaisen yhteiskunnan ja olemme tottuneet niihin. Representaatio on voimissaan politiikassa, jossa äänestämme ihmisiä edustamaan itseämme. Intensiivisen palauttamiseksi politiikkaan on tuotettava yhteisöjä, jotka eivät perustu olemassa olevan representaatioon. Tämä edellyttää problematisaatiota, mutta

joudumme palaamaan tähän myöhemmin.

Esitän, hieman Deleuzesta poiketen, että voimme nähdä representaation kaksikavaisena liikkeenä, joka yhtäältä tuottaa eron, mutta toisaalta kätkee aikaisemmat erot. Representaatio on kuin verho asioiden yllä, joka kätkee representoimiensa asioiden moneuden, mutta samalla ohjaa huomiomme juuri tiettyihin piirteisiin. Voimme ajatella asioiden ulkokuoren olevan representaatioita prosesseista, joiden myötä asia saattaa ilmetä. Esimerkiksi kukka on erojen tuotos, toisin sanoen intensiteettien ekstensio. Kukka voi edustaa tai peilata niitä prosesseja, joiden myötä se ilmenee, mutta samalla se ei ”muistuta” näitä prosesseja. Samalla kukka vaikuttaa meihin voimalla, jota ei voi palauttaa sen biofyysisiin mekanismeihin. Tuotos toisin sanoen tuottaa laadullisten ominaisuuksiensa vuoksi uusia intensiivisiä ympäristöjä, joissa tarkkailija kokee ekstensiivisen kukan intensiivisesti⁴.

---

4 Jaakko Jekusen mukaan intensiteetillä on kaksi eri merkitystä Deleuzen ontologialle. Yhdessä merkityksessä se on termodynaamisessa esimerkissä ilmennyt intensiivinen ero, ja toisessa merkityksessä se on kokemuksellinen tai aistittava intensiteetti (Jekunen 2020: 27–8). Jekunen huomauttaa, että aistittu intensiteetti, esimerkiksi kukan keltaisuuden voimakkuus, viittaa ontologiseen intensiteettiin, eli siihen, mikä aiheuttaa tämän kokemuksen. Esimerkiksi aallonpituus on syy kukan keltaisuudelle. Deleuze kutsuukin intensiteettiä fenomenaa lähimmäksi numenaksi (DR: 222). Numenaalinen tarkoittaa asioita sellaisina kuin ne ovat itsessään, ilman että me koemme tai havaitsemme niitä. Fenomenaalinen taas tarkoittaa sitä, miten asiat ilmenevät meille aistiemme kautta, kohoavat pintaan syvyydestä. Omat maailmamme rakentuvat merkeistä, käsitteistä tai havainnoista, jotka löytävät syynsä intensiivisissä järjestelmissä. Intensiteetillä, kun se tulee dramatisoituneeksi numenana, näyttäisi olevan samanaikainen laadullinen ja määrällinen ulottuvuus siinä, missä se johtaa samanaikaisesti määrälliseen eroon, kuin myös laadulliseen havaintoon. Voimme tulkita myös lämpötilaa sen aiheuttamien määrällisien erojen, eli muutoksien valossa, tai omassa kokemuksessamme lämpötilan intensiteetistä. Voimme myös tulkita omaa ajatteluamme määrällisesti, analyttisesti, jopa kielenfilosofisesti, tai laa-

Jokainen asia tulee siis koetuksi intensiivisen kvantiteetin myötä – myös representaatio tai ekstensio. Kukan keltaisuudella ja koosteisuudella on intensiivinen aste, joka vaikuttaa kokijaan. Intensiteetit siis tuottavat laatuja ulkokuorinaan, ja laadut itse panevat liikkeelle intensiteettejä tarkkailijassa, psyykkisissä systeemissä.

Intensiteettejä ja laatuja ei tule sekoittaa, sillä laadut ovat intensiteettien seurausta, kuten näimme spatiotemporaalisissa dynamismeissa. Olen kuitenkin argumentoinut, että representaatio itse tuottaa eron. Esimerkiksi tunteet ovat intensiivisiä tiloja, koska ne muuttavat muotoaan, kun representoimme niitä. Rakkautemme muuttuu sitä voimakkaammaksi, mitä enemmän rakkauden syytä huomioimme, ja vihamme laantuu sitä nopeammin, mitä paremmin ymmärrämme vihamme kohdetta. Jokainen havainto merkitsee uutta momenttia ajan kulussa, jona tunnetilamme myös muuttuu. Predikaatit ”vihainen” tai ”rakastunut” eivät tämän vuoksi tarkalleen ottaen kykene täysin pyydystämään tunnetilan moneutta. Tunteet toimivat aina ajassa, ne vierivät yllemme tiloina, joita ei kuitenkaan voi kuvata tilallisesti. Myös kukan keltaisuuden intensiteetti muuttuu jatkuvasti: siihen vaikuttavat muun muassa ympäristössä vallitsevan valon määrä ja aallonpituus sekä kukan linkaari. Näyttäisi siltä, etteivät representaatiot kykene kuvaamaan dynaamista muutosta, juuri siksi että se predikoi, kukin predikaatti on vain käsitteen momentti (DR: 11; 14); predikaatti lukitsee merkityksen, vangitsee vain tilanteen tietyissä hetkessä. Ajattelemme auringonkukan olevan todellakin keltainen, vaikka se olisi pimeässä huoneessa pikemminkin musta. Samalla tavalla predikoimme taloudelle tunnetiloja,

---

dullisesti tunteen vaikutelman valossa. Intensiteetti on siis samalla muutosvoimaa ja välitön syy merkeille, joina maailma näyttäytyy meille.

emmekä huomioi talouden perustan olevan pohjimmiltaan intensiivinen - talous perustuu halulle, ahdistukselle, tarpeelle ja pelolle, joita ilman kenelläkään ei olisi syytä käyttäytyä taloudellisesti.

Intensiivinen tulee representaatioissa ekstensiivisen kätkemäksi. Emme pääse ikinä tunteidemme ”alkuperään”. Kuin termos-taatin tapauksessa, keskitymme vain rajapinnalla tapahtuviin seurauksiin, emmekä moniulotteisiin syihin. Niin representaation hyödyllisyys kuin myös sen toksisuus kumpuavat samasta lähteestä: representaatio tekee ajattelusta ositettavaa. Tarkemmin sanottuna: voimme ajatella representaatiota ilman, että representaatiot muuttavat muotoaan. *Representatiivinen ajattelu ei näin ollen kykene tuottamaan uutuutta ajattelussa, eikä representaatio yhteiskunnallisessa kontekstissa voi muodostaa uusia ja tulevia identiteettejä.* Ajattelemme, että asiat koostuvat vakaista substansseista ja ominaisuuksista, emmekä hahmota niiden kykyä muuttua erilaisissa intensiivisissä, dramaattisissa kentissä. Tällöin ongelmana on se, että näemme asiat valmisteina emmekä tuotoksina jatkuvista prosesseista, joista monet voivat olla käynnissä yhä nykyisyydessä. Tässä ei ole mitään ongelmaa, mikäli tarkastelemme tiiliskiviä tai muita objekteja, jotka valettiin hetkessä ja saivat välittömän muotonsa, mutta objekti voi olla myös syntynyt kuin irtileikkauksena dynaamisesta prosessista, vulkaanisen kivimassan lailla⁵. Talouden suhteen tämä on erityisen vaarallista, sillä puhuessamme taloudesta tapaamme ohittaa sen laadullisen perustan. Sukupuolen suhteen representaatio voi kätkeä kaiken kaksinapaista sukupuolijakoa häiritsevän, glitchaavan ja queerin, ja samaistuttaa meidät vallitsevaan binaariin.

---

5 Ks. Gilbert Simondonin (2020) esitys individuaatiosta. Tiiliskiven ajalliseen olemukseen kuuluu vain kuluminen siinä, missä kristallien ajalliseen olemukseen kuuluu jatkuva kasvaminen. Vulkaaninen kivi on kuin irtileikkaus ajassa raukeavassa prosessissa.

Ajattelu todella alkaa muistuttaa intensiivistä määrettä, kun otamme huomioon Deleuzen teorian oppimisesta, jossa mieli kuin pakotetaan tahtomattaan omaksumaan uutuutta. Intensiivisille määreille on ominaista niiden hukkuminen ekstensioon, ja yhtä lailla opittu kangistuu representaatioon ja näyttäytyy näin vain yksittäisenä aktiivisen henkilön suorituksena eikä suinkaan mielen virtana. Mutta mitä subjektein ja predikaatein representoiminen saa aikaan, entä mistä se johtuu? Kaikki näyttäisi johtuvan kysymyksistä ja kysymysten tyyleistä. Subjektit ja predikaatit vastaavat sellaisiin kysymyksiin, jotka alkavat sanoilla mikä, millainen tai mitä. Tämä on asiantuntijuuden peruskauraa, joka näyttäisi vastaavan uutistoimitusten tarpeisiin: mitä, milloin ja missä. Vastaukset eivät kerro miksi, miten, missä tapauksessa ja millä lailla. Vain kysymällä ”miksi” ja ”missä tapauksessa” voimme raottaa intensiivistä syvyyttä ja ohittaa representaation. Pohdittaessa maapallon ja auringon välistä suhdetta on paljon avoimempi, laadullisempi ja hermeneuttisempi kysymys kysyä, miksi ja millaisissa olosuhteissa maapallo aurinkoa kiertää kuin että mitä se ylipäättään kiertää. Jos tyydymme hyväksymään tällaiset vastaukset, joiden kysymykset olettavat vain subjekteja ja predikaatteja, voimme ehkäpä pitää itseämme hurskaina ja nähdä elävämme luulotiedon varassa.

ASiantuntijuus TODELLISUUDEN AUGMENTAATIONA

Meitä kiinnostaa, miten ja missä määrin asiantuntijuus itse osallistuu kommentoimiansa ilmiöiden tuottamiseen. Asiantuntijuus on problematiikkojen hallintaa, mutta usein nämä problematiikat perustuvat simulakrumeille. Toisin sanoen, asiantuntija päätyy tuottamaan todellisuutta, jota tämän oli

määräkin kuvata. Asiantuntijuuden objekti, tiedon kohde, on pelkkä pintailmiö, samalla kun asiantuntijuus ajatteluna sijoittautuu intensiiviseen syvyyteen. Se suoltaa pinnalle propositioita, jotka jäsentävät todellisuuttamme. Saamme asiantuntijuutta, joka koskettaa juuri sitä, mitä kapitalismi tarvitsee uusiutumiseensa. Näin kapitalismi päätyy asiantuntijuuden suulla määrittelemään sitä, miten me suhteudumme kahteen perustavanlaatuisen tapaamme olla maailmassa: se sääntelee ajallista ja tilallista suhdettamme maailmaan palkkatyöläisinä ja kansalaisina. Toisin sanoen, mikäli ajattelemme maailmaa Deleuzen tavoin kuin munana, jossa organisoimaton aine vähin erin organisoituu, asiantuntijuus sijoittuu munan sisäpuolelle, eikä ilman sitä kaltaistamme yhteiskuntaorganisaatiota voisi päästä syntymään.

Ilmiöt tehdään näkyviksi eksplikoimalla intensiteettejä, aivan kuin termostaatti tekee. Asiantuntijuus ei vain heijasta asiantilaa, vaan perustuu efekteille, joita tuotetaan fyysikaalisien ja konseptuaalisten instrumenttien varassa. Juuri tämän vuoksi Eyal nosti esiin toimijaverkkoteorian yhtenä keskeisenä asiantuntijuuden tulkitsemisen mallina. Toimijaverkkoteoria täsmentää meille juuri sen mekanismin, jonka varassa asiantuntijuus aktiivisesti organisoii maailmaamme. Tämä tapahtuu myös teknisten laitteiden tasolla. Esimerkiksi kohdatessamme lentämisen ongelman, vastaamme tähän ongelmaan instrumentein, jotka eivät tarkalleen ottaen kykenisi yksinään mihinkään. Lentokone tarvitsee pilotin tai automatisoidun prosessin, joka perustuu asiantuntijuudelle. Näin ollen kysymykset, jotka kysyvät, kuuluuko asiantuntijuus ihmiselle ja voiko se kuulua koneille, on asetettu merkillisesti – ne eivät huomioi, että toimijuus on intensiivistä ja subjektiivista edeltävää. Näin ollen ne eivät myöskään tunnista asiantuntijuuden paikantuvan sommitelmiin, joissa niin koneet

kuin ihmisetkin voivat toimia katalyytteinä toiminnolle. Asiantuntijuuden voi tulkita paikantuvan diskursseihin, jotka jäsentävät, miten instrumentteja ”kuuluu” käyttää jonkin lopputuloksen saavuttamiseksi. Asiantuntijuus siis eksplikoi, tekee näkyväksi erilaisia asiantiloja. Tämän vuoksi asiantuntijuus augmentoi todellisuutta. Se kaappaa siitä jotain, mikä on olemassa vain virtuaalisesti, ja aktualisoi sen.

Ajatelkaamme maasta löytyvää vankkaa keppiä. Sen rakenne tekee siitä loistavan makkaratikun, mutta mikäli se käy riittävän kuumaksi, ja mikäli se on riittävän kuiva, se läpikäy faasimuutoksen ja syttyy tuleen. Kaikki tämä on läsnä kepillä virtuaalisesti. Olemme sisäistäneet kaiken tämän makkaratikun käsitteeseen, jota sovellamme, kun saamme sensorisen merkin löytäessämme vankan kepin. Deleuze kutsuu intensiivistä ympäristöä individuaation kentäksi, sillä keppi saa identiteetin tilassa, missä se on alttiina jatkuvalla muutokselle ja metamorfoosille. Oma toimintamme on intensiivistä, jakamatonta ja aktualisoivaa. Makkaratiku on hyvä esimerkki simulakrumista, sillä keppi itsessään sisältää vain makkaratikun potentiaalın, joka on itsessään pelkkä idea, jona keppi voi aktualisoitua. Simulakrumit ovat *ideoiden aktualisoitumisen paikkoja*. (DR: 278.) Samassa mikroasiantuntijuus paikantuu juuri tällaiseen kykyyn aktualisoida ideoita ongelmien ratkaisuksi.

Mitä asiantuntijuus siis luulee oikein tekevänsä? Käsittelevänsä asioita? Työelämän kontekstissa asiantuntija joutuu ottamaan objektinsa annettuna: asiantuntijan tehtävä on vastata muiden asettamiin ongelmiin. Se perustuu auttamatta representaatiolle siis paitsi siinä, että se ylipäättään representaation omaksuu, myös siinä, ettei se osallista vastaanottajaansa, ei kehota ”tekemään kansani”, vaan jättää toisen ulkopuolelle. Juuri

tämän vuoksi meillä ei ole vallankumouksen asiantuntijuutta. Asetelmassa, jossa luotamme asiantuntijuuteen ja sen representatiiviseen asemaan, tyydymme banaaleihin vastauksiin. Tyydymme rakentamaan arkeamme uskoen vain, että maapallo kiertää aurinkoa siinä, missä filosofia ja tiede vasta lähtevät tästä liikkeelle. Intensiiviset määreet, kuten painovoima ja liike, kertovat meille, miksi ja missä tilanteissa asiat tapahtuvat. Mutta myös asiantuntijat syyllistyvät usein samaan banaaliteettiin kuin luulotietäjät. Taloustieteilijät hyväksyvät, että talous on, ja näin talouden asiantuntija tyytyy talouden määrälliseen kuvailuun. Intensiivinen tila talouden takana perustuu kuitenkin laadulliselle kokemukselle ahdingosta, joka seuraa vaihtoehtojen puutteesta. Tämä paljastaa meille, että talous on jo ohjattua huomiota.

Identiteetit ovat simulakrumia, ja talous augmentoitunutta todellisuutta. Kapitalismi muovaa, keitä me olemme, langettaen yllemme rooleja muun muassa duunareina ja porvareina. Deleuze käsittelee tällaisen identiteetin muodostumista simulakrumin järjestelmässä toukkasubjektiviteettina. Toukkasubjekti on kielikuvallinen käsite, joka viittaa muutoksenalaiseen subjektiviteettiin. Deleuze toteaa filosofien olevan omien järjestelmiensä toukkasubjekteja siinä, missä käsitteet ovat filosofien järjestelmien intensiteettejä (DR: 118–119). Filosofi itse on altis muutokselle käsitteiden määrittelemässä ympäristössä. Voimme esimerkiksi tulla marxisteiksi, jos hyväksymme työarvoteorian osaksi konseptuaalista apparaattiamme. Mutta kuten Antonio Gramsci (1979) totesi, olemme kaikki filosofeja. Voimme yhtä hyvin ymmärtää tietotyöläisyyden toukkasubjektiviteetin muotona: tietotyöläinen on altis ympäristölle, joka vaatii tietotyöläiseltä jatkuvaa itsekehitystä. Vielä yleisemmin olemme toukkasubjekteja diskursseille, jotka vallitsevat ympäristössämme. Identiteettimme kehkeytyvät, kun

osallistumme kommunikaatioyhteiskuntaan. Viittasimme asiantuntijuuteen aikaisemmin tässä kappaleessa vielä hyvin abstraktissa tai sosiologisessa merkityksessä. Olemme hahmottaneet asiantuntijuuden eräänlaisena organisatorisena voimana, mutta itse asiantuntijat ovat pelkkiä toukkasubjekteja. Heidän asemansa toimijoina on puhtaasti diskursiivisesti määräytyneiden kysymysten määrittämää.

Kaikkea edellä mainittua tulee ajatella kollektiivisessa mittakaavassa. Asiantuntijuus edellyttää jo kolme henkilöä: kysymyksenasettajan, asiantuntijan ja vastaanottajan. Asiantuntijuus muovaa yhteisön kiinnepisteitä todellisuuteen. Mikäli mikroasiantuntijuus aktualisoi ja toimeenpanee ideoita, makroasiantuntijuus ohjaa, mitä suurten joukkojen mieleen alkujaankaan tulee. Ajattelu ei ole yksinäistä, sillä jokainen ajattelija kuuluu välttämättä yhteisöön, joka jakaa kielien ja kulttuurin. Asiantuntijuudesta tekee kollektivistista juuri se, että sen on kiinnitettävä huomionsa siihen, mitä muut pitävät jo valmiiksi kiinnostavana. Juuri siksi, että asiantuntijuus kohdistaa huomionsa siihen, mikä yhteisön velvoittamana on tarpeellista, ja samanaikaisesti kun se määrittää yhteisölle, kuinka suhteutua asioihin, kukaan ei ole varsinaisesti hallinnassa. Asiantuntijaverkostosta puuttuu ydin. Se on hajautunut ja rihmastomainen, ilman keskitettyä päättävävaltaa. Asiantuntijuus muodostaa siis eräänlaisen desentralisoituneen kommunikaatioverkoston, jota ohjaavat itseänsä toteuttavat periaatteet.

Mikäli esitämme ajattelun intensiteettinä, meidän pitää pystyä osoittamaan, että se kykenee muuttamaan virtuaalista järjestelmää. Ajattelun on kyettävä aktualisoimaan rakenteita. Missä määrin ajattelu siis aktualisoi asiantiloja? Manuel DeLanda (2005) summaa, että intensiiviset määreet ovat Deleuzen onto-

logian syy muutokselle, ja Deleuze itse viittaa, että intensiivinen on samalla se, mikä aktualisoi asiantiloja. Näyttäisi siltä, että intensiteetin käsitteellä on valtava taakka. Se viittaa samalla kokemiseen, tulemiseen, muuttumiseen ja mittaamattomuuteen. Ajattelu ei tietenkään aineellista maailmaa, se ei tee asioista ekstensiivisiä, mutta ajattelu ja asiantuntijuus ajattelun muotona konkretisoivat asioita kokemuksessa tarjoamalla yhtymäpisteitä mielen ja objektin välille. Kuten Bergson käsitti, jätämme kokemuksessa aina suuren määrän asioita huomiotta. Kokemuksessa on laaja virtuaalisuus, mutta käyttämiemme käsitteiden kautta tämä moneus tulee aktualisoituneeksi käsityksenä. Voimme näin havaita, että ajattelu aktualisoi asioita havainnossa. Tämän myötä ihmisen tulee mahdolliseksi vuorovaikuttaa maailmansa kanssa, ja muovata sitä omine käsineen. Voimme näin dramatisoida asioita antaen konkreettisille asioille uusia muotoja. Kun aktualisoimme ideoita simulakrumien järjestelmissä, meistä tulee maailman intensiivisiä dramatisoijia.

Asiantuntijuuden kriisi voi tarkoittaa vanhojen yhtymäpisteiden katoamista ja uusien syntymistä. Filosofin on aika, tai filosofin jokaisessa meissä on aika ottaa asiantuntijan paikka ja alkaa luovaan käsitteelliseen työhön merkityksellistääkseen maailmaa itsellensä. Vanhojen viitekehysten on kuoltava, jotta uusia voi päästä syntymään.

Ajattelu ei ole yksilöllistä eikä kollektiivista, koska yksilö ja kollektiivi ovat ainoastaan käsitteitä, jotka ohjaavat ajattelua. Ajattelu muotoutuu käsitteiden myötä; ne kartoittavat ongelmia, mitä kukaan ei voi kiistää. Käsitteet ja merkit ovat ajattelun intensiteettejä. Emme ajatteli ilman niitä. Deleuze kuvaa filosofiaa käsitteiden muodostamisen prosessina luultavasti juuri tästä syystä. Käsitteet ovat kuin taloja aavikolla: ne vaativat uudistamista ja uudelleentulkintaa. Muuten ne hau-

tautuvat kokemuksen johtamassa eroosiossa, vain tullakseen myöhemmin kaivetuiksi esiin ja asutetuiksi uudelleen. Kieli tarvitsee silti yhteisönsä, käsittämisen tapa vaatii joukon tullakseen eletyksi. Tehdessämme tietotyötä olemme käsitteiden ja niiden välisten intensiteettien toukkasubjekteja. Käsitteet ovat intensiteettejä filosofisissa järjestelmissä; yhtä hyvin voi sanoa ihmisten tunteiden olevan intensiteettejä sosiaalisissa muodostelmissa ja merkkien olevan intensiteettejä esteettisissä muodostelmissa. Mutta vaikka toukkasubjekti toimii yhtenä tapana tulkita identiteetin muodostusta, emme vielä ole päässeet selkeyteen siitä, miten simulakrumit tuottavat identiteettejä. Tämä johtuu siitä, ettemme ole käsitelleet ”eron ja toiston peliä”, ikuista paluuta, joka toimii representaatioiden, simulakrumien ja intensiteettien matriisina.

IKUINEN PALUU

Baruch Spinozalle (1994) kaikki olemassa oleva on yhden ja saman substanssin ilmaisu. Tämä substanssi tunsu kaksi ihmisen tunnistamaa attribuuttia, ajattelun ja ulottuvaisuuden. Nämä attribuutit tulivat ilmaistuksi moduksissa, kuten eliöissä ja asioissa. Spinozalle kaikki asiat olivat siis yhtä ja samaa luontoa tai jumalaa. Deleuze on tunnettu spinozismistaan, mutta hän suhtautui myös kriittisesti Spinozan jakoon substanssiin ja moduksiin. Substanssin ongelma on siinä, että voidakseen tulla ilmi se tarvitsee välttämättä moduksia. Kaikki olemassa oleva koostuu substanssista, mutta substanssista, joka on eri asia kuin moduksensa. Substanssin on tultava moduksiksi. Näin ollen ”sen kaltainen ehto voidaan tyydyttää vain laajemman kategorisen kääntein kustannuksella, jossa oleminen on sanottua tulemisesta”. (DR: 40–41.) Tämä tarkoittaa sitä, että identiteetti on välttämättä seuraamus erosta tai erottau-

tumisesta.

Deleuze (DR: 305–6) esittää, viitaten Nietzschen myöhempään tuotantoon ja muisti-vihkoihin, että yllä oleva käännös oli juuri se, mitä Nietzsche ajoi takaa ikuisen paluun käsitteellä ja doktriinilla. Oleminen on jatkuvaa tulemista, jossa identiteetit ovat illusorisia. Ikuinen paluu on koetus: tämä ajatus esiintyi ensimmäistä kertaa Nietzschen (1989: #341) kirjassa *Iloinen tiede*.

”Mitä jos jonakin päivänä tai yönä joku demoni hiipisi jäljessäsi yksinäisimpään yksinäisyyteesi ja sanoisi sinulle: ”Tämä elämä, sellaisena kuin sitä nyt elät ja olet elänyt, sinun täytyy elää vielä kerta ja lukemattomia kertoja...” Jos tuo ajatus ottaisi sinut valtoihinsa, se muuttaisi sinut toisenlaiseksi ja voisi murskata sinut; aina kaikkialla eteesi nouseva kysymys ”tahdotko tämän vielä kerran ja vielä lukemattomia kertoja?” lepäisi toimintasi suurimpana yllä kaikkien suurimpana painona! Tai miten sinun täytyisikään suostua itseesi ja elämään, jotta et enää kaipaisi mitään muuta kuin tätä viimeistä ikuista vahvistusta ja sinetöimistä?”

Ikuista paluuta ei siis tule tulkita kosmisena argumenttina identtisen palaamisesta, vaan ajatuksena, jonka on määrä muuttaa ajattelijansa. Ikuisella paluulla on vain yksi moraalinen sääntö: ”mitä tahansa tahdot, tahdo se niin että tahdot sen ikuista paluuta”, ja tämän moraalisen säännön on Deleuzen määrä korottaa tahto yli-inhimilliselle tasolle (DI: 125). Ikuisen paluun doktriini yhdistää etiikan ontologiaan. Yhtäältä se on vastakantilainen oppi, joka kannustaa elämään täysillä ja kyseenalaistamaan kaikki moraaliset lait. Toisaalta se esittää ontologisen väitteen: kaikki mikä on, on eroa. Toisto ei ole saman ikuista toistumista vaan olemisen jatkuvaa tulemista.

Deleuze esittää ikuisen paluun olevan luonteeltaan intensiivinen. Se ei välitä identitee-

teistä, ei välitä siitä, kuka tai mikä tahtoo tai mitä se tahtoo, sillä se myöntää ainoastaan liikkeen ja toimijuuden. Deleuze itse, kirjoittaessaan epäsuorasti, ei juurikaan täsmennä, miten ja miksi Nietzsche ajatteli ja perusteli ikuisen paluun, mutta Henry Somers-Hall (2013: 40) havainnollisti ikuisen paluun luonnetta esittäen, että kieli kahlitsee tahdon identiteettiin. Kun sanomme salaman iskevän, voimme kielen vuoksi erehtyä ajattelemaan tapahtumaa jakaen sen toimijoihin ja tapahtumiin. Todellisuudessa salama on ainoastaan isku, ja tämä on mitä Nietzsche, Deleuze ja Somers-Hall johtavat meitä ajattelemaan ihmisestä: hän on ikuiselle paluulle, muutokselle pelkästään tyhjä naamio, simulakrumi, johon vaikuttavat lukuisat intensiiviset voimat.

Mitä tulee ihmiseen ja etiiikkaan, ekstensio siis erottaa toimijan ja toiminnan toisistaan siinä, missä intension tasolla on olemassa ainoastaan tahtoa ja tapahtumia. Representaatio tuottaa illuusion maailmasta, joka muodostuu toiminnastaan erotetuista toimijoista. Representaatio toimii näin yhteiskunnallisella tasolla: se jakaa tilan ja väen ryhmiin ja segmentteihin, instituoi valtamekanismeja ja hierarkioita, joiden sisäisestä toimijuudesta vieraantunut ihminen samaistuu valtarakenteisiin kuten rahaan ja puolueeseen, ja antaa niiden toimia puolestaan. Deleuze asettaa logokselle, eli representaation organisoiman tilan ja ajan instituutiolle, vastinpariksi nomoksen, jonka toimintaperiaate on lähtökohtaisesti erilainen. Siinä, missä logos jakaa ajan ja tilan toimijoille ja tarkoituksiin, nomos on omaisuudetonta, aitaamatonta ja mittaamatonta. (DR: 36.) Nomosta säätelee ainoastaan valta, jonka ilmaisua ”toimijat” ovat (Somers-Hall 2013: 40). Toimijuus on näin ainoastaan vallan modus.

Difference and Repetitionin nimi voisi olla aivan yhtä hyvin ”Ikuinen paluu”, sillä ero ja toisto nivoutuvat toisiinsa ikuisessa paluus-

sa. Ero ja toisto ovat tahtoa. Koska oleminen on jatkuvaa tulemista, vaatii eron tekeminen tahdossa toistoa, aivan kuin toisto vaatii erotautumista. Deleuze (DR: 3) täsmentää tämän esittämällä, ettei toistossa lainkaan ole kysymys samankaltaisuudesta kahden eri tapahtuman, kuten kahden laboratorio-olosuhteissa tuotetun partikulaarisen salaman välillä, vaan sisäisyydestä yhdessä ja jatkuvassa tahdossa, joka erottautuu ikuisen paluun myötä. ”Kun Nietzsche esittää ikuisen paluun vallantahdon välittömänä ilmaisuna, vallantahto ei lainkaan merkitse vallan tahtomista, vaan päinvastoin: mitä tahdot, korota se n’teen voimaan – toisin sanoen erota ylempi muoto ikuisen paluun selektiivisen toimenpiteen, toiston singulariteetin voimalla ikuisessa paluussa” (DR: 8). Deleuze siis erottaa partikulaarisen singulaarisesta; esimerkillisen jostain ainutkertaisesta, ja alleviivaa ikuisen paluun voimaa tuottaa tahdon metamorfoosi, jossa se korottuu alhaisesta muodosta ylhäiseen.

Voimme vetää langanpäitä yhteen. Simulakrumin järjestelmä on ikuisen paluun ontologisen aspektin ilmaisua. Simulakrumit ovat naamioita, jotka muodostuvat ikuisen paluun selektiivisessä, valikoivassa operaatiossa, ja ne koskettavat aineellisessa maailmassa operoivaa mieltä. Ikuinen paluu on tahdon ontologia, joka täsmentää ainoastaan, ettei intensiivinen valta tunne ekstensiivistä subjektia. Tämä tarkoittaa sitä, että ikuinen paluu ja simulakrumi osoittavat identiteettien olevan ainoastaan logoksen ja representaation, tai poliittisen ekstension muodostelmia, jotka nivoutuvat sosiaalisiin, psyykkisiin ja muihin järjestelmiin. Deleuze summaa simulakrumien järjestelmien olevan tiloja ideoiden aktualisoitumiselle. Tämän vuoksi aikaisempi esimerkki, makkaratikku, on simulakrumi, joka aktualisoi soveliaan kepin makkaratikuna. Simulakrumit ovat siis selektiivisiä, ne valikoivat materiaaleja aktualisoidakseen itsensä. Tämä idea simulakrumista on so-

vellettävissä laajalti yhteiskunnallisiin organisaatioihin ja toimintaan, jossa esimerkiksi taloudelliset järjestelmät aktualisoivat itsensä pukien ihmisten ylle ammattikuntien ja yhteiskuntaluokkien edustajien maskeja. Simulakrumien tunnistaminen siis ohjaa huomiomme toimijoista kohti kompleksisia järjestelmiä ja intensiivisiä voimia, jotka tuottavat identiteetin ja individuaation ehdot.

Hurskaan toimijan on mahdollista tuottaa kuva itsestään asiantuntijana uusintamalla luulotietoa ja toistaen propositioita, joita asiantuntijat esittävät. Kuinka paljon asiantuntijapuheen propositioita hänen sitten pitää toistaa, jotta häntä voitaisiin kutsua itse asiantuntijaksi? Hurskas taho on aina asiantuntijan simulakrumi, joka tuottaa vaikutelman asiantuntijuudesta. Mutta kuten muovioimennan tapauksessa, vaihtamalla tarkastelukulmaa identiteetin illuusio hajoaa. Ei ole syytä kysyä, miten erottaa oikea asiantuntija väärästä asiantuntijasta, sillä asiantuntijuus on itse simulakrumi. Asiantuntijuuden kal-

taisuus voidaan purkaa ohjaamalla hurskas toimija epämuukavuusalueelle, kysymällä kysymyksiä, jotka muuttavat perspektiiviämme keskusteluun.

Simulakrumien järjestelmien tutkiminen on avannut meille kaksi ovea identiteetin tutkimiseen. Yksi näistä on toukkaobjektin käsite, joka viittaa intensiivisen ympäristön aikaansaamiin muutoksiin subjekteissa. Toinen on simulakrumi itse, joka toimii kuin Samuel Butlerin (DR: 285) ajatus itsereplikoituvista koneista. Tällöin identiteetit ovat jotain, mitkä tarttuvat subjektilta toiselle kuin levittäytyen käyttökelpoisen ihmismateriaalin ylle. Asiantuntijan identiteetti attribuoidaan heille, jotka näyttävät jonkin mielekkään aihepiirin problematiikan haltijoina. Seuraavaa lukua varten kysyn, että miten ajatella ajattelua intensiivisesti? Minkälaisia intensiivisiä ympäristöjä ideat ja diskurssit tuottavat? Näiden kysymysten myötä voimme käsitellä tietotyötä ja sen suhdetta identiteettiin.

3

Ajattelu moneutena ja erottautumisena

Ajattelu on eron tuottamista ja intensiteettiä. Se on eron tuottamista, koska muutamme ajattellessamme. Se on intensiivistä, koska aina sitä tarkastellessa se muuttuu ja elää. Emme saa siitä koskaan täyttä otetta. Voimme muodostaa ajatuksia ja puhua niistä jäsennellysti, mutta ajatuksella on myös hallitsematon intensiivinen puoli. Ajatukset tulevat meille, emmekä voi pitää itseämme vastuullisina siitä, mitä mieleemme tulee. Voimme pitää itseämme vastuussa vain siitä, miten ilmaisemme ajatteluamme. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ajattelu olisi täysin vapaata ja määrittämätöntä. Aristoteles pyrki käsittämään ajattelumme rajoja pohtimalla, ettemme voisi ikinä kuvitella sellaista oliota, joka muodostuisi osista, joita emme tosimaailmassa tunne. Platonille ideat olivat malleja siitä, mitä asiat jäljentävät. Deleuzen käsitys ideoista on myös ainutlaatuinen. Ideat eivät hänen mukaansa ole olemassa annettuna, vaan ne kehkeytyvät kohtaamisissa ja suhteutumisissa, mutta samalla orientoivat sitä, mitä olemme maailmasta valmiita kohtaamaan.

Idean hahmottaminen on yhtä kuin oikean kysymyksen asettaminen: esimerkiksi kysymys ”miten elämä reagoi valon ongelmaan” auttaa meitä hahmottamaan ideaa silmästä. Kysy-

mys ”miten vastaamme resurssiallokaation ongelmaan” valottaa sitä, kuinka kapitalismi on muotoutunut. Erilaiset aktuaaliset talousjärjestelmät vastaavat virtuaaliseen ongelmaan ”miten vastata mahdollisimman moniin haluihin rajatuilla resursseilla”. Perinteisen käsityksen mukaan omaksumme ongelmien myötä ideoita. Lukeudumme oikeistolaisiksi, sosialisteiksi tai kommunisteiksi sen mukaan, millaisen idean ongelman kautta saamme. Deleuze kääntää tämän suhteen päälaelleen, ja esittää ongelmien itsensä olevan ideoita, empiirisiä ideoita. Tämän seurauksena ideat eivät niinkään ole jotain päästämme löytyvää vaan virtuaalisia ongelma-alueita, jotka orientoivat sitä, miten muutos maailmassa tapahtuu. Tämän vuoksi Deleuze painottaa empiirisiä ”miksi, miten” -tyylisiä kysymyksiä. Deleuzelaiset ideat eivät ole representaatiota, mutta ne eivät ole myöskään intensiivisiä. Ideat ovat puhdasta virtualiteettia, ja niillä on keskeinen rooli Deleuzen prosessiontologiassa. Ne ovat rakenteita, jotka muotoilevat tulevaa.

Karkeasti pelkistäen, Deleuzen mukaan asiat koostuvat lähtökohtaisesti virtuaalisista ongelmista, intensiteetistä ja aktuaalisista ratkaisuksista (Ks. DR: 206–7; 209). Deleuzen prosessiontologista ymmärrystä ideasta va-

lottaa hänen vitalisminsa, jonka mukaan, seuraten Bergsonia, Spinozaa ja Nietzscheä, elämä on perustavanlaatuisesti pyrkimyksellistä. Ympäristö asettaa elämälle haasteita, joihin elämällä on pyrkimys vastata. Valo on yksi haaste tai mahdollisuus, johon elämä vastaa tuottamalla silmän (DR: 211). Vaikka tätä karkeasti yksinkertaistettua esitystä Deleuzen vitalismista voi olla vaikea niellä, se voi tarjota systeemitieteellisen, prosessiontologisen kuvauksen yhteiskunnallisen organisaation muodostumisesta, sillä kuten Deleuze huomauttaa, yhteiskunnallinen elämä etenee asettamalla oikeita ongelmia (DR: 208). Yhteiskunnallinen elämä on kapitalistisessa muodossa pyrkimyksellistä: se pyrkii takaamaan pääoman arvonlisäyksen. Tästä syntyy, kuten sosiologit asian ilmaisisivat, polkuriippuvuus. Olemme riippuvaisia talouskasvusta, koska kuljemme kapitalististen ratkaisujen polkua. Myös asiantuntijuus perustuu kysymyksiin vastaamiselle. Tämä näkyy selvimmän mediassa, jossa toimitus esittää kysymyksiä ja asemoi valikoituja henkilöitä edustamaan asiantuntijamielipidettä omine vastauksineen. Vähemmän ilmiselvänä, mutta yhtä lailla läsnä tämä ajatus on myös arkipäiväisemmissä asiantuntijuuden muodoissa. Vastaamme päivittäin esimerkiksi työelämän asettamiin kysymyksiin; kuinka päästä paikalle konttorille ja mitä pukea päälle työhaastatteluun.

Asiantuntijuutta voikin pitää ohjattuna tai kaapattuna erottautumisen muotona juuri siksi, että ajattelu on erottautumista ja asiantuntijuutta tuotetaan työelämässä. Erottaudumme massasta asiantuntijoina saaden samalla merkityksen asiantuntijoina. Liitymme metalliyhteisöön pukeutumalla kangasmerkeillä koristeltuihin rässiliiveihin, mutta samalla erottaudumme siitä ilmaisemalla osallisuutta juuri omien suosikkibändiemme merkein. Osallisuuden muodot siis usein perustautuvat erottautumiselle. Ideat, joita

ilmaisemme ja jotka erottavat meidät massasta, sitovat meidät samalla yhteisöön. Jokainen ero kätkee näin toiston siemenen.

Problematiikat, jotka vaivaavat meitä, tuottavat yhteisöjä ja luokkia. Jokainen prekaari joutuu vastaamaan työelämän haasteisiin. Muunsukupuoliset kohtaavat yhteiskunnan ongelman, joka olettaa kaikki joko miehiksi tai naisiksi. *Jokainen yhteisö edellyttää jonkin keskeisen ongelman*. Voisimme sanoa, että luokka tulee tietoiseksi itsestään omaksuessaan idean ongelman ratkaisusta tai vaihtoehtoisesta kysymyksenasettelusta. Esimerkiksi ympäristöaktivistit muodostavat instituutioita nostessaan esiin kysymyksiä, jotka artikuloivat kapitalismin aiheuttamia ongelmia. Instituutiot ovat luokan tai ryhmän tietoisuuden ilmaisua. Esimerkiksi kapitalismi ilmaisee porvarillista ratkaisua talouden ongelmaan.

Vähemmistöt tosin myös syntyvät ja eriytyvät aina instituutioiden puitteissa. Cis-normatiivinen matriisi on vastaus sukupuolen ongelmaan ja kapitalismi on vastaus talouden ongelmaan. Nämä instituutiot muodostavat vähemmistöjä (kuten prekaarit ja muunsukupuoliset), joiden pelkkä olemassaolo paljastaa, miten huonosti ongelmat on asetettu. Ratkaisut eivät kata kaikkien tarpeita. Instituutiot, jotka vastaavat ongelmiin, tuottavat liudan omia ongelmiaan, joihin vähemmistöt joutuvat vastaamaan. Enemmistönäkökulmasta nämä ongelmat pysyvät kätkeytyinä, ja oikeiston pyrkimys on myös pitää ne kätkeytyinä. Tai paremmin sanottuna: pyrkiesämme kätkemään tai kieltämään ongelmia tulemme reaktiivisiksi.

Kuten aikaisemmassa luvussa ilmeni, intensiteetti on muutoksen syy, mutta muutoksella on myös rakenne. Ideat ovat Deleuzelle tapa jäsenellä ja hahmotella rakenteita: idean omaksuminen on asian syyn ymmärtämistä. Palataksemme makkaratikun esimerk-

kiin, makkaratikki on virtuaalinen idea, jona keppi aktualisoituu, kun sitä käytetään makkaratikkuna. Makkaratikkun alkuperä viittaa problemaattisiin rakenteisiin, jotka keppi muodostaa yhdessä nuotion, käden ja makkaran kanssa. Makkaratikki onkin lopulta vain yksi vastaus ruuan valmistamisen ongelmaan. Ideat aktualisoituvat näin simulakrumien järjestelmissä, jotka tuottavat aktuaalisia vastauksia virtuaalisiin problematiikkoihin. Deleuzen mukaan asioilla on aina virtuaalinen ja aktuaalinen puoli. Siinä, missä aktuaalinen on asian aineellista välitöntä olemista, virtuaalinen paljastuu kuin asian kykynä aiheuttaa ongelma.

Mutta jos ideat ovat jotain jo ennestään maailmasta löytyvää, missä mielessä on järkevää sanoa, että meillä, ajattelevilla subjekteilla voi olla ideoita? Deleuze sivuuttaa kysymykset subjektista, ja käsittelee ajattelua pikemminkin immanenssina, sisäsyntyisyytenä - ”me” olemme vain passiivisia toukkasubjekteja! Deleuze näyttää attribuovan subjektille kuitenkin myös kyvyn kysyä kysymyksiä. (KS. DR 197-201.) Virtuaaliset ongelmat syntyvät kysymyksistä, jotka muodostuvat *imperatiivien* myötä. Deleuzelle eräänlainen toimijuus on siis keskiössä virtuaalisuuden kehkeytyksessä, mutta samalla hän alleviivaa pakkoa: kysymys ei ole filosofisesta harjoituksesta vaan olosuhteista, jotka pakottavat subjektin toimijuuteen. Ideoiden muotoutumista Deleuze kutsuu differentioitumiseksi. Intensiivisiä prosesseja, joissa ideat aktualisoituvat, hän kutsuu differencioitumiseksi. Virtuaalinen on differentiaalista. Geenit ovat Deleuzelle virtuaalisia ideoita, jotka orientoivat intensiivisiä prosesseja, jotka taas tuottavat organismeja ja organisaatioita. Esimerkiksi kissojen värit seuraavat siitä, että virtuaaliset geenit aktualisoituvat turkkien väreissä. Voimme nähdä, ettei Deleuzen käsitys ideasta vastaa arkijärkistä käsitystämme ideasta mielikuvana, eikä myöskään platonilaista käsitystä siitä ennalta

annettuna. Deleuzen ideat ovat ennemminkin virtuaalisia rakenteita, jotka ehdollistavat tulevaa, kuitenkin ”muistuttamatta” sitä, mitä ne tuottavat. Geeneissä ei ole väriä eikä ruumiinosia, ainoastaan differentiaaleja, jotka aktualisoituvat väreissä ja ruumiinosissa. (DI: 100.) Voisimme sanoa, että tässä valossa ei riitä, että tiedämme asiat sellaisina kuin ne näyttäytyvät, vaan meidän pitää tietää asiat niiden syiden kautta. Muuten jääme kiinni aktuaaliseen emmekä tunnista asioissa piilevää virtuaalisuutta.

Kuten aikaisemmassa osiossa sivuttiin, taloudellinen ja sukupuolittunut asiantuntijuus toimivat osina yhteiskunnallisen uusiutumisen prosesseja. Tämä merkitsee sitä, että taloutta ja turvallisuutta tulee sukupuolen tavoin ajatella performatiivisina muodostelmina, jotka eivät olisi mahdollisia ilman väen aktiivista organisoitumista, talouden taloudellisesti ja turvallisuuden tapauksessa turvallisuuden dispositiivien (ks. Foucault 1987) mukaisesti. Kun puhumme asiantuntijuuden kriisistä, emme tosin yleensä puhu siitä, että nämä performansit olisivat uhattuina. Päinvastoin performansit kansalaisina ja taloudellisina toimijoina ovat hyvinkin eloisia. Problematiikat jokapäiväisestä selviytymisestä aktualisoituvat lukuisina performatiivisina kulusvalintoina. Asiantuntijuuden kriisistä puhuttaessa tavataan tarkoittaa sitä, ettei väki tai yhteisö kuuntele yhteiskunnallisten hierarkioiden asiantuntijoiksi osoittamia ääniä. Tällöin kysymys on ihannekansalaiten yhteisön rakoilemisesta, representaation pettämisestä. Meidän on kuitenkin syytä muistaa, että nämä asiantuntijat ponnistavat samoista prekaareista työmarkkinasuhteista kuin kaikki muutkin. He ovat kouluttautuneet tietyn asiantuntija-aseman saavuttamiseksi ja tulleet näin osaksi yhteiskunnallisen itseuusiutumisen mekanismeja. Tällaista itseään ylläpitävää mekanismia kutsutaan *autopoiesiksi*. Ääneen lausuttu asiantuntijuus, me-

diassa leviävä asiantuntijapuhe ja hiljainen kokemusasiantuntijuus täydentävät toisiaan kapitalistisen autopoiesion mekanismeissa. Asiantuntijuuden kriisi on näin kapitalistisen työnjaon kriisi.

Minkälaista yhteisöä ajattelu tuottaa? Ajattelumalleja voi havainnollistaa konseptuaalisin hahmoin, esimerkiksi platonistisen ihannekansalaisen avulla. Platoninen ihannekansalainen seuraa päivän uutisia, kunnioittaa asiantuntijamielipiteitä ja muodostaa seuraten ja kuunnellen omansa. Hän on aktiivisesti äänessä, vaikka kirjoittamalla mielipiteestensä Hesarin vieraskynään, ja äänestää aktiivisesti vaaleissa. Hän on kommunikaatioyhteiskunnan aktiivinen kansalainen. Mutta kuinka on rokotekritikon tai flat-eartherin laita? Monet platonisen ihannekansalaisen kriteerit sopivat heihin, mutta he menettävät ihannekansalaisen kaltaisuuden kyseenalaistaessaan institutionaalisesti legitimoidun asiantuntijaäänen. Rokotekritikon suhteen asiasta tulee todellinen ongelma, jos asiantuntijatiedon mukaan hänen tulisi ottaa rokotus. Skeptikko erottautuu ihannekansalaisesta. Skeptisismi aktualisoituu erilaisissa muodoissa. Esimerkiksi rokotekritikko saattaa asemoitua eräänlaiseksi asiantuntijaksi, ja esittää, että virus kaiken kukkuraksi päästettiin tarkoituksenmukaisesti laboratorion. Hän voi esittää hyvin vakuuttaviakin argumentteja, tuottaen asiantuntijuuden kaltaisuuden.

Käsillämme on kaksi konseptuaalista hahmoa, platonilainen ihannekansalainen ja skeptikko. Kumpaakin koskettaa ajatuskuva, tapa olettaa ajatteleva yhteisö. Jokainen ajatuskuva implikoi yhteisön olemassaoloa. Pohtimalla näitä ajatuskuvia voimme pyrkiä hahmottamaan sitä, mikä ajattelussa on yhteisöllistä: ajatuskuvaan tiivistyvät kussakin kulttuurissa yhteisesti jaetut taustaoletukset.

AJATUSKUVA

Rene Descartes oli tunnettu päättelystään, jossa hän eliminoi kaikki empiiriset ja aistinvaraiset tekijät löytääkseen lähtökohdan filosofialle ja ajattelulle. Descartes lähti liikkeelle järjestä itsestänsä, eikä näin voinut luottaa mihinkään, mikä ei ollut annettua järjelle, ilman muiden tietoisuuden muotojen, kuten aistien ja mielikuvituksen välitystä. Mikäli Descartes olisi määritellyt ihmisen rationaaliseksi eläimeksi, olisi hän joutunut tekemään niin kutsuttuja objektiivisia ennakko-oletuksia, liittämään järkeen sellaisia käsitteitä, jotka tulevat ymmärrettäviksi vain empiirisessä maailmassa. Descartes päätteli, että järjelle on annettua vain ajattelu itse. Descartes oletti, että kaikki, jotka käyvät hyvässä tahdossa saman ajatusharjoituksen läpi, päätyvät samaan lopputulokseen. Hän siis oletti arkijärjen, ja tuli representoineeksi jokaista toista ajattelijaa.

Argumentit, jotka olettavat arkijärjen, ovat yksi representaation muoto. Tämä seuraa siitä, että mikäli joku olettaa kaikkien tietävän jotain tai esittää heidän olevan kykeneväisiä tietoon, hän representoi toista. Arkijärki tulee näin tehneeksi subjektiivisia ennakko-oletuksia. Subjektiivinen ennakko-oletus, toisin kuin objektiivinen, ei ole käsitteitä tehdäkseen argumentin, vaan olettaa kaikkien ymmärtävän tai tietävän jotain perustavanlaatuista ajattelusta itsestänsä. Sanoessamme tai olettaessamme, että ”jokainen tietää”, representoimme joukkoa, jonka oletamme jakavan yhteisen ymmärryksen. Deleuze kutsuu kuvaa, jonka uudelleentuotamme ajattelusta representoimalla muita, nojautumalla subjektiivisiin ennakko-oletuksiin, dogmaattiseksi ajatuskuvaksi. Deleuze näkee filosofian langenneen dogmaattiseen ajatuskuvaan lähtiessään liikkeelle Descartesista, joka oletti kaikkien tietävän implisiittisesti, mitä on olla, ajatella ja olla minä. (DR: 129–132.) Descartes

eliminoi objektiiviset ennakko-oletukset lähemmällä liikkeelle oletuksesta, jonka mukaan kaikille on itsestään selvää, että ajattelu implikoi minän olemista, että on olemassa jokin ajatteleva minä. Descartesille tärkeintä oli eliminoida kaikki aistin tai mielikuvituksen varainen ajattelusta. Tällöin ainoa asia, mikä jäi jäljelle, oli ajattelu itse. Somers-Hallille (2013: 97) dogmaattinen ajatuskuva muodostuu, kun representaatio, joka on vain yksi vaihe tai modaaliteetti ajattelussa, oletetaan ajatteluksi itsensä. Dogmaattisessa ajatuskuvassa on siis kysymys siitä, että erehdymme pitämään ajattelua aktuaalisena, jonain selkeästi käsinkosketeltavana ja eriteltävänä, emmekä moneutena, joka muuttaa muotoaan.

Kaikki ajattelu ennalta olettaa jonkin muotoisen ajattelukuvan: sen ei välttämättä tarvitse kuitenkaan olla dogmaattinen. Ajatuskuvan käsite kehittyi Deleuzen työssä sittemmin immanenssin tasoksi (WIP), eli eräänlaiseksi elämisen välittömyydeksi (I). Ajattelu ajatuskuvan tasolla olisi näin helppoa tulkita eräänlaiseksi arkiseksi käsitykseksi intuitiivisesta ajattelusta eli lankeamiseksi totunnaisiin ajattelutapoihin ja käsityksiin. Vaihtoeikaisesti se voidaan tulkita ajattelun välittömäksi olemiseksi, itsekehkeytyneisyydeksi ja immanenssiksi, joka ei ole palautettavissa subjektiin, vaan oikeastaan edeltää kaikenlaista subjektiviteettia. Näin ajatuskuva tarkoittaa oikeastaan ajattelun olemusta transindividuaalisena, yksilöiden välisenä toimintana, joka pakenee niin yksilöllisyyttä kuin kollektiivisuutta. Juuri ajattelun transindividuaalin olemuksen vuoksi se samanaikaisesti sekä muovaa subjektiviteettia että on muiden subjektien tavoitettavissa. Ajattelu on transindividuaalia siinä, missä se juontaa ajattelevan subjektin jatkuvaan tulemiseen ja siinä, missä se ylittää yksilöllisen rajat tullessaan käsitteeksi kollektiivisesti. Toisin sanoen, ajattelu tuottaa yhteisöjä, jotka eivät ole olemassa entuudestaan.

Objektiiviset ennakko-oletukset sitoutuvat kulttuuriin, sillä voimme olettaa muiden jakavan saman sanavaraston ja käsitteet. Objektiiviset ennakko-oletukset tulevat näin muodostaneeksi tai olettaneeksi kulttuurillisen yhteisön. Subjektiiviset ennakko-oletukset ovat ylikulttuurillisia, sillä ne tekevät syvempiä oletuksia siitä, mitä ajattelu ylipäättänsä tarkoittaa. Väitöskirjansa kauneimmilla sivuilla Deleuze huomauttaa, että monille subjektiiviset ennakko-oletukset ovat hyödyksi: puhumme ihmisistä, joilla on kulttuurista tai muunlaista pääomaa ja jotka voivat hyödyntää vallitsevaa dogmatismia ja kyvyttömyyttä ajatella arkea ja välttämättömyyttä pidemmälle. Poliitikoiden ja virkailijoiden on hyvä nojata oletukseen siitä, että kaikki ymmärtävät ajattelun luontaisesti hyvänä asiana ja hahmottavat ajattelijan mallin vilpittömänä. Tällainen maailma rakentaa latteuksia politiikasta: se on yhteisten asioiden hoitamista, siinä kaikki tähtäävät hyvään yhteiseen lopputulemaan, mutta vain erilaisin tavoin. Samoin vastarinta on mahdollista kiistämällä representaatio yksinkertaisella taktiikalla: nöyryydellä. "... kysymys on henkilöstä, edes yhdestä, joka on riittävän nöyrä kieltääkseen tietävänsä mitä kaikki muut tietävät. Jostakin joka ei anna itseään representoitavaksi eikä halua representoida mitään ... Vain sellainen henkilö on vapaa ennakko-oletuksista." (DR: 130.)

Havainnollistaakseen dogmaattisen ajatuskuvan yhteisöä sitovaa voimaa Deleuze selittää arkijärjen (common sense) ja terveen järjen (good sense) käsitteet sekä sen, miten ne täydentävät toisiaan doksana eli mielipiteenä tai luulotietona. Arkijärki Deleuzelle on eräänlaista mielenkykyjen yhteiskäyttöä, jossa päätellään käsityksen objektin yhtenäisyys ja identiteetti. (Se kävelee kuin ankka, se äänтелеe kuin ankka...) Arkijärki on eri aistimodaaliteettien yhteys (Somers-Hall 2013: 97). Se tekee kokemuksesta kommunikoitavaa nojautuen oletukseen järjen ja tietoisuuden

tasojen keskinäisen kommunikaation suoraselkäisyydestä. Siinä missä arkijärki koskettaa subjektiviteettia ja sen mielenkykyä, terveessä järjessä on kysymys ”empiirisestä minästä”, eli koetusta itsestä, etuliitteestä ”*minulla* (on representaatio)”, joka määrittelee asiat sellaisina tai tällaisina. (...se on siis anka). Yhdessä terve järki ja arkijärki tuottavat tunnistamisen mallin, jossa arkijärjen tunnistamista predikaateista johdetaan terveessä järjessä käsite. (ksm. May 2005: 77.) Toisin sanoen, saamme objektille oletetun olemuksen ja subjektin tuottaman representaation vastaparit, sekä oletuksen suoraselkäisten subjektien yhteisöstä, joka mahdollistaa hyvän tahtoisen viestinnän.

Arkijärki siis tekee mahdolliseksi sen, että kommunikoimme toisillemme omasta kokemuksestamme. Terve järki puolestaan tekee mahdolliseksi sen, että voimme kuvata havaitsemiamme asioita kulttuurisesti yhteisillä käsitteillä. Voimme huomata, kuten Deleuze toivoo, moraalisen ulottuvuuden näissä järjen laaduissa. Ensinnäkin kuuluaksemme yhteisöön, meidän on omaksuttava yhteiset käsitteet, joiden varassa voimme keskustella omista kokemuksistamme, omista mielipiteistämme hallintayhteiskunnan hyväksi. Juuri morali tekee representaatiosta ja olemuksesta vastaparin. Ensinnäkin tulemme representoiviksi, olettaneiksi kulttuurillisen subjektin, kun luotamme siihen, että toinen jakaa ennako-oletuksia kanssamme. Toiseksi saamme olemuksen, kun määrittelemme terveen järjen valossa vaikkapa ankan juuri anaksi. Kuuluaksemme yhteisöön, meidän on siis omaksuttava kulttuurillisesti tuottuneet käsitykset, viimeiset sanat siitä, mitä todellisuuttamme jäsentävät simulakrumit oikein ovat. Joudumme hyväksymään talouden, vallitsevan lain ja järjestyksen, jotta voimme olla kulttuurin näkökulmasta legitimejä keskustelukumppaneita. Voimme kuitenkin Deleuzen mukaan kiistää dogmaattisen ajatuskuvan

nöyryydellä, eli olettamalla, etteivät representaatiot ja essentiat päde. Deleuze antaa kaksi lähtökohtaa nöyryyden menetelmälle. Ensimmäinen näistä on kuvailevien kysymysten kysyminen, kuten olemme käsitelleet aikaisemmassa luvussa. Toinen on kohtaaminen, joka luonnistuu vain kyseenalaistamalla vallitsevan representaation.

Deleuze esittää, että kaikki lähtee liikkeelle misosofiasta, eli tiedon vihasta. Ajattelu vaatii työtä, ja teemme sitä harvoin muuten kuin pakotettuina. Kaikesta kirjoitustyylinsä abstraktiudesta huolimatta Deleuze aina painottaa, ettei abstrakti selitä mitään, abstrakti on juuri se, mikä meidän pitää selittää. Toisaalla hän toteaa, että käsitteet syntyvät välttämättömyydestä. Ajattelu on välttämättömyyden, ja sen aiheuttaa jokin, mitä Deleuze kutsuu *kohtaamiseksi*. Se, mikä tulee kohdaksi, pakottaa meidät ajattelemaan. (DR: 139.) Voimme tulkita, että Deleuze painottaa konkreettisuutta, koska ollessamme jumissa abstraktissa, lakkaamme kohtaamasta. Tämän vuoksi voisimmekin antaa esimerkin ja kysyä, että mikä oikein olisi abstraktimpaa kuin talous, ja mitä talous estää meitä kohtaamasta? Talous on lopulta vain valtamekanismien joukko, joka saavat meidät näkemään luonnollisena tavan, jolla ilmaisemme tarpeitamme kysynnässä ja tarjonnassa. Talouden tutkiminen on resurssien allokaation tutkimista, mutta ainoana rajapintanaan raha ja niukkuuden taloudellistama ihminen. Talous ulkoistaa suurimmat aiheuttamansa katastrofit. Päästökauppa on vain surullinen pyrkimys sisäistää kannustimin se, mikä luonnostaan pyrkii ulos – pääoman arvonlisäys keinolla millä hyvänsä. Samalla keskittyessämme talouteen, tulemme sokeaksi ekokatastrofille. Sokeudumme sille, että talouskasvu on lopulta vain kulutuksen kasvua. Samalla unohdamme, ettemme tukeutuessamme talouteen ajattele lainkaan. Ajattelemme vasta, kun meidät pakotetaan kohtaamaan jotain affektiivista.

Tämän vuoksi voimme sanoa ajattelevamme, kun talous pakottaa meitä. Se pakottaa meitä asettamaan ongelman: ostaako vaiko varastaako? Olemme luovuttaneet taloudelle kaiken vallan kysyä kysymyksiä, joihin me tyydymme vain vastaamaan. Mutta talous, kuten representaatiolle on tapana, kätkee oman syntynsä *elävässä representaatiossa, eli järjen tuotannossa, joka on nivoutunut asiointilaan* ja näkee itsensä *kuolleenä representaationa* eli neutralisoituneena representaationa. (ks. Hughes 2008: 119.)

Deleuzen esittämä kohtaamisen malli on selkeästi vastakkainen tunnistamiselle. Tunnistaminen on representaation malli, joka langettaa olemuksen objektin ylitse. Kohtaaminen on affektiivinen tapahtuma, jossa mielenkyvyt eivät ole sulassa sovussa, vaan sen sijaan pakottavat toisensa toimimaan. Ajattelu on väkivaltaa – kohtaamme usein jotain ajattelematonta, jotain abjektia, eli jotain mitä mieleemme hylkii; se silti tunkeutuu muistiimme vain tullakseen lopulta käsitetyksi. Deleuzen mukaan tällainen mielenkykyjen tai kognition käyttö on transsendenttia – se on kokemuksen tuolla puolen, se on koneellista. Se, ettemme hallitse ajatuksenjuoksuamme kuin välillisesti osoittaa, että ajattelu lähtee aina liikkeelle affektista, tulemme vaikutetuksi tavalla tai toisella. Empiirinen ajattelu puolestaan olettaa arkijärjen – havaittu objekti on muidenkin mielenkykyjen saatavilla aktiivisessa representaation harjoituksessa. Transsendenttissa harjoituksessa paljastuu mielenkykyjen tuottava puoli – ajattelemme, emme tiedä mitä mieleen tulee.

Ajatteleminen transsendenttina harjoituksena on intensiivistä. Voimme pyydystää ajatuksen virrasta representaatioita, jotka tosin nivoutuvat ajatuksen kulkuun elävässä representaatiossa. Representaatio siis aktiivisesti muovaa ajattelua ja orientoi sitä uusiin suuntiin. Mutta samalla aikaisempi väitteemme siitä, että representaatio ei tuota uutuutta

ajattelussa, pitää paikkaansa, sillä se ei tarjoa meille uudenlaisia tapoja suhteutua aktuaaliin asioihin. Voisimme sanoa, että Deleuze ei mene vielä Difference and Repetitionissa representaatiokritiikissään tarpeeksi pitkälle löytääkseen representaation tuottavan voiman. Representoimme itsellemme intensiivisiä tunteitamme, ohjaamme itseämme suhteutumaan ikäviin asioihin uudellaisiin tavoin. Deleuzen ansio on kuitenkin toisaalta: mielen ajattelussa merkkien ja affektien pakonalaisena tuotantona, joka ”tuo aja-tuskuvan”, siinä, missä Deleuze havaitsee, ettei aktiivinen representoiminen ole lainkaan sama asia kuin ajattelu itse. Ajattelu on presentaatiota, simulakrumien toimintaa mielen lävitse. Representaatio ei kuitenkaan ymmärrä omia rajojaan, ja se levittää staattisen kuvan tuottaen dogmaattisen vaikutelman ajattelevasta olennosta, joka hallitsee omaa ajatteluaan. Deleuzen kiinnostus Bergsoniin, joka kehitti intuitiota tieteellisenä metodina, tulee myös ymmärrettäväksi tämän kautta. Bergson yritti myös päästä empiirisen tuolle puolen erottamalla ajan ja avaruuden toisistaan ja pohtimalla asioiden välisiä luonne-eroja ajan avulla. Suhteudumme muihin asioihin ajassa, tietyssä rytmissä. Esimerkiksi oma malttamattomuuteni paljastuu odottaessani sokerin liukenemista kahviin. (ks. B: 31–35.)

Deleuze kutsuu filosofiaansa transsendentaaliseksi empirismiksi, ja tulee samalla reflektoineeksi omaa ajatuskuvaansa. Deleuzen transsendentaalinen empirismi, kuten Bergson, pyrkii alittamaan subjektin ja objektin jaon esittämällä identiteetin olevan jotain teennäistä ja illusionaarista. Deleuze erottaa transsendentaalisen kokemuksesta: kokemus viittaa objektiin, joka kuuluu subjektille. Transsendentaalinen viittaa tämän sijaan *laadulliseen keston*, jolla ei ole subjektia (huom. bergsonilainen keston käsite), esireflektiiviseen epäpersoonalliseen tietoisuuden virtaan (I: 25) – ajatteluun sellaisena kuin olemme

sitä käsitelleet. Näin herää kysymys, mitä on luonne-ero ilman identiteettiä, ja mikä on tämä kesto, joka tämän voisi meille selittää?

LUONNE-ERO

Deleuze esitteli esseessään “Bergson’s Conception of Difference” ontologisen ongelman. Ensinnäkin on määriteltävä asioiden välinen luonne-ero. Toiseksi erolla itsellensä on oltava luonto, joka tuottaa asioille olemuksen. Tämä ontologinen ongelma seuraa Deleuzen metodologisesta ongelmasta: hän on ottanut tehtäväkseen käsittää asioiden tämyys, ja vain eron kautta on mahdollista ymmärtää asian luonnetta redusoimatta sitä johonkin, mitä se ei välttämättä ole. Toisaalta samasta ontologisesta ongelmasta syntyy myös metodologinen ongelma. Tiedämme sisäisen eron olevan olemassa, koska samansukuisten asioiden välillä on eroja. (DI: 32–33.)

Bergson hakee suoraa ja positiivista suhdetta asioihin tuottamalla käsitteitä, jotka vastaavat näiden asioiden, myös samansukuisien, ainutkertaisuutta. Olemme Bergsonin mukaan käyttäytyneet liian utilitaristisesti ja olemme attribuoineet eri asioille samoja käytännön arvoja. Tämä on saanut meidät välinpitämättömiksi asioiden välisille eroille. Bergson ottaa esimerkiksi nautinnon kategorian. Se koostuu lukuisista tuntemuksista, joilla ei ole juuri mitään yhteistä, mutta olemme luoneet niille kattokäsityksen, koska ne palvelevat älyn näkökulmasta samaa päämäärää tai intressiä. Representaatiossa suhteudumme asioihin älykkyyden praktisen intressin vallassa. Luonne-erot menetetään representaatiossa ja Bergson sanoisi aste-erojen ottavan niiden paikan. Korvaamme esimerkiksi laadullisen kokemuksen äänen sävelkorkeudesta sen määrällisellä kuvauksella sävelasteikolla (Lipsanen 2022: 136). Löydämme tässä saman ongelman,

mitä Deleuze täsmensi ajatuskuvalla – siinä, missä representaatio otti ajattelun paikan olettamalla universaalien subjektin ja objektin riippumattomina omasta vaikutuksestaan, utilitaristinen määrittely olettaa valmistuneen asian ja tulkitsee sen syyt jälkikäteen, ei tässä ja nyt. ”Mitä ymmärrys (representaatio) löytää tilasta on vain asioita, tuotteet tai tulokset” (DI: 34). Myös Katariina Lipsanen (2022: 136) huomioi, että Bergsonin mukaan olemme tottuneet sekoittamaan välittömän kokemuksen tunteen sen representaatioon. Bergson asetti intuition tehtäväksi käsittää asiat sellaisina kuin ne ovat – muutoksessa, tässä ja nyt. Filosofian tehtävä on tällöin ymmärtää asiat ajallisuuden näkökulmasta – elämme ajassa, jonka olemme ikuisia totuuksia etsivässä filosofiassa usein abstrahoineet pois. Tällöin meidän tulee ”tarkastella sitä, mitä voimme löytää oman ajallisen luonteemme kautta”. Intuitiosta tulee näin metodi.

Lipsanen mukaan Bergson ei koskaan antanut intuition metodille tyhjentävää selitystä, vaikka intuitio olikin hänelle keskeinen keino muutoksen ymmärtämiseen. Bergson rinnastaa intuition usein älykkyyteen ja ymmärtää intuition filosofian päämääräksi, jonkin asian välittömäksi käsittämiseksi. Intuitio asian välittömänä käsityksenä on kaiken tietotyön edellytys: emme voisi ikinä sanoa olevamme minkään asian asiantuntijoita ilman kielen kaltaista intuitiivista pohjaa. Kuten Lipsanen huomauttaa, intuitio ohjaa myös filosofin työtä.

Lipsanen argumentoi, että Bergsonin mukaan ihmisellä on kaksi tietoon liittyvää taipumusta – älykkyyden ja vaiston, jotka vastaavat kahta tapaa tuottaa tietoa. Filosofia intuition metodina on lähellä vaistoa siinä, missä sen tuotama tieto on absoluuttista eli sisäistä asioille itsellensä. Intuitio on niin ikään kehittyntä, älykkyyden työstämää vaistoa. Tieteellisessä ajattelussa perustana on ulkoinen kokemus.

”Tieteen suhteellista tietoa muodostetaan määrätystä tulokulmasta annetuilla symboleilla ja se saavutetaan analysillä.” Tapaamme representoida, koska olemme taipuvaisia nojautumaan ennemmin älykkyyteemme kuin vaistoon. Vaisto on Bergsonille sisäsyntyistä tietoa. Esimerkiksi pistiäinen ”pistaa uhriaan oikealla tavalla, koska se välittömästi ymmärtää kohdettaan”. Lipsanen hahmottaa intuition eräänlaisena reflektiivisen älyn ja sisäsyntyisen vietin synteesinä. ”Filosofiassa ja intuitiossa on kyse prosessista, jossa älymme jäsentää sisäistä kokemustamme yrittämällä löytää sille sopivaa kielellistä muotoa. Juuri tässä mielessä se on älyn ja vaiston yhdistelmä: intuition näyttää liittyvän sekä tietoinen että tiedostamaton aspekti älyn ja vaiston taaraan.” (Lipsanen 2022: 139.)

Tulkintani mukaan, jos oletamme intuition metodina, sen ainoa etuoikeutettu tutkimuskohde on kesto, eli ihmisen oma sisäinen ajallisuus ja kokemus ajallisena olentona. Intuition merkitys on näin ollen siinä, että se orientoi ajatteluumme kohti muutosta: ymmärrämme asioita intuition avulla suhteessa itseemme, omaan kokemukseemme omasta kestostamme. Lipsanen kutsui tätä sympatiaksi. Sympatia on asioiden välillä vallitseva analoginen suhde aikaan. Se on kuitenkin ihmisellä vaimentunut siinä, missä älystä on tullut ihmiselle dominoiva tapa tuottaa tietoa. Kysymys ainutlaatuisten käsitteiden löytämisestä on siis kysymys siitä, mitä jokin asia merkitsee minulle jalostuneen intuition varassa.

Ero, mikäli se on käsitettävissä intuition kautta, on siis puhtaasti ajallinen ja esisubjektiivinen ilmiö. Tämän vuoksi Deleuze kutsuu (transsendentaalista) empirismia Difference and Repetitionin johdannossa ”kaikista hulluimmaksi käsitteiden luomistyöksi, jota olemme ikinä nähneet tai kuulleet”. Empirian tutkimuskohde on asia sellaisena kuin

se ilmenee *kohtaamisessa*, eli aikaisemmin käsitellyssä epärepresentatiivisessa suhteessa. Tämän kohtaamisen kohde on virtuaalinen idea sellaisena kuin käsittelimme sitä tämän osion alussa. Deleuzen pyrkimyksenä on luentani mukaan tuottaa metodi käsitteiden luomiselle asioille sellaisina, kuin me ne kohtaamme. Esisubjektiivinen suhteemme maailmaan on samalla luonne-eromme, ja käsitteiden luominen on tämän eron ilmaisu. Teemme filosofiaa aina kun kehitämme omaa intuitiotamme – filosofia on intuitiomme kehittämistä.

REPRESENTAATION TUOLLA PUOLEN

Kun ajattelemme, kaiverramme maailmasta alueen, johon subjektiviteettimme lomittuu. Tarkoitin tällä sitä, että ajattelutyömme on esisubjektiivista affektien virtaa, jota representaatiot jäsentävät. Ne ovat tässä mielessä rinnakkaisessa suhteessa simulakrumien kanssa. Tämä on ilmeistä puoluepolitiikassa. Puolueet ovat simulakrumeja. Ne jäsentävät poliittista toimijuuttamme ja aktualisoituvat samalla, kun toimimme niissä. Ne ovat itseään uusintavia koneistoja, jotka toimivat luovan psyykkisen työmme kautta. Samassa puolue toimii kansan poliittisen toimijuuden jatkeena hallinnollisessa rakenteessa. Tällöin puolue tulee representoineeksi jotain etua tai intressiä. Samalla kuitenkin puolueen jäsenten, eteenkin kansanedustajien, luonneero muuttuu ja tulee muodostaneeksi oman luokkansa. Puolueen jäsenet, etenkin palkalliset toimijat, haluavat yleensä säilyttää puoluerakenteen sellaisenaan. Tämä muuttaa väistämättä heidän suhtautumistaan ympärivään maailmaan. Tämä on yhtä lailla totta ammattiyhdistysliikkeessä. Mikäli miellämme ammattiyhdistysliikkeen simulakrumina, ymmärrämme, että se on vain yhtä kuin jäsenen-

sä. Mutta mikäli miellämme ammattiyhdistysliikkeen tämän voiman representaationa, huomaamme, että myös sen olemassaololle on syynsä. Ammattiyhdistysliike representaattorina oikeastaan hyötyy kapitalismin olemassaolosta, sitä ei olisi ilman kapitalismia. Myöskään proletariaattia ei olisi ilman kapitalismia. Proletariaatti on kuitenkin muutosvoimainen liike: se pyrkii lakkauttamaan oman olemassaolonsa edellytykset.

Vasemmiston historiassa puolueen suhde oppimiseen on ollut merkillinen. Nykypäivänäkin jotkut mieltävät itsensä kaadereina, etujoukkona, jonka tehtävä on kouluttaa väestöä tietoiseksi omasta asemastaan. Aivan kuin totuus sosiaalisesta elämästämme olisi itsellemme vierasta. Antonio Gramscin (1979: 47–48), jonka vaikutus kaikuu nykypäivänkin vasemmistossa, mukaan kukin yhteiskuntaluokka tuottaa oman älymystönsä, joka on välttämätön niin sanotun kriittisen itsetuntemuksen muodostamiselle. Voi kuitenkin kysyä, tuleeko älymystö vieraannuttaneeksi itsensä asemoituessaan edunvalvojaksi ja kouluttajaksi? Deleuzelle, jolle ideat olivat kysymyksen ja vastauksen kokonaisuuksia, oppiminen ei perustu faktatiedon pänttäämiselle eikä minkään asioiden luonnollisen järjestyksen valottumiselle, vaan maailman kohtaamiselle problematiikkana. (Ks. Chatzantonis 2021.) Hyvä opettaja tekee oppilaan kanssa, fasilitoi tilanteita, joissa oppilas kohtaa ongelmia. Edustuksellisen politiikan todellinen kysymys on, miten mobilisoida saatavilla olevat resurssit oikeiden kysymysten esittämiseksi.

Representaation pettäessä vasemmiston täytyy lakata luottamasta herroihinsa. Lakata kaunistelemasta väkivaltaa talouden ja turvallisuuden diskursseissa ja näin antaa itsensä kohdata abjekti ekologinen maailma, jonka se on perinyt. Alamme ajatella vasta lakattuamme representoimasta. Alamme toimia vasta kun lakkaamme

representoimasta. Puolueet ja ammattiyhdistykset ovat keskeisimmät representaattorit, jotka kuitenkin muodostavat ennen kaikkea *omat luokkansa*. Representaatio politiikassa on siis myös tuotantoa, mutta aktiivista luokkaeron tuottamista. Representaatio muovaa politiikkaa, mutta olettaa olevansa politiikan lähtökohta. Puolueet ovat simulakrumeja: ne toisaalta, jäsentävät poliittista organisaatiotamme, toisaalta rakentuvat tämän toiminnan sivutuotteena. Parlamentaarisesta politiikasta kontekstissa puolueet kuitenkin asemoituvat toimijoina, vaikka todellisuudessa ne ovat vain se, mitä niiden kannattajat enemmän tai vähemmän aktiivisesti ajavat.

Asiantuntijat ovat tiedon representaattoreita. He erottautuvat muista, koska heillä on avaimet ymmärrykseen, johon syystä tai toisesta muilla ei ole pääsyä. Asiantuntijuus kuitenkin vain attribuoidaan toimijoille, minkä vuoksi sen voi myös kiistää. Tämä attribuutio ei ole ajattelevan subjektin vallassa, sillä emme tarkalleen ottaen päättä, mitä arvostamme. Mikäli kuitenkin pidämme valtavirtaisia taloustieteilijöitä resurssiallokaation asiantuntijoina, tämä illuusio on mahdollista murtaa kysymällä yksinkertaisesti, miten ikuinen kasvu on mahdollista rajatussa järjestelmässä. Yhtä lailla kaikenlaiset asiantuntijuuden muodot on mahdollista kyseenalaistaa esittämällä kysymyksiä, jotka ylittävät asiantuntijan hallussa olevan problematiikan. Asiantuntijuus on lopulta pelkkä naamio, simulakrumi, joka näyttäytyy yhtenäisenä ainoastaan edestäpäin katsottuna. Tämän vuoksi asiantuntijuudelle ominainen puolustautumisen keino on todeta nöyrästi, ettei jokin aihe enää kuulu asiantuntijuuden alueelle.

Voimme hahmottaa, ettei asiantuntijuuden kriisissä niinkään ole kysymys siitä, että asiantuntijuus itsessään olisi kriisissä. Olemme hahmottaneet, että asiantuntijuus on myös ruumiillistunutta ja käytännöllistä tietotaitoa,

joka ylläpitää ja tuottaa vallitsevia poliittisia ja yhteiskunnallisia rakenteitamme. Myös sukupuolen performatiivisuus on eräänlaista asiantuntijuutta, jossa osaamme käyttäytyä kuin jonkin sukupuolen edustajalta odotetaan. Asiantuntijuus sinänsä ei ole siis kriisissä, vaan kriisi paikantuu muualle. Asiantuntijuuden sijaan kriisissä näyttäisi olevan kysymys representaation sisäisestä kriisistä, josta seuraa myös Gil Eyalin kuvailema luottamuspula. Erityisesti koronakriisin aikana

suhteet lääketieteellisen yhteisön ja vastayhteisöjen välillä olivat tulehtuneita. Sama efekti huokuu myös ympäristödenialismista. Kriisissä on siis se suhde, jossa asiantuntijoiden olisi määrä edustaa ruumiillistunutta ja tieteelliseen diskurssiin rakenteistunutta ymmärrystä vallitsevista asiantiloista. Luottamus rakoilee, ja tämän vuoksi vastayhteisön on mahdollista itse omaksua kokemus itse tehdystä ajatustyöstä.

4

Representaation rajat

Olen esittänyt ajattelun olevan erottautumisen muoto. Olemme myös nähneet asian-
tuntijuuden olevan tiedon kaappaamista ja
representaatiota. Ero itsessään ei ole repre-
sentoitavissa, se on ainoastaan tehtävissä.
Representaatio ei kykene ennakoimaan tai
ymmärtämään eroa, jonka se tuottaa. Jokin
aina karkaa, lipuu sormien välistä, nimittäin
prosessi itse; representaatio on jo tehnyt uuden
eron. Luennassani eron itsensä ajattelu
ilmenee siinä, miten simulakrumit toimivat
mielessä. Simulakrumit ilmenivät ratkaisuina
problematiikoille ja aktualisaationa ideoille.
Ne ovat merkkejä, jotka jäsentävät toiminta-
taamme merkityksettömässä maailmassa.
Nöyryys on idea, jonka me aktualisoimme
käyttämällä nöyrästi.

Deleuze näkee representaation rakentuvan
neljästä ”kahleesta”, joiden avulla se käsittää
maailmaa, kuin vangiten objekteja staattiseen
järjestykseen. Deleuze painottaa näiden kahleiden
periytyvän klassisesta maailmasta, jota
Foucault analysoi muun muassa teoksessaan
Sanat ja asiat. Modernin maailman Deleuze
yhdistää simulakrumeihin, jotka ovat kuin
ylösalaisin käännettyjä platonilaisia ideoita.
Deleuzen maailmassa Platon näyttäytyikin
eräänlaisena esiklassisena hahmona. Platonin

ajattelu edelsi ja pohjusti representaatiota,
jonka Aristoteles sittemmin omaksui. Aristoteleesta
lähtien klassinen filosofia on Deleuzen mukaan
yrittänyt ymmärtää eroa nelijuurisen typologian
mukaisesti. Neljä juurta – joita Deleuze siis pitää
kahleina – ovat identiteetti, oppositio, analogia ja
kaltaisuus. Nämä muodostavat Deleuzen mukaan
dogmaattisen kuvan representatiivisesta järjestä,
joka on pyrkinyt ”pelastamaan eron” tekemällä
siitä jotain käsitteellisesti identifioitavaa. Tämä
hanke kuitenkin meni Deleuzen mukaan pieleen,
koska Aristoteleen myötä ero ymmärrettiin vain
rajallisessa merkityksessä, tarkalleen ottaen
pelkkänä käsitteen predikaattina. Toisin sanoen
ero ei ole saanut länsimaisen filosofian kaanonissa
omaa käsitettään (DR: 32). Tämän vuoksi
filosofialla on ollut vaikeuksia ymmärtää
muutosta yleensä, ja se on hahmottanut
ajattelun neutraalina maailman heijastamisena.

Nelijuurisessa typologiassa on mukana myös
ajallisuus tai kausaalisuus. Ajallisuus liittyy
siihen, miten käytämme mieltämme ensinnäkin
määrittämään objekteja, ja toiseksi vertailemaan
ja suhteuttamaan muodostamiamme representaatioita
keskenään. Deleuzen mukaan ongelmat lähtevät
liikkeelle

siitä, kun arviointikykyä käytetään uudelleen-tuottamaan käytännön järjestä totunnaisia käsitteitä. Arviointikyky toimii käsitteiden ensimmäisenä *määrittäjänä*. Deleuze näkee identiteetin *määrittämättömänä*, sillä se ikään kuin odottaa arviointikyvyn tuomiota, jossa *määritelmät*, huomionarvoiseksi nostetut predikaatit asetetaan vastakkain. Kaltaisuus on puolestaan *määrittäneiden* objektien välistä havaittavaa samanlaisuutta. (DR: 29.)

Analogia ja kaltaisuus perustuvat molemmat mielenkyvyille, nimellisesti arviointi- ja havaintokyvyille. Oppositio koskettaa muistia ja identiteetti tunnistuskykyä, mutta lisäksi nämä kaksi illuusiota nitoutuvat käsitteisiin ja ideoihin. (DR: 137–138.) Käsitteen rooli representaatioissa on identiteetin merkitseminen, asian kategorisoiminen ja ajattelijan hahmottaminen. Oppositio koskettaa predikaatteja, jotka ovat kahden verrannollisen konseptin välillä. (DR: 262.)

Lopuksi neljää kahletta koskettaa kutakin oma transsendentaalinen illuusio, jotka vääristävät ajattelua, havaintokykyä, sekä ideoita ja käsitystä olemuksesta. Näiden illuusioiden ymmärtäminen on seuraavan osion tarkoitus. Transsendentaalisella illuusiolla tarkoitetaan kokemuksen ehtoja koskevaa vääristymää. Representaatio ohjaa kokemusta, ja rajoittaa sitä, mitä olemme valmiita kohtaamaan.

REPRESENTAATIO JA ERO

Ensimmäinen kahleista koskettaa identiteettiä, konseptia ja ajattelua. Se tuottaa dogmaat-

tisen ajattelukuvan neutraalista subjektista ja käsitteistä, jotka merkitsevät asioita yksioikoisesti. Subjekti on arkijärjen tuotos, joka takaa vähimmäisen objektipysyvyyden ja universaalin kommunikoitavuuden. Tässä prosessissa rakentuu moraalinen maailmankuva ja ero ajattelussa kadotetaan, kuten luvussa 3 kävi ilmi. Ajattelijan asemituu maailmaa kohti kuin odottaen arviointikyvyn tuottamaa, luulutietoon nojautuvaa määritelmää objektinsa luonteesta.

Toinen kahleista on oppositio. Opposition ajattelu on Deleuzen mukaan vääristänyt dialektiikkaa, joka hänen mukaansa perustuu ongelmien asettamiselle ja määrittelylle. Deleuzen dialektiikassa ongelmat asetetaan: tämä johtaa propositioiden syntyyn, jotka puolestaan voivat ratkaista ongelmia. Deleuze näkee myös historian etenevän asettamalla kysymyksiä ja tuottamalla ratkaisuja. Deleuze painottaa, että tämä ei tee historiasta vähemmän väkivaltaista. Tätä pointtia voi ajatella esimerkiksi siitä näkökulmasta, että hallitsevat luokat kautta historian ovat päässeet asettamaan hallitsevat kysymykset. Esimerkiksi nykypäivänä taloudelliset kysymykset kieltämättä hallitsevat. Kuinka paljon veroja tulisi maksaa, miten paljon tulonsiirtoja talous ja moraalit kestävät? Deleuze esittää, että ristiriidat ovat näin ollen oikeastaan tapa, jolla porvaristo suojelee itseänsä. Emme pääse eteenpäin, ennen kuin pystymme luomaan uusia kysymyksiä, asettamaan oikeita ongelmia. (DR: 268.) Opposition illuusio perustuu siihen, ettemme oikeastaan voi representoida ongelmia. Voimme vain esittää propositioita, joita voi haastaa (DR: 267).

Kahle	1. Identiteetti	2. Oppositio	3. Analogia	4. Kaltaisuus
Perusta	Käsite	Predikaatti	Arviointikyky	Havaintokyky
Illuusio	Ajattelu	Idea	Olemus	Havainto
Rooli	Määrittämätön	Määritelmä	Määritettävä	Määritetty

Kolmas kahleista on analogia. Toisin kuin ikuisen paluun yksinäisyydessä, jossa oleminen oli aina sanottua tulemisesta, jossa toisto on eron kykyä muuntua ja jatkua, oleminen on analogiassa moniäänistä ja staattista. Analogia on Deleuzelle arviointikykyä koskettava kahle. Se toisin sanoen määrittää sitä, kuinka me ”tuomitsemme” tai tulkitsemme jonkin objektin x kuuluvan kategoriaan y. Erot analogiassa periytyvät objektin x käsitteestä väitetyistä predikaateista. Asioiden ominaisuudet kuin periytyvät kategorioista, joihin ne kuuluvat. Tämä tarkoittaa konkreettisimmillaan sitä, että ajatellessamme representatiivisesti, oletamme tiettyyn kategoriaan kuuluviksi määrittelemiltämme asioilta tiettyjä predikaatteja. Tämän seurauksena ero, asian muuntuminen, ymmärretään tällöin siirtymänä yhdestä kategoriasta toiseen.

Neljäs, ja viimeinen, kahleista on kaltaisuus. Kaltaisuuden illuusio on eräänlainen seuraamus analogisesta argumentaatiosta. Tässä eron intensiivinen olemus katoaa. Tapaamme representaatioissa nähdä asiat staattisina ja vakaina, vaikka niiden olemassaolo rakentuu jatkuvalla tulemiselle voimien tasapainotilassa. Representaatiomme asioista muovaa sitä, mitä olemme maailmasta valmiita kohtaamaan. Kaltaisuus on lisäksi perusta arkijärjelle siinä, missä se vallitsee eri mielenkykyjen saavuttaman tiedon välillä. Kaltaisuus vallitsee siis niinä käsitteen ja objektin välillä kuin myös objektin *sisäisesti*. Siinä, missä sisäinen ero oli objektin muutosta muutoksen ikuisessa paluussa, sisäinen kaltaisuus on sen pysyvyyttä havainnossa.

Illuusiot koskettavat välittömästi mieltämme. Ne ohjaavat meitä ajattelemaan maailmaa jähmeästi ja propositionaalisesti, esittäen asiaintiloista mielipiteeseen palautuvia väitelauseita. Tämä lienee selvimmillään sukupuolen diskursseissa, joissa pisimmälle ajateltuna cis-normatiivisuus kykenee ainoastaan esit-

tämään mielipiteitä siitä, että asian x pitäisi määritellä ruumista y tavalla tai toisella. Analogisen ajattelun mukaisesti olemme kaikki jotakin sukupuolta, jota ilmaisemme omilla tavoillamme. Mutta omat tapamme ilmaista sukupuolisuutta katoavat neljännen kahleen myötä, jonka takia tapaamme sivuuttaa vähemmän määrittävinä näkemiemme sukupuolitoimien moneuden. Jotkin piirteet ja toiminnot nähdään hierarkkisesti, analogisesti pääteltyinä enemmän tai vähemmän tärkeinä kuin toiset. Lisäksi tapaamme määritellä, olettaa sukupuolta näkyvien merkitysijöiden perusteella. Jälleen kaikki nämä määritelmät palautuvat doxaan, mielipiteeseen muuntuena luulotiedoksi, että valitun piirteen tai piirteiden tulisi määritellä sukupuoli lopullisesti.

Illuusiot koskettavat minää. Kun miellämme itsemme ajattelevaksi subjektiksi, määrittelemme jotain esisubjektiviivista, jotain sellaista, josta ajallinen ulottuvuus puuttuu. Ajattelu on tällöin määrittäjä, joka tuottaa analogisesti kuvan ajattelevasta asiasta. Myös muut käsitteet kuin ”ajattelen”, voivat toimia analogisina määrittäjinä. Lomittaudumme muun muassa identiteetikategorioihin, vaikka saatamme sanoa moniäänisesti itsemme ilmaisevan näitä identiteettejä omilla tavoillamme. Tällöin nämä identiteetit merkitsevät eri ihmisille eri asioita. Kun määritämme itsemme keskittymällä aivan tiettyihin piirteisiin voimme vertailla predikaatteja kuviimme muista ihmisistä. Näin representaatio ohjaa meitä ajattelemaan itseämme erilaisin suppein tavoin, ja samalla saa meidät vertailemaan itseämme muihin ja kaivamaan tästä seuraavista suhteista merkityksiä.

Deleuze (DR: 117–122) antaa kaksi väitelauseita, joista ensimmäisen on määrä havainnollistaa aristoteelisen ja representatiivisen erokäsityksen rajoja. Toisen on määrä kuvata eroa, eli intensiteettiä, tuottavana voimana.

Ensimmäisen proposition mukaan vain se, mikä on kaltaista, eroaa. Toisen proposition mukaan vain erot ovat kaltaisia. Ensimmäisen proposition mukaan kahta erilaista asiaa on voitava kuvata identtisellä käsitteellä. Olettakaamme kaksi kissaa, yksi ruskea, toinen musta. Ero ei ensimmäisen proposition mukaan ole kummassakaan kissassa, vaan niiden välimaastossa. Yksittäinen kissa ei erotu värinsä vuoksi. Tämä on aristoteelinen tapa käsitteellistää eroa. Aristoteleen mukaan eroavilla asioilla on olemassa yhdistävä tekijä; siinä, missä esimerkiksi omena ja hevonen ovat hänelle liian erilaisia, että niiden välillä voitaisiin sanoa olevan eroa (Somers-Hall 2013: 25). Ne ovat pikemminkin eri sukuisia. Ero ymmärretään sellaisten asioiden, joissa on myös jotain samaa, välisenä suhteena. Näin ero tulee kahlitukseksi kaltaisuuteen. (Ks. DR: 31–32.) Aristoteleella on representatiivinen kuva erosta, joka ei kykene purkamaan intensiteettejä, joiden Deleuze esittäisi olevan kissojen värien ja kokemuksen samanaikainen syy. Erosta tulee aristoteelisessä käsityksessä vain käsitteen predikaatti.

Toinen propositio esitti, että vain erot ovat kaltaisia. Mikäli vain erot ovat toistensa kaltaisia, niin erojen tulee edeltää identiteettejä ja käsitteitä. Tämä on Deleuzelle ”ero itsessään”: sen sijaan, että puhuisimme ennalta määrätystä identiteeteistä, puhumme intensiteeteistä, joina asiat intuitiossa ilmenevät. Kissojen tapauksessa nämä sisäiset erot tai erot itsessään löytyvät geeneistä, jotka tuottavat geeniekspressiossa turkkien värit. Toisin sanoen intensiiviset erot dramatisoituvat geeniekspressiossa, ja tuottavat ekstensiivisiä asioita, nimellisesti kissoja. Kuten intensiivinen ero termodynaamisessa järjestelmässä, kissojen ero värissä tuottaa muutoksen tarkkailijassa psyykkisenä systeeminä. Intensiivinen ero saa tarkkailijan identifioimaan ekstensiiviset kissat niiden turkkien värin perusteella. Huomaamme, että jokaisessa vai-

heessa representatiivinen kuva kätkee alleen prosesseja, jotka ovat näkökulmaan sidonnaisia ja dynaamisia. Huomaamme myös, että ulottuvaiset, representaatioissa käsitettävät asiat muodostavat intensiivisiä ympäristöjä asettautuessaan keskinäisiin suhteisiin. Kuin termodynaamista laitetta, meidän on ajateltava myös ajattelijaa systeeminä, jonka sisäinen muutos seuraa intensiivisistä eroista havainnossa.

REPRESENTAATIO JA TOISTO

Arviointikyvyn näkökulmasta representaatio sekoittaa toiston kaltaisuuteen. Tämä johtuu siitä, että toistuminen näyttäytyy sen näkökulmasta kuin erona, jota ei pysty käsittämään. Deleuze (DR: 11–15) argumentoi tästä hyvin analyyttisesti, minkä puran seuraavaksi.

Deleuze määrittelee representaation tietoisena suhteena käsitteen ja objektin välillä. Olemme aikaisemmin käsitelleet käsitteiden intensiota ja ekstensiota. Intensio merkitsi käsitteen merkityssisältöä ja ekstensio sen viitekohdetta. Representaatio toimii symbolisesti, intension ja ekstension välisenä suhteena, jossa käsitteen merkityssisältöä kutsutaan predikaateiksi. Predikaatit ovat ekstensiolle attribuoituja ominaisuuksia: ne kuuluvat siis käsitteeseen, ja ovat osa sen intensiota. Käsitteen intension kokonaisuutta kutsutaan komprehensioksi.

Komprehensio siis käsittää predikaatteja. Mitä täydellisempi komprehensio käsitteellä on, sitä tarkemmin se kykenee määrittämään viitekohteensa maailmasta. Mikäli käsitteellä ei ole komprehensiota lainkaan, se ei kykene määrittämään ainuttakaan objektia. Tällöin esimerkiksi asiantuntijuuden käsite on kapean komprehension käsite,

jolla on laaja viitekohde. Mitä enemmän predikaatteja käsitteeseen sisällytetään, sitä pienempi ekstensio sillä on. Tällöin päädyimme loogiseen sääntöön, jonka mukaan äärimmäisen komprehension käsite täsmentäisi tarkalleen yhden asian maailmasta, siinä missä äärimmäisen pienen komprehension käsite ei täsmentäisi mitään.

Representaatio on Deleuzen mukaan kykenemätön käsittämään toistoa. Se sekoittaa samankaltaisuuden tai samanlaisuuden toistoon: toistaminen attribuoidaan asioille, jotka ovat erillisiä mutta jakavat saman käsitteen. Esimerkiksi joulu toistuu, mutta se toistuu aina erilaisena. Sen kyky metamorfoosiin on antanut sille säilyvyyttä: keskitalven juhlasta kristityn juhlan kautta kapitalistiseksi kulusjuhla. Silti joululla on aina sama käsite. Asiat voivat siis toistua representaation näkökulmasta, koska käsitteillä on nimellinen arvo ja rajattu komprehensio. Deleuze määrittelee näin toiston representaation näkökulmasta eroksi ilman käsitettä (DR: 25).

Toistuminen, joka on simulakrumien ja ikuisen paluun näkökulmasta jonkin eron, esimerkiksi joulun tai henkilön, kykyä metamorfoosiin, kykyä jatkaa ja sopeutua muuttuvassa maailmassa, latistuu näin pelkäksi kaltaisuudeksi. Tällä on Deleuzelle lukuisia seurauksia, mutta luultavasti keskeisin siitä seuraava ongelma on se, että kielen nähdään näin toistuvan, koska sanoilla on vain nimellinen komprehensio. Toisin sanoen, toisto kielessä, joka voi olla esimerkiksi runollista ja luovaa, näyttää kylmän loogisesti pelkkänä kielen sisäisenä rajallisuutena. Toinen seuraamus on ollut psykoanalyysin kentällä, jossa toiston on tulkittu johtuvan muistojen torjumisesta. Näin ollen toisto, joka voi olla juhlaava ja voimakasta, näyttää representaatiolle voimattomana asian lukuisuutena. On syytä huomioda, että psykoanalyysi ei kuitenkaan ole välttämättä väärässä hypoteeseissaan,

mutta sen käsitys siitä, mitä toisto voisi olla, on rajallinen. (DR: 271.)

YHTEENSOPIVUUDEN ONGELMAT

Representaatio kaltoinkohtelee niin eroa kuin toistoa. Mikäli heitämme representaation romukoppaan, mukana näyttäisi menevän myös ajatus totuudesta korrespondenssina kielessä ilmaistun ja aineellisessa maailmassa vallitsevan todellisuuden välillä. Representaatiokeskeittämisen vuoksi Deleuzen metodologia voi kuvailla Todd Mayn (2005) tavoin ennemmin tunnustelevana kuin selittävänä. Pyrkimys ei tällöin ole niinkään löytää jokin perustavanlaatuisuus maailmasta, vaan pikemminkin löytää jokin mielekäs tulokulma, josta aktivoita asioita uudella tavalla. Toisin sanoen, meidän tulee tuottaa uutta havaitsemalla asioissa piilevää virtuaalisuutta.

Jopa maasta löytyvä kivi, hyvin aktuaalinen ja järkähtämättömältä vaikuttava asia, voi suhteutua maailmaan hätkähdyttävällä tavalla. Taitava veistäjä voi tehdä siitä patsaan tai korun, jolla on voima hätkähdyttää tai tuottaa arvoa. Mutta nämä toimenpiteet vaativat dramaattisuutta. Tarvitsemme voimia ja ideoita, jotka vievät kiven mukanaan ja työstävät sitä. Nämä voimat voivat olla meidän omiamme, ja tulkintani mukaan juuri tämän vuoksi Bergson esitti vielä uransa varhaisessa vaiheessa, ettei elottomalla ole omaa kestoja, vaan sen luonne-ero ilmenee vain sen osallistuessa meidän kestoomme (B: 78).

Jos representaatio pettää, miten voimme ylipäättään saada tunnusteltua tietoa? Nähdäkseni ongelma ei ole mittava, sillä jopa representoidessamme ymmärrystä kielessä, nojaamme prosesseihin, jotka ovat luonteeltaan tunnustelevia. Voi tosin olla, että joku

muu on tehnyt tunnustelevan työn puolestamme, ja me vain päädymme toistamaan asiantuntijuuden tuottamia propositionia. Tietoa tuottuu, kun ongelmat johtavat meitä kysymysten pariin, jotka puolestaan johtavat meidät propositionien pariin. Esimerkiksi vuorokauden ja vuosien ongelma ohjaa meidät kysymään, mikä on maapallon ja auringon suhde. Tämä kysymys johtaa meidät propositionin pariin: maapallo kiertää aurinkoa. Näin saamme käsiimme proposition tai faktan. Faktatieto kohoaa aina mielekkäästi asetetuista, hyvin tunnustelluista kysymyksistä. Tämän vuoksi Deleuze huomauttaa mielekkyyden tai järjen olevan kuin sumua sanojen ja asioiden välillä. Järkeä on jotain, mikä tuottaa propositionia ja faktoja. Juuri tämän vuoksi asiantuntijan asema on tiedon representaattorin. Hänelle esitetään kysymyksiä, ja tuntiessaan aihealueen, hän kykenee tuottamaan propositionia. Asiantuntija erottautuu muista siinä, ettei muilla ole saman aihealueen problematiikan hallintaa. Asiantuntijavetoisessa yhteiskunnassa olemme näin määritelmällisesti vieraantuneita tiedontuotannosta, sillä asiantuntija erottautuu juuri siksi, että muilla ei ole samaa asiantuntijuutta. Olemme vieraantuneita myös käytännöllisesti, koska meillä ei ole aikaa perehtyä faktoihin. Harva meistä osaisi edes perustella, miksi maapallo kiertää aurinkoa! Meille tosin kerrotaan, että meillä on omaa asiantuntijuuttamme, jota meidän kannattaa jalostaa ja toimeenpanna. Näin ollen voimme mieltää modernin yhteiskuntasopimuksen asiantuntijoiden välisenä luottamussuhteena. Mutta juuri tämä luottamussuhde rakoi-lee asiantuntijuuden kriisissä. Juuri tämän vuoksi voimme myös asettamalla kysymyksiä uudelleen kyseenalaistaa taloudellisen asiantuntijatiedon: en ymmärrä metodologiaasi, en jaa oletuksiasi! Sama pätee turvallistamisen diskurssiin: en ymmärrä, keitä nämä me oikein olemme, joiden turvallisuus on heidän hyvinvointiaan tärkeämpää. Käsillämme

olevaa kriisiä voi luonnehtia asiantuntijuuden ja kapitalistisen työnjaon kriisin lisäksi representaation kriisiksi. Erilaiset edustus-suhteet, joiden varaan yhteiskunta rakentuu, rakoilevat, tuottaen tilaa myös uutuudelle.

Kielen ja maailman välillä voi vallita vastaavuussuhde eli korrespondenssi. Juuri tämä vastaavuus voidaan tavoittaa kysymällä ”mikä x on”. Kuitenkin nämä kysymykset saattavat raottaa meille vain sitä, mikä on aktuaalista: ne eivät tavoita sitä, mikä asioissa on virtuaalista. Tämän vuoksi tosin kysymys siitä, mitä talous on, johtaa hyvin kiinnostaviin keskusteluihin. Talous on, kaikessa konkreettisuudessaan, puhdasta virtualiteettia. Raha lakkaa olemasta, kun me lakkaamme olemasta. Silti se synnyttää arkipäiväisen aktuaalisuuden, jossa elämme verorajamaksavana työvoimana. Tämän vuoksi henkilön on mahdollista olla samanaikaisesti oikeassa ja hupsu, kun toteaa talouden olevan pelkkä sosiaalinen konstruktio. Talous konstruoii meitä aktualisoituessaan!

Koska talous on virtualiteettia, voimme vastata kysymykseen ”mikä on talous”, ainoastaan taloudellisesti, koska talouskäsitteet kykenevät vetoamaan vain toisiinsa. Niillä ei ole suoraa ja välitöntä korrespondenssia asioihin, ja ne merkitsevät asioita vain muiden talouskäsitteiden kontekstissa. Voimme kysyä ”mikä on talouskasvu” ja saada vastaukseksi taloustieteellistä jargonista. Mutta voimme myös kysyä, ”miten sellainen asia kuin talouskasvu oikein ilmenee”, ja tulla tietoisiksi, ”wokeiksi” valtasuhteista, jotka talouden alla vallitsevat. Näin instagramin meemitilit voivat esittää woken eli tietoisuuden olevan ”eron rakastamista”. Se on asioiden kyseenalaistamista ja voi näin ollen täyttää sen tehtävän, jonka Deleuze löi filosofian tehtäväksi – keskiloukan ärsyttämisen.

Nöyryys ja woke on sama asia, tai ainakin ne tukeutuvat toisiinsa. Ne molemmat lähtevät liikkeelle yhteisten ennakkoluulojen kyseenalaistamisesta. Nöyryys tarkoittaa kysymyksen avaamista ja viimeisten vastausten epäröintiä. Se on erottautumista ja toistoa. Se on erottautumista, koska se tuottaa kysymyksiä, ja se on toistoa, koska se jaksaa myöntää, ettei sen työ ole valmis, avaten itsensä metamorfoosille. Gil Eyal myös painottaa, että tieteen tekijöiden on oltava nöyriä säilyttääkseen uskottavuutensa suuren yleisön edessä. Tämän vuoksi hurskaiden taloustieteidenkin päivät ovat luetut, mutta vasemmisto ei tunnista itseänsä sen turmion katalyyttinä, koska se on sitoutunut representaatioon. Vasemmisto pikemmin käyttää taloustieteitä, jotta se pystyisi ajamaan huono-osaisimpien taloudellisen aseman parantamista, mutta samalla se tulee vain vahvistaneeksi taloustieteiden otetta. On korkea aika tunnistaa, etteivät taloustieteet suinkaan ole vain todellisuuden tulkintaa, vaan sen aktiivista tuottamista. Asiantuntijuus on juuri se voima, joka dramatisoi ja toteuttaa idean kasvutaloudesta. Kasvutaloudella ei ole muuta perustaa kuin vain lausuttu puhe ja vallitsevat instituutiot.

Simulakrumien aktualisoituminen on dramatisaatiota. Kasvutalous on idea, joka dra-

matisoituu yhteiskunnallisena organisaationa, kun hallitseva luokka asettaa eteemme kasvun ongelman. Talouden on kasvettava, investoinneille on oltava syy, koska ihminen on jo taloudellistunut. Jos idealistisesti mieltäisimme kapitalismin olevan idea ja kapitalististen yhteiskuntien olevan kopioita, on mahdoton sanoa, kumpi tulisi ensin, idea vai kopiot. Kapitalismi on simulakrumi, todellisuuttamme jäsentävä itseään uusintava kone, joka on kaapannut resurssit omaan toimintalogiikkaansa ja jakanut ne siten, että vain logiikan omilla ehdoilla pärjäävät pääsevät asettamaan kysymyksiä: kenelle työskentelet, mihin sinulla on varaa?

On taloudellisia faktoja. On myös fakta, että joudumme elämään itse kukin taloudellisesti. Faktatieto on arvokasta siinä, missä se auttaa meitä orientoimaan itseämme ja toimintaamme maailmassa. Mutta samalla faktatieto on jähmettynyttä ja elotonta. Keskittyessämme liialti faktatietoon tulemme ohittaneeksi problematiikan ja näin mahdollistaneeksi sen, että meitä ohjataan keskeisimmistä kysymyksistä sivuun.

5

Tuleva väki ja luova ajattelu

“We do not lack communication. On the contrary, we have too much of it. We lack creation. We lack resistance to the present. The creation of concepts in itself calls for a future form, for a new earth and people that do not yet exist.”

Difference and Repetition kertoo teorian luovasta ajattelusta. On kuitenkin väitetty, ettei Deleuze itse harjoita kehittämäänsä menetelmää ennen yhteistyötään Felix Guattarin kanssa. Guattarin ja Deleuzen kohtaamisen on esitetty järjestyttäneen Deleuzen ajattelua: hän kuvaili myöhemmässä tuotannossaan lähteneensä filosofian piiristä, mutta lähteneensä filosofina. Guattarin kanssa tuotetuissa teoksissa luova ajattelu yleisesti ottaa nomadismimuodon, jota Deleuze enteili verratessaan nomadisia ja sedentaarisia jakaumia, joista ensimmäisessä toimijoita ei erotettu toiminnasta. Guattarin kanssa Deleuze todella harjoittaa anti-identitääristä ajattelua. Ajattelun esitetään sitoutuvan ajattelevan subjektin sijasta reviiireihin virtuaalisessa ”maassa”, jossa asiat aktualisoituvat sommitelmissa. Muodostamme itsellemme subjektiviteetin alueita, joille asetumme asumaan.

Kuinka ajatella tulevaa, kun kaikki kuitenkin jatkuvasti muuttuu ja muuntautuu? Voimme

puhua tulevasta väestä käsitellessämme subjektiviteettia jatkuvan muotoutumisen tilassa. Tuleva väki on aihio affekteille ja sommitelmille, jotka jäsentävät arjen ja mahdollistavat tulevaisuuden. Deleuzen mukaan aikaa voi tarkastella menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden näkökulmista. Kukin näkökulma sisältää kaikki muut: ajan muodot todella kuuluvat toisilleen, mutta niiden väliset suhteet asettuvat erilaisiin järjestyksiin riippuen siitä, mistä ulottuvuudesta muita tarkastelee. Tulevaisuuden näkökulmasta menneisyys on eräänlainen ehto nykyisyydelle. Se on se, mikä toistuu. Nykyisyys on toimija, se on se, mikä toistaa. Tulevaisuus on itsellensä se, mikä toistetaan. Se on toistoa itseänsä varten, joka määrittyy ikuisessa paluussa eroksi itsekseen.

Nykyhetkessä menneisyys on läsnä virtuaalisesti: aika etenee historian jatkuvana monimutkaistumisena. Deleuzen teksti näyttäisi oletettavan eräänlaisen suuren muistin, massiivisen kosmisen rekisteripinnan, johon kaikki ikinä tapahtunut takertuu kuin uusina konjunktioina. Tämä on niin kutsuttu elimetön ruumis, maailmankaikkeuden ”skitsofreniaa”, joka myöntää vain ikuisen paluun. Elimettömässä ruumiissa myös tulevaisuus

on läsnä virtuaalisesti. Simulakrumit ovat itseään toteuttavia ideoita, ne ovat puhdasta virtualiteettia, jolla on kyky aktualisoitua havainnossa. Representatiivisen identiteettikäsityksen onkin Deleuzen ajattelussa korvannut simulakruminen identiteettikäsitys. Kategoriat, joihin luokittelemme itseämme ja muita, eivät ole enää neutraaleja kuvauksia olemuksestamme, vaan välineitä, joilla selitämme itseämme ja tuotamme narratiiveja navigoidaksemme omituisessa maailmasamme. Representaatio pitää meitä yhä kiinni menneisyydessä, tai menevässä nykyisyydessä, ja estää näin tulevaa subjektiviteettiä muodostumasta.

Me emme ole oman subjektiviteettimme luoja. Emme edes ole vastuussa siitä, mitä mieleemme tulee, vaikka tietoisella representaatiolla voimmekin orientoida ajatteluamme uusiin suuntiin. Emme voi kuitenkaan representoida omaa toimijuuttamme, omaa eroamme, ilman, että representaatio vaikuttaisi siihen. Deleuze ehdottaa meille, että ajattelemmme ikuisessa paluussa, avaamme itsemme omille passioillemme ja aloitamme työn ainutkertaisten käsitteiden luomiseksi. Koko Difference and Repetitionin alkupuoli on tosin käsitteiden kritiikkiä - mutta se on rakastavaa, sisäistä kritiikkiä, joka ei pyri käsitteen tuhoon vaan kehittämiseen. Representaation käytössä käsitteet tuomitsevat ja merkitsevät asioita jähmeisiin kategorioihin, ja estävät ihmistä ajattelemasta itseään ja toista muun kuin identiteetin läpi.

Käsitteiden käyttö simulakrumissa, ikuisen paluun toiminnassa ei pyri representoimaan, vaan käyttämään ja mobilisoimaan. Deleuze on tunnettu siitä, että hän on ajattelijana epäkoherentti mutta konsistentti (Hughes 2008: 153). Hän käyttää samoja käsitteitä usein erilaisissa asiayhteyksissä ja ristiriitaisin tavoin. Itse hän kertoo luovansa ja tuhoavansa käsitteitä kuin liikkuvana horisonttina. Tämän

horisontin takana on kuitenkin avaruus, jota hän kutsuu yhtenäisyyden kentäksi.

KÄSITE JA IMMANENSSI

Filosofian tehtävä on luoda käsitteitä. Tällä tehtävällä on syvempi tarkoitus; antaa ajattelulle yhdenmukaisuus. Käsitteitä on mahdollista luoda ja tuhota, koska ajattelulla on tietty nopeus, se on liikkeessä. Tämä nopeus on lähtökohdiltaan ääretön, se on puhdasta intuitiota, jossa mielikuvat ja määritelmät kiitävät jättäen jälkeensä vain välähdyksiä. Käsitteet antavat mahdollisuuden tämän kiidon jäsentelylle, mutta se edellyttää, että käsitteet voi tuhota ja sovittaa uudelleen. Filosofisen tiedon on oltava konsistenttiä, mutta sen ei tarvitse olla koherenttia. Kuten käsittelimme aikaisemmin, tieteellinen metodi puolestaan pyrkii suhteelliseen tietoon ja nojautuu älykkyyteen. Tiede tuottaa ja edellyttää diskursiivisia järjestelmiä, jotka toisin kuin filosofia, perustuvat äärimmäiselle hitaudelle (WIP: 118). Tiede jäädyttää asiantilan ja tekee siitä jotain, minkä voi käsittää älyn avulla diskursiivisen järjestelmän sisällä. Tiede kohtaa kaaoksen siis aivan toisenlaisella tavalla kuin filosofia, joka säilyttää ajattelun nopeuden käsittäessään kaaosta.

Filosofia ei siis perustu diskursseille. Diskursit ovat aivan liian hitaita. Filosofia kiinnittyy ajatteluun sen täydellä nopeudella: filosofia antaa ajattelulle konsistenssin rajaamatta sen ratoja, mutta jäykistämällä sen representaatioon.

Tieteen lisäksi myös luulotieto, doxa, on diskursiivista. Uskomme talouteen ja kansallisuuteen ovat kauttaaltaan diskursiivisia, vaikka ne tulevatkin meille intuitiivisesti. Kaikki intuitio ei ole filosofiaa, joka on ennen kaikkea intuition kehittämistä. Intuitio, sii-

nä missä se tulee meille, on esisubjektiiivista eikä ajattelevan subjektin työtä. Se on ajattelevan subjektin edellytys. Diskursiivinen intuitiomme tuottaa meille tilanteen, jossa nöyryys vaatii hienovaraisuutta. Talouskeskusteluun voi olla vaikea osallistua ainoana aseenaan tietämättömyys. Näin ollen nöyryys vaatii perehtyneisyyttä. Nöyryys on pakoliike, mutta se on pakoliike, joka tuottaa aseita. Sen on määrä tuottaa kommunikoinnottomuuden kuplia – siinä missä ”ideologia” toimii diskursiivisesti, nöyryys perustuu kommunikaatiolle. Oikein asetettujen kysymysten on määrä saada toimijat jälleen ajattelemaan, toisin sanoen palauttaa heidät esidiskursiiviselle intuition tasolle, jossa käsityksiä on muotoiltava uudelleen.

Myöhäinen Deleuze käsittelee paljon reviierejä. Olemme aina territorialisoituneita, meillä on niin fyysiset kuin henkiset asuinsijamme, joita saatamme suojella konseptuaalisin aseina. Toisinaan reviiirimme kuitenkin kuihtuvat, ja joudumme itsestämme riippumattomista systistä astumaan niiden ulkopuolelle. Toistomme, joita kutsutaan A Thousand Plateausissa kertosaakeiksi, maadoittavat meidät tietylle alueelle. Meillä jokaisella on omat kertosaakeemme, joilla konstituimme itsellemme tuttuja ja turvallisia alueita. Territorioita eli reviierejä rakennetaan miljöissä eli ympäristöissä ilman selkeitä rajoja. Miljööt ovat avoimia kaaokselle, mutta niissä voi esiintyä toistuvia elementtejä, rytmejä. Rytmit ovat miljöiden vastauksia kaaokselle (ATP: 313). Rytmii ei ole soonista, vaan merkitsee ajallisesti ja/tai tilallisesti säännönmukaista elementin toistoa. Ideologiaa voi kuvailla tilanteena, jossa tulemme osaksi rytmistä miljöötä toistaessamme omia, tuttuja ja turvallisia sananparsia ja fraaseja. Koko eduskuntasali hakkaa talouspoliittisessa debatisaan samaan rumpuun. Vastakkaisia näkökulmia voi verrata kohotahteihin ja takapotkuihin.

Deleuzelle kaikki elämä on pohdiskelevaa. Immanenssi on elämä (I), ja samassa filosofiaa on kaikkialla missä on immanenssia (WIP). Elämä ja käsittäminen nivoutuvat siis Deleuzen maailmassa toisiinsa erottamattomasti. Mitä tämä oikein tarkoittaa, mikäli käsitteet ovat ominaisia kielelliselle elämälle? Nähdäkseni tätä tulee ajatella territorialisuuden kontekstissa. Käsitteille on ominaista kartoittaa maailmaa sisäisillä komponenteillaan. Tällöin käsitteen kielellinen muoto on ainoastaan pintailmiö. Esimerkiksi eläimen suuta tulee ajatella territorialisoivana käsitteenä, joka määrittää sen suhdetta ympäristöönsä. Käsitteillä ja eläimen osilla on siis yhdistävä tekijä. Ne ovat semioottisia muodostelmia, jotka ovat kontrapunktuaalisissa suhteissa ulkomaailmaan. (Ks. Uexkull 2012.) Semioottisella tarkoitan sitä, että ne ovat merkityksellisiä. Kontrapunktuaalisella tarkoitan sitä, että ne niin ikään ottavat huomioon tai sisällyttävät itseensä palan ympäristöään. Jyräjän suu niin ikään vastaa ruokaa ja jyräjättävää, samassa kuin käsite toimii tiettyssä filosofisessa säännönmukaisuudessa, ei yksinään. Ne ovat merkityksellisiä, koska ne ovat vastavuoroisissa suhteissa omanlaatuisten ympäristöjensä kanssa. Jokainen käsite ja eläin on toisin sanoen Deleuzen ja Guattarin termein stratifioitunut, kerrostunut. Pohdiskelevuuden ei tarvitse merkitä mitään muuta kuin vastavuoroista määrätynäisyysyyttä.

Käsitteemme ovat elämämme ehto. Emme voi elää ilman käsitystä. Olemme tämän tutkimuksen kulussa törmänneet useaan käsittämisen muotoon. Tieteelliseen, filosofiseen, intuitiiviseen, diskursiiviseen ja aistinvaraiseen... Nämä muodot esiintyvät usein, välttämättäkin, lomittain. Keskeisintä kuitenkin on, ettei käsittämistä tule mieltää jonain, mitä me teemme vain kielellisesti, sillä jopa ampieinen, joka on kontrapunktuaalisissa suhteissa uhrinsa kanssa, käsittää uhriaan. Filosofinen, konseptuaalinen käsittämisen tapa on vain

yksi lukuisista. Filosofisen käsitteen voima on kuitenkin siinä, että se auttaa meitä käsitteellistämään aivan toisenlaisella tavalla kuin ruumiillinen aistivarainen käsittämisenme. Filosofinen käsite on tuottava ja tuotannollinen. Sillä on voima murskata ja luoda todellisuuksia, kuten esimerkiksi Descartesin Cogito ja Popperin avoin yhteiskunta ovat tehneet.

Luova ajattelu vaatii käsitteiden hylkäämistä, uudelleenarviointia ja luomista. Se pakottaa meidät deterritorialisoitumaan eli siirtymään tutulta reviiriltä.

TULEVA VÄKI

Andrew Culp (2016: 24–25) kirjoittaa, että nykyisyyden näkökulmasta tulevaisuus ja menneisyys ovat pelkkiä representaatioita, ja että juuri tämän vuoksi tulevaisuus näyttäytyy meille aina tutussa muodossa. Hän huomauttaa, että Deleuze itse ei ymmärtänyt Difference and Repetitionin potentiaalia ”apokalyptisenä kirjana”, joka tuhoaisi nykyisyyden. Deleuze itse viittaa tällä siihen, että huolimatta sen identiteettikritiikistä, se oli liian ajankohtainen. Se ei manifestoinut representatiivisen aikakuvan ulkopuolta, todella ajatonta ajattelua. Myös Foucault huomasi Deleuzen harmillisen ajankohtaisuuden nimittäessään 1900-lukua deleuzelaiseksi vuosisadaksi.

Voimmeko nykyisyydessä mitenkään ajatella tulevaa? Näyttäisi siltä, että tietystä näkökulmasta vanhan maailman on tuhouduttava: juuri tämän vuoksi myös Marx painotti kaiken olemassa olevan kritiikkiä. Emme voi pelätä olemassa olevien voimien vastaiskuja emmekä voi keskeyttää työtämme, mikäli pelkäämme, mitä siitä mahdollisesti seuraa. (Marx 1843.)

Väki on epämääräinen käsite. Siihen viitataan taukoamatta voiman lähteenä. Tälle puheelle on kuitenkin ominaista konservatiivisuus: väkeä määrittävät erilaiset molaariset, tarkoituksenmukaiset ja jo ennestään olemassa olevat merkitsijät, kuten kansallisuus ja luokka. Tämä ei tarkoita sitä, että tarvitsemme uusia merkitsijöitä, vaan tarvitsemme molekulaarisia populaatioita. Molaarisuus viittaa tarkoituksenmukaisuuteen, toimintaan, joka on intention määrittämää. Molekulaarisuus on puolestaan refleksinomaista ja automaattista. Kyseessä on Deleuzen ja Guattarin sanapari, jolla viitataan usein siihen, miten erilaiset kokoonpanot rakentuvat ja mistä ne koostuvat. Luokkakokoonpano voi olla niin molaarinen kuin molekulaarinen. Ajatteleme usein luokkatietoisuutta molaarisesti. Olemme taipuvaisia näkemään luokkatietoisuuden punalippuina ja mielenosoituksina. Tämä käsitys luokkatietoisuudesta on kuitenkin suppea, sillä vastarinta voi yhtä lailla perustua jaetulle kokemukselle ja eletystä todellisuudesta kumpuavalle molekulaariselle vastarinnalle. Esimerkiksi työstäkieltäytyminen on tällaista saatavilla olevien resurssien liikkeellelittämistä pääomaa vastaan, ilman välttämätöntä ideologista organisoivaa intentionaalisuutta. Marxilainen proletariaatti on vallankumouksellinen luokka juuri siksi, että se pyrkii tuhoamaan kapitalismin, joka tuottaa luokkajaot. Luokkatietoisuutta ei tarvitse ajatella takertumisena edes proletariaatin käsitteeseen, sillä se on punalippuja enemmän oman ympäristön ja ulkopuolelta pakotettujen toimintamallien käsittämistä.

Myös feminismi pyrkiessään sukupuolijärjestelmän muutokseen syö pohjaa omalta identiteetiltään. Tämä on hyvä asia. Vallankumoukselliset liikkeet ovat perustavanlaatuisesti dynaamisia, improvisatorisia ja luovia. Ne deterritorialisoivat, erottautuvat reviiereistä, ja laittavat väen liikkeelle ilman välttämätöntä utopistista kuvaa siitä, minkälainen uuden

kansan ihannesubjekti olisi. Tuleva väki on prosessi, se on väen jatkuvaa minooriseksi tulemista. Minoorisuus tarkoittaa kaikkea pakenevaa, kaikkea jännitteistä, mitä ei ainaakaan välittömästi voi palauttaa samankaltaisuuteen. Deleuzelle ja Guattarille minoorinen on majoorisen (eli muottiin sopivan ja paikalleen asettuneen) vastakohta. Minoriteetin ja majoriteetin käsitteillä on suhde enemmistön ja vähemmistön aseisiin, joskin ne eivät suoraan viittaa lukuisuuteen. Majoorinen asema palautuu standardisuuteen, jonka varassa eroja määritellään. Deleuze ja Guattari (ATP: 291) antavat valkoisen miehen esimerkkinä majoorisesta standardista, samalla kun he esittävät, ettei yksikään ihminen sulaudu täydellisesti majoriteettiin. Tämän sijaan meillä kaikilla on omat marginaalimme, omat tapamme erottautua muista. Olemme kaikki Deleuzen näkökulmasta erilaisten subjektiviteettien ryhmittymiä (DI: 207).

Joe Hughes (2008: 110) esittää, että deleuzelainen käsitys tulevaisuudesta perustuu pitkälti epämääräisen määräytymiselle. Mitä tulevaisuuteen tulee, se näyttää kaikkein epämääräisimpänä: Deleuze viittaa usein ajan tyhjäan muotoon (ks. DR: 88–89). Tulevaisuuden tuleminen nykyisyydeksi vaatii kestoa: siinä ei ole kysymys siitä, että valmiit nykyhetket kulkisivat tulevaisuudesta menneisyyteen, kuten arkisesti saatamme ajatella. Ajan tyhjällä muodolla Deleuze viittaa aikaan, joka ei ole enää jonkin raa'an toiston, kuten arjen, määrittämää, vaan se perustuu jatkuvuudelle, joka katkaisee syklisen koke-

muksen ajasta. Tulkintani mukaan ajan tyhjä muoto on sisemmän toiston eli ikuisen paluun tuottaman korkeamman tahdon määrittämää aikaa. Tässä on kysymys nomadisesta subjektiviteetista, minooriseksi tulemisesta.

Tarvitsemme ulkopuolisia, marginaaliin heittäytyviä ääniä, jotka voivat nöyrillä kysymyksillä saada käytännön ja arkijärkeen perustuvan poliittisen keskustelun menemään oikosulkuun. Nöyrät kysymykset eivät välttämättä kaiu mitään jo olemassa olevaa subjektiviteettia. Ne eivät kaiu olemassa olevaa eturyhmää vaan minoritaarista mieltä, joka uskaltaa asemoitua ulkopuolelle. Tuleva väki ei siis edusta mitään olemassa olevaa identiteettiä. Emme tiedä, miksi se kehkeytyy. Esityksessäni ei ole kysymys siitä, että vasemmiston pitäisi ryhtyä salaliittoteoreetikoksi talouden ja turvallisuuden suhteen. Tämän sijaan esitän, että vasemmiston on syytä harjoittaa tietoa koskettavaa nöyryyttä muovatakseen tulevaa subjektiviteettiä. Koska asiantuntijuuden kriisi on representaation kriisi, edustukseen perustuvien poliittisten suhteiden sijaan vasemmiston on syytä keskittyä aktiiviseen kyseenalaistamiseen, joka mobilisoi vastarintaan.

Aktiivinen kyseenalaistaminen voi olla subjektiivisella tasolla vaarallista. Eduskunnan täysistunnossa voi olla poliitikon uran kannalta vaarallista todeta oma epävarmuutensa. Mutta toisaalta saatamme juuri tarvita tällaista heittäytymistä, joka murtaa molaa-risen subjektiviteetin rajat.

Asiantuntijuus on yhteiskunnallisen uusiutumisen muoto. Tässä tutkielmassa on ilmennyt, että asiantuntijuus muovaa toimijuuttamme. Elämää ilman asiantuntijuutta olisi vaikea ajatella, sillä sen muodot antavat elämälle rakenteita. Tämä tutkielma on pääasiassa keskittynyt, puhtaasti teorian tasolla, taloudelliseen asiantuntijuuteen, mutta voimme kuvitella monia muita arkisen asiantuntijuuden tapoja. Saatamme olla esimerkiksi ympäristöjemme ja harrastuksiemme asiantuntijoita.

Ensimmäisessä luvussa kysyimme, minkä vuoksi puhumme asiantuntijuuden kriisistä, vaikka arkiset asiantuntijuuden muodot eivät ole kriisissä? Yhteiskunnallisessa kontekstissa asiantuntijuus ilmenee edustussuhteena, jossa asiantuntija edustaa tietotaitoja väelle, joka on määritelmällisesti ja käytännöllisesti vieraantunut asiantuntijuuden hallitsemista ongelma-alueista. Tämä näkyy siinä, kuinka arkinen elämä rakentuu varsinaisen asiantuntijuuden lisäksi myös luulotiedolle, joka perustuu asiantuntijamielipiteen hokemiselle. Näin ollen on täsmällisempää puhua representaation kriisistä kuin asiantuntijuuden kriisistä.

Toisessa luvussa käsitelimme simulakrumin käsitettä ja sen suhdetta intensiteetin käsitteeseen. Simulakrumi tarkoittaa vaihtelua, joka tuotetaan ilman perustetta. Intensiteetti tarkoittaa voimaa, joka ei ole ositettavissa, havaittavissa tai muuten jaettavissa ilman, että se muuttaa perustavanlaatuisesti luontoaan. Ajattelu on intensiteetin muoto, ja asiantuntijuus on ohjattua tai kaapattua ajattelua. Simulakrumin käsite on Deleuzea koskevassa ajattelussa jäänyt verrattain huomiotta siinä, missä intensiteetin käsite on sotkettu laajalti mahdollisuuden ja virtuaalisuuden käsitteisiin. Tämän luvun tarkoituksena oli määritellä intensiteetti representoimattomana voimana, puhtaana erona, joka on ainoastaan muunnettavissa representaatioissa käsiteltävään muotoon. Fysikaalisissa järjestelmissä intensiteetti on jotain, mikä tehdään näkyväksi instrumentein tai aistein, liu'uttamalla instrumentti tai aisti osaksi intensiivistä prosessia. Psykkisissä järjestelmissä ajattelu on intensiteettiä, jota pystytään presentoimaan muttei representoimaan, sillä representaatioissa ajattelu muuttaa perustavanluonteisesti laatuaan. Simulakrumi paljastui representaatiolle rinnakkaiseksi muodostelmaksi: se presentoi jonkin asian luonteen jostakin näkökulmasta, joka taas

mielletään representaatioissa kyseisen asian identiteetiksi. Simulakrumia on tämän vuoksi luonnehdittu kuvaksi ilman alkupe-
rää. Asiantuntijuus on ajattelun muoto, joka tulee ohjatuksi ja kaapatuksi kapitalistisesti hierarkkisoituneen yhteisön määrittämiin tarkoitukseen. Se on näin yhdenlainen poliittinen ekstensio, yhteiskunnallisesti säännelty tilan ja ajan hallinnan muoto. Jokainen asiantuntija on simulakrumi, joka performoi, presentoi jonkin problematiikan hallinnan. Asiantuntijuuden vaikutelma on tämän vuoksi myös kyseenalaistettavissa toisenlaisella kysymyksenasettelulla, joka voi pakottaa asiantuntijan siirtymään tutulta ongelma-alueeltaan.

Kolmannessa osiossa käsitelimme ajattelun intensiivisen luonteen implikaatioita. Ajattelu näyttäytyi luonteeltaan kumouksellisena voimana, joka toimii kohtaamalla problematiikkoja. Emme ajattele tahdostamme: Ajattelu ei ole aktiivisen subjektin tuotosta, vaan passiivisen subjektin vastaanottamaa luovaa työtä, jota passiivinen subjekti pystyy orientoimaan käyttämällä representaatiota. Tätä skeemaa voi käyttää myös kollektiivisten representaatioiden ymmärtämiseen. Talous ja sukupuoli ovat aktiivisen ”elävän” representaation muotoja, jotka nivoutuvat niihin asiantiloihin, joita ne pyrkivät kuvailemaan. Kuvatakseen todellisuutta, niiden on aktiivisesti laitettava subjektinsa performoimaan joukkoa käyttänteitä, jotka tekevät niiden olemassaolosta mahdollista. Tämän vuoksi nämä muodostelmat ovat simulakrumia, ne kuvaavat todellisuutta, jota ne aktiivisesti tuottavat, ne ovat autenttisia kuvia ilman alkuperää. Siinä, missä niiden siemenet ovat biologisia ja fysikaalisia, sukupuoli ja talous ovat augmentoitunutta todellisuutta. Poliittiset organisaatiot tämän vuoksi toimivat vain siinä, missä ne kykenevät aktiivisesti augmentoimaan todellisuutta. Puolue- ja yhdistystoiminnalle ei riitä se, että ne presentoivat jotain kuviteltua intressiä, vaan niiden on aktiivisesti ”koulutettava” vä-

keä presentoimalla problematiikkoja. Niiden on toisin sanoen toimittava kohtaamisten ja muuntumisten fasilitaattoreina.

Neljännessä luvussa tarkastelimme Deleuzen argumenttia representaatiosta ajattelua koskevien illuusioiden alkuperänä. Klassinen representaatio langettaa maailman yli kuvan staattisesta objektien järjestyksestä, jolloin jonkin asian muutos näyttäytyy ainoastaan siirtymänä yhdestä kategoriasta toiseen, ja ero pelkkänä predikaattina. Tällöin ero ”ei saa omaa käsitettään”, emme käsitä eroa ja muutosta aktiivisina asioina, jotka tuottavat uutuutta. Toiseksi representaatio tuottaa korrespondenssin eli vastaavuusteoreettisen käsityksen kielestä: tällaisessa ajattelussa kielen katsotaan vastaavan ennalta määritellyä todellisuutta. Tällöin kielen tuottavaa ja performatiivista aspektia ei voida ymmärtää. Deleuzen argumentti on, että ero ja toisto käyttävät vanhaa tuottaakseen jotain uutta; hän lainaa tätä selittämään esimerkkejä runoudesta ja tieteistä. Runoudessa vanhan toisto tuottaa uusia tulkintoja siinä, missä fysikaaliset ilmiöt voivat näyttäytyä määrällisestä tasa-arvoisuudesta huolimatta ainutlaatuisina. Representaatio on tapa tuottaa totuutta siinä, missä Deleuzen metodi pyrkii tunnustelemaan. Tunnustelun on määrä löytää asioista virtualiteettia eli kykyä ja valmiutta muuntumiselle.

Viidennessä luvussa käsitelimme käsittämisen ja subjektiviteetin välisiä suhteita. Käsittämisen tapoja on monia, ne voivat olla niin ruumiillisia, intuitiivisia kuin myös käsitteellisiä. Se, miten käsitämme asioita, muuttaa suhdettamme maailmaan, ja se, mitä kysymyksiä joudumme kohtaamaan, ohjaa meitä tietynlaisen käsityksen piiriin. Käsityksemme siis territorialisoivat eli asemoivat meidät tiettyihin suhteisiin eksistentiaalisella maaperällä. Uudenlainen subjektiviteetti siis nousee uudenlaisista tavoista käsittäen, eikä

se ole representoitavissa, ainoastaan presentoitavissa.

Tutkielmani pääteesi on nähdäkseni siinä, ettei asiantuntijuuden kriisiin ole syytä suhtautua paheksuen, sillä se voi merkitä merkittävää murtautumista ulos luulotiedon hallitsemasta keskusteluilmapiiristä. Asiantuntijuuden kriisi voi tarjota mahdollisuuden kasvukeskeisen ja turvakeskeisen poliittisen keskusteluilmapiiriin muuttamiselle, sillä kasvu- ja turvakeskeiset problematiikat ovat niin laajoja, että se, että jollakulla niistä on ylipäättään mielipide, vaatii häneltä joko mittavaa perehtyneisyyttä tai suurta hurskautta. Nöyryys on tapa vastata hurskaaseen eli ”meitä viisaampien” tuottamien väitteiden hokemisen rehevöittämään luulotiedon keskusteluilmapiiriin.

Keskeisintä on siis se, mitä voidaan kutsua kohtaamisten fasilitoimiseksi. Tämä tarkoittaa ongelma-alueiden esiin nostamista ja valitsevan luulotiedon paljastamista luulotiedoksi nöyryydellä, jota käyttämällä subjekti erottautuu yhteisöstä. Tämä on eräänlainen uskonloikka, jonka hyppääjä voi luottaa vain ja ainoastaan tulevaan väkeen, eli subjektiviteettiin, joka ei ole juuri nyt esillä. Tuleva subjektiviteetti on mahdollinen vain, jos kyseenalaistamme nykyajan.

Voi olla, että on olemassa mekanismeja, joiden varassa kysymykset voi torjua. Voi niin ikään olla, etteivät nämä mekanismit ole riittäviä saavuttamaan nöyryyttä ja muuttamaan parlamentaarista keskusteluilmapiiriä. En ole oikea henkilö antamaan neuvoja leipäpoliitikoille, mutta voin edellä mainittuun nojaten myöntää, että nöyryys voi kaivata strategisointia ja taktikointia; pelkkä heittäytyminen tuntemattomaan voi olla liian riskialtista urasubjektille.

Kannustan varovaiseen heittäytymiseen, pitäen mielessä, että vallankumouksellinen toiminta perustuu improvisaatiolle: se pyrkii muuttamaan niitä valtasuhteita, joista nykyiset toiminnan edellytykset nousevat. Tämän vuoksi kumoukselliseen käytänteeseen eivät kuulu henkilökohtaiseen etuun tai puolue- ja yhdistysrakenteisiin ”takertuminen”, vaan jälkimmäisten strateginen hyötykäyttäminen. Representaationsuhteet kuitenkin tuottavat edustajalle omalaatuisen asemansa, jonka takia tämän on mahdotonta ”edustaa” toiseuteen jäävää luokkaintressiä.

Tämä ei tarkoita sitä, etteikö puolue toimintaan kannata panostaa. Ainoa asia, minkä representaation mahdottomuudesta voi päätellä on se, ettei väki voi odottaa, että joku muu toimittaa kumouksen sen puolesta. Vasemmiston kannattaakin keskittyä periaatteeseen siitä, ettei sillä ole vihollisia. Lukija luultavasti huomaa, että allekirjoittanut on jokseenkin skeptinen vasemmiston edustajiksi itseään tituleeraavia tahoja kohtaan. Huomautan silti, ettei vasemmistolaisuuden ole syytä voimistua jakolinjaa siitä eroavien fragmenttien välillä, vaan pyrkiä muodostamaan sommitelmia, jotka ylittävät jakolinjan erottamat toimintalogiikat. Yksi ehdottamani tapa pyrkiä tähän on nöyryyden käytänte, jonka on määrä tuottaa uusia yhteisöjä ongelma-alueiden ympärille. Nämä ongelma-alueet voi kartoittaa tuottamalla kysymyksiä. Tämä tutkielma on pyrkinyt osoittamaan, nojaamalla Deleuzen filosofiaan, että kysymykset pakottavat ajattelemaan, ja ajattelu pakottaa subjektinsa muuntumaan.

”...siksi vasemmiston rooli, oli se vallassa tai ei, on löytää uudentyyppinen ongelma, jonka oikeisto haluaa hinnalla millä hyvänsä kätkeä.” (H: 107)

Lähteet

- Anderson, B. (2020). *Kuvitellut yhteisöt: nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua. Suomentanut Joel Kuortti; johdanto: Jouko Nurmiainen*. [2. uudistettu laitos]. Tampere: Vastapaino.
- Brandmayr, F. (2021). Book review: The Crisis of Expertise. *European Journal of Social Theory*, 24(2), 306-310. <https://doi.org/10.1177/1368431020910298>
- Certeau, M. de & Kilpeläinen, T. (2013). *Arkipäivän kekseliäisyys. 1, Tekemisen tavat. Suomentanut Tapani Kilpeläinen*. Tampere: Niin & näin.
- Chatzantonis, Y. (2021). Thinking and learning in the philosophy of Gilles Deleuze. *Journal of Philosophy of Education*, 55(4-5), 852-863.
- Culp, A. (2016). *Dark Deleuze*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- DeLanda, Manuel. (2005). Space: Extensive and Intensive, Actual and Virtual. Teoksessa Buchanan, Ian and Lambert, Gregg (eds.). *Deleuze and Space*, Edinburgh: Edinburgh University Press, pp. 80-87.
- Deleuze, G. (1983). *Nietzsche and Philosophy*. Translated by Hugh Tomlinson. London: Athlone.
- Deleuze, G. (1990). *The Logic of Sense*. New York: Columbia University Press.
- Deleuze, G. (1991). *Bergsonism*. New York: Zone Books.
- Deleuze, G. (1994). *Difference and Repetition*. New York: Columbia University Press.
- Deleuze, G. (2001). *Pure Immanence: Essays on A Life*. New York: Zone Books.
- Deleuze, G. (2004). *Desert Islands and Other Texts 1953-1974*. Los Angeles: Semiotext(e).
- Deleuze, G. (2005). *Haastatteluja*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Deleuze, G. (2007). *Anti-Oidipus*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Deleuze, G. & Guattari, F. (1987). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Minneapolis: Minnesota University Press.

- Deleuze, G. & Guattari, F. (1994). *What is Philosophy?* New York: Columbia University Press.
- Eyal, G. (2019). *The Crisis of Expertise*. Cambridge: Polity Press.
- Foucault, M. et al. (2009). *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977-78*. Edited by Michel Senellart ; general editors Francois Ewald and Alessandro Fontana; English series editor Arnold I. Davidson; translated by Graham Burchell. Pbk. ed. [Online]. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gramsci, A. (1979). *Vankilavihkot*. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Hughes, J. (2008). *Deleuze and the Genesis of Representation*. London & New York: Continuum.
- Jekunen, J. (2020). *Thinking the New: An Interpretation of Gilles Deleuze's Transcendent Thinking*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Lipsanen, K. (2022). Bergson ja intuitio filosofian metodina. *Tiede & edistys*, 46(3), 133–146. <https://doi.org/10.51809/te.112632>
- May, T. (2005). *Gilles Deleuze: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nietzsche, F. (1989). *Iloinen tiede*. Helsinki: Otava.
- Simondon, G. (2020). *Individuation in Light of Notions of Form and Information*. Minneapolis: University of Minnesota Press. Translated by Taylor Adkins.
- Somers-Hall, H. (2013). *Deleuze's Difference and Repetition*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Spinoza, B. de et al. (1994). *Etiikka*. Suomentanut ja selitykset laatinut Vesa Oittinen. Helsinki: Gaudeamus.
- Tieteen Termipankki. <https://tieteentermipankki.fi/>
- Uexküll, J. (2012). The Theory of Meaning. In: Maran, T., Martinelli, D. and Turovski, A. ed. *Readings in Zoosemiotics*. Berlin, Boston: De Gruyter Mouton, pp. 61-76. <https://doi.org/10.1515/9783110253436.61>
- Iivarinen, V. (2015). *Raha: mitä se todella on ja mitä sen tulisi olla?* Helsinki: Into.
- Valtioneuvosto. (2023). *Vahva ja välittävä Suomi. Petteri Orpon hallituksen ohjelma*. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165042>

Mikä on asiantuntijuuden merkitys siinä, millaisessa poliittisessa todellisuudessa elämme? ”Tuleva väki asiantuntijuuden kriisissä” tarkastelee asiantuntijuutta prekaarin tietotyöläisyyden kuvauksena. Kapitalistisessa yhteiskunnassa asiantuntijuus ohjaa julkista kysymyksenasettelua kohti sellaisia ongelmia, jotka yhteisö on olennaisiksi ennalta määrittänyt. Tämä tekee julkisesta keskustelusta vakiintuneiden puhetaiposten toistelua, ei uuden ajattelun luomista.

Tästä näkökulmasta asiantuntijuuden kriisi näyttyy mahdollisuutena purkaa vakiintuneita ajatusrakennelmia ja tiedon hierarkioita. Vasemmiston tehtävänä ei ole tällöin asiantuntijuuden palauttaminen arvoonsa, vaan uudenlaisen yhteisöllisyyden rakentaminen vanhan raunioille.

Roi Partanen on kulttuurintutkimuksen opiskelija, joka on kiinnostunut taloudellistuneesta vallankäytöstä.

978-952-7206-48-5 (nid.)
978-952-7206-49-2 (pdf)

ISSN 2670-188X (painettu)
ISSN 2670-1898 (verkkójulkaisu)